

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Zeliha NAZLIGÜNEŞ

GÖÇÜN İNSANİ YÖNETİMİ VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Zeliha NAZLIGÜNEŞ

GÖÇÜN İNSANİ YÖNETİMİ VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Danışman

Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Zeliha NAZLIGÜNEŞ 'in bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Sanem ÖZER ()

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ ()

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Selim KANAT ()

Tez Başlığı: Göçün İnsani Yönetimi ve Uluslararası Örgütler: Türkiye Örneği

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 04/10/2021

Mezuniyet Tarihi : 04/11/2021

()
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Göçün İnsani Yönetimi ve Uluslararası Örgütler: Türkiye Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Zeliha NAZLIGÜNEŞ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Zeliha NAZLIGÜNEŞ
Öğrenci Numarası	20185238005
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ
Tez Başlığı	Göçün İnsani Yönetimi ve Uluslararası Örgütler: Türkiye Örneği
Turnitin Ödev Numarası	1684486061

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 129 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 26/10/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 7

alıntılar dahil % 7 'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

()
Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iii
ÖZET	iii
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
ÖNSÖZ.....	viii

BİRİNCİ BÖLÜM GÖÇ VE KÜRESEL YÖNETİŞİM

1.1. Göç Kavramı.....	1
1.2. Göçün Nedenleri.....	5
1.2.1. Siyasal Nedenler.....	5
1.2.2. Ekonomik Nedenler.....	6
1.2.3. Çevresel Nedenler.....	6
1.3. Göç Olgusuna Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	7
1.3.1. Ravenstein'in Göç Yasaları.....	7
1.3.2. İtme – Çekme Yaklaşımı.....	8
1.3.3. Göç Sistemleri Teorisi.....	9
1.3.4. Dünya Sistemleri Teorisi.....	10
1.3.5. İlişkiler Ağı Kuramı	10
1.4. Göç Çeşitleri.....	11
1.4.1. Zorunlu Göç ve İsteğe Bağlı Göç.....	11
1.4.2. İç Göç ve Uluslararası Göç.....	13
1.4.3. Düzenli Göç ve Düzensiz Göç.....	15
1.5. Küresel Yönetişim Nedir?	17

İKİNCİ BÖLÜM GÖÇ YÖNETİŞİMİ VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

2.1. Göç Yönetişimi.....	22
2.1.1. Göç Yönetişiminde İşbirliği Düzeyleri.....	27
2.1.1.1. İkili İşbirlikleri.....	27
2.1.1.2. Bölgesel İşbirlikleri	28
2.1.1.3. Çok Taraflı İşbirlikleri.....	29
2.2. Göç Yönelik Temel Uluslararası Düzenlemeler	29
2.2.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	30
2.2.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme	31
2.2.3. 1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Ek Protokol.....	34

2.2.4. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme.....	35
2.3. Göç Yönetişimi ve Uluslararası Örgütler	37
2.3.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.....	38
2.3.1.1. Kurumsal Yapısı, Görevleri ve Yetki Alanları.....	39
2.3.1.2. Uluslararası Göç Alanındaki Çalışmaları	40
2.3.2. Uluslararası Göç Örgütü	42
2.3.2.1. Yapısı ve Görev Alanları	43
2.3.2.2. Uluslararası Göç Alanındaki Faaliyetleri	44
2.3.3. Uluslararası Çalışma Örgütü	46
2.3.3.1. Yapısı ve Görev Alanları	47
2.3.3.2. Uluslararası Göç Alanındaki Faaliyetleri	48
2.3.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı.....	50
2.3.4.1. Örgütün Kuruluşu ve Yapısı.....	50
2.3.4.2. AGİT ve Göç	51
2.3.5. Avrupa Birliği.....	53
2.3.5.1. AB'nin Oluşumu ve Yapısı	53
2.3.5.2. AB'nin Göç Politikaları.....	54
2.4. Göç Yönetişimi Üzerine Değerlendirme	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE GÖÇ YÖNETİŞİMİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

3.1. Türkiye ve Uluslararası Göç.....	65
3.2. Türkiye’de Göç Yönetişimi	68
3.3. Türkiye’de Ulusal Düzeyde Göç Politikaları	70
3.4. Türkiye’de Uluslararası Düzeyde Göç Politikaları	73
3.5. Uluslararası Örgütlerin Türkiye’de Göçe Yönelik Faaliyetleri	75
3.5.1. Birleşmiş Milletler	75
3.5.2. Uluslararası Göç Örgütü	79
3.5.3. Uluslararası Çalışma Örgütü	80
3.5.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı.....	83
3.5.5. Avrupa Birliği.....	84
3.6. Türkiye’de Göç Yönetişiminde Uluslararası Örgütler: Genel Değerlendirme.....	88
SONUÇ	91
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ	114

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AT	Avrupa Toplulukları
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ECOSOC	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EUROPOL	Avrupa Polis Teşkilatı
GAMM	Göç ve Hareketliliğe İlişkin Küresel Yaklaşım
GKKF	Göç ve Kalkınma Üzerine Küresel Forum
GMG	Küresel Göç Grubu
IDP	Ülkesi İçinde Yerinden Edilmiş Kişi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IML	Uluslararası Göç Örgütü Uluslararası Göç Hukuku Birimi
INTERPOL	Uluslararası Polis Teşkilatı
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
MC	Milletler Cemiyeti
NATO	Kuzey Atlantik Paktı
OECD	Birleşmiş Milletler Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

STÖ	Sivil Toplum Örgütü
UNDESA	Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik İşler Dairesi
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Uluslararası göç hareketleri, küreselleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik eşitsizlik ve bölgesel çatışmalar nedeniyle artış göstermektedir. Uluslararası göçün hacmi çoğu zaman devletlerin göç yönetimi kapasitesinin üzerine çıkmakta ve ulus devlet politikaları göçün kontrolü konusunda yetersiz kalmaktadır. Göçün sınır aşan niteliği, ortaya çıkan sorunları da çok taraflı hale getirmektedir. Ortak sorunların varlığı ulus devletleri göç üzerinde kontrol sağlamaya yönelik ortak politikalar uygulamaya itmektedir. Böylelikle uluslararası alanda çok taraflı işbirliği zorunlu hale gelmektedir. Günümüzde uluslararası göçün geldiği nokta, yalnızca ulus devletlerin değil uluslararası örgütlerin ve farklı düzeylerdeki aktörlerin de göç yönetimi sürecine dâhil edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle uluslararası göçün farklı aktörler tarafından, küresel düzeyde kontrol altına alınması ve düzenlenmesi ‘yönetişim’ kavramı ile ifade edilmektedir. Devletler, uluslararası örgütler ve diğer aktörlerle birlikte zorunlu göçmenler de göç politikalarının yapım sürecinde eşit birer katılımcı olarak değerlendirilmelidir. Böylelikle göç yönetimi süreci mülteci ve göçmenlerin ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda yönetim boyutuna evrilmelidir.

Günümüzde uluslararası örgütler küresel göç yönetiminin en etkin aktörlerinden biri haline gelmiştir. Devletler arasında bilgi aktarımı ve sorunların çözümü için uluslararası bir platform sağlanması gibi hususlar çoğu zaman uluslararası örgütler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Uluslararası örgütlerin küresel alanda kurduğu ağlar, göçün ulus ötesi boyutu ile örtüşmektedir. Dolayısıyla uluslararası örgütler, uluslararası göç sorunlarının belirlenmesinde oldukça işlevseldir. Uluslararası göç alanında devlet politikalarına yön veren uluslararası normların oluşumunda yine uluslararası örgütler önemli bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmada uluslararası örgütlerin küresel göç yönetiminin önemli bir aktörü olarak göçün insani güvenlik temelinde düzenlenmesi ve düzensiz göçün kontrol altına alınmasındaki rolü incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Uluslararası Örgütler, Göç Yönetimi, İnsani Güvenlik

SUMMARY

HUMANITARIAN MANAGEMENT OF MIGRATION AND INTERNATIONAL ORGANIZATIONS: THE EXAMPLE OF TURKEY

International migration movements are increasing due to economic inequality and regional conflicts caused by globalization. The volume of international migration often exceeds the migration management capacity of states and nation-state policies are insufficient to control migration. The transboundary nature of migration also makes the emerging problems multilateral. The existence of common problems pushes nation states to implement common policies to control migration. Thus, multilateral cooperation in the international arena becomes mandatory. Today, the point of international migration necessitates the inclusion of not only nation states but also international organizations and actors at different levels in the migration management process. For this reason, the global control and regulation of international migration by different actors is expressed with the concept of 'governance'. Along with states, international organizations and other actors, forced migrants should also be considered as equal participants in the making of migration policies. Thus, the migration management process should evolve into a governance dimension in line with the needs and demands of refugees and migrants.

Today, international organizations have become one of the most effective actors of global migration management. Issues such as transferring information between states and providing an international platform for solving problems are often carried out through international organizations. The networks established by international organizations in the global arena coincide with the transnational dimension of migration. Therefore, international organizations are quite functional in determining international migration problems. International organizations play an important role in the formation of international norms that shape state policies in the field of international migration. In this study, the role of international organizations as important actors in global migration management in regulating migration on the basis of human security and controlling irregular migration has been examined.

Keywords: Migration, International Organizations, Migration Management, Human Security

TEŞEKKÜR

Tezimin yazım sürecinde rehberliği, anlayışı ve sabrıyla bana destek olan değerli danışmanım Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ'a, tavsiyeleri ile tezime önemli katkılar sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Selim KANAT ile Doç. Dr. Sanem ÖZER'e ve sevgisiyle hayatımın her alanında yanımda olan değerli aileme teşekkürlerimi sunarım.

ÖNSÖZ

Uluslararası göç hareketleri özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artış göstermeye başlamıştır. Küreselleşmenin kapsamının genişlemesiyle birlikte artan eşitsizlikler sonucunda hız kazanan uluslararası göç olgusu, ulus devletlerin güvenliği açısından bir tehdit unsuru olarak algılsa da bunun yanında devletlerin göç politikalarını uluslararası hukuk çerçevesinde yeniden yapılandırmasını sağlamıştır. Bu noktada önemli olan ortak göç politikalarının öncelikle insan güvenliği gözetilerek oluşturulmasıdır. Dolayısıyla göç olgusuna göçmenlerin perspektifinden yaklaşmak gerekmektedir. Günümüzde etkin bir göç yönetişiminin anahtarı yönetişimin tüm paydaşlarına eşit derecede söz hakkı verilmesidir. Bu nedenle göçmenler de diğer aktörler gibi göç politikalarının yapımı sürecinde pay sahibi olmalıdır. Açlık, savaş, afet ya da ekonomik gerekçelerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların haklarının gözetilmesi her şeyden önce vicdani bir sorumluluktur. Devletler ve diğer uluslararası aktörler bu sorumlulukla hareket etmeli ve dış politikalarını insan güvenliği yaklaşımı ile oluşturmalarıdır.

Devletlerin göç hareketleri karşısında nasıl davranacakları ve ne tür politikalar izleyecekleri konusunda uluslararası bir standarda bağlı olma ve buna göre hareket etme isteği (ya da zorunluluğu) küresel yönetim anlayışının ‘göç yönetişi’ boyutunun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Uluslararası göç hareketlerinin durdurulması mümkün olmamakla birlikte; göçmenlerin hakları korunarak göç üzerinde kontrol sağlanması, göçün sınırlandırılması ve düzenlemesi etkili bir küresel yönetim sistemi ile mümkün görünmektedir.

Göç yönetişiminin katılımcıları arasında bulunan uluslararası örgütlerin göç alanına yönelik olarak gerçekleştirdiği faaliyetler uluslararası göç hukukunun gelişimindeki en önemli etkenler arasında bulunmaktadır. Bunun yanında uluslararası göç hareketlerinin düzenlenmesinde devletler arasında koordinasyon ve iletişimi sağlayan en önemli aktörler de uluslararası örgütler olarak ön plana çıkmaktadır. Uluslararası örgütlerin farklı bölgelerde bulunan temsilcilikleri ile kapsadığı geniş alan göç konusunda yaşanan zorlukların ve potansiyel problemlerin tespit edilmesi açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Göç yönetişiminin etkin uluslararası kuruluşları incelendiğinde Birleşmiş Milletler ve ona bağlı olan göç alanında uzman kuruluşlar öne çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uzmanlık kuruluşlarının yanı sıra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Birliği (AB) etkili göç politikaları oluşturmaya çalışan kuruluşların başında

gelmektedir. Göç alan ulus devletlerin egemenliklerinden doğan haklarını korurken aynı zamanda göçmenlerin ve mültecilerin haklarının korunması bu kuruluşların ortaya çıkardığı ve devletlere yükledikleri sorumluluklar ile güvence altına alınmaktadır. Türkiye örneği ile görüleceği üzere göç yönetişimi gerçekleştirilirken uluslararası örgütlerin göç politikalarının düzenlenmesi konusunda gösterdiği katkılar büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede BM, IOM, ILO, AGİT ve AB'nin ülkemizde gerçekleştirdiği çalışmalarla birlikte uluslararası örgütlerin göç yönetişimine sağladığı normatif destek daha iyi anlaşılmaktadır. Çalışmada yer alan uluslararası örgütlerden BM, IOM, ILO ve AGİT, insani güvenlik noktasındaki hassasiyetleri ve bu konudaki ilkeli çalışmaları ile uluslararası alanda ön plana çıkmaktadır. Göç yönetişiminin katılımcı niteliğine uygun zemini yaratan örgütler olarak göçmen ve mültecilerin haklarını gözetten örgütler arasında BM, IOM ve ILO oldukça önem taşımaktadır. AGİT ise günümüzde insani güvenlik temelinde çalışmalarını yürüten önemli oluşumlardan birisidir. AGİT'in askeri güvenlikten insani güvenliğe geçiş yapan odağı, küreselleşme sürecinin insani boyutu ile örtüşmektedir. Bu nedenle göçmenler lehine evrimleşmesi gereken göç yönetimi süreci açısından önemli bir model olarak çalışmada yer almaktadır. AB ise bölgesel bir örgütlenme noktasında uluslararası sistemdeki en başarılı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla AB'nin göç politikaları küresel göç yönetişimi açısından oldukça önemlidir. Üstelik mülteciler açısından hedef konumunda yer alması onu bu konuda daha hassas bir konuma itmektedir. AB'nin göçmen ve mültecilere yönelik olarak hayata geçirdiği politika ve uygulamalar çalışma kapsamında incelenerek göç yönetişimindeki eksiklikler ve hatalı yaklaşımlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnsani güvenliğin yeterince yer bulamadığı göç politikaları küresel göç yönetişimini kısıtlayan en önemli faktörlerden birisidir. Bu varsayımdan yola çıkan çalışma, uluslararası örgütlerin olumlu ve olumsuz uygulamalarını örneklendirmek amacıyla BM, IOM, ILO, AGİT ve AB'yi kapsamaktadır.

Çalışmanın temel amacı 'Göç yönetişimi mümkün müdür?' sorusuna cevap aramak olacaktır. Bu kapsamda uluslararası örgütlerin göç politikaları ve aralarındaki işbirliği analiz edilecektir. Günümüzde uluslararası örgütler tarafından ortaya konan göç yönetişimi çabaları insani güvenlik yaklaşımıyla sorgulanacaktır. Türkiye örneği ile küresel göç yönetişiminin somut görüntüsü çizilmeye çalışılacaktır. Temel araştırma yöntemi olarak betimleme yöntemi kullanılacak ve bunun yanında nedensel karşılaştırma yönteminden yararlanılacaktır. Çalışmanın başlangıcında geniş bir literatür taraması yapılarak konu ile ilgili kitaplar, makaleler, doktora / yüksek lisans tezleri, bildiriler, sözleşmeler, kanunlar, raporlar, broşürler ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Çalışmada, tarama sürecinden elde edilen bilgiler teorik bir çerçeveye oturtularak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde göçün nedenleri, göç hareketlerine yönelik teorik yaklaşımlar, göçün çeşitleri ve uluslararası göçün günümüze dek geçirdiği değişim ve dönüşüm tarihsel olarak incelenecektir. İkinci olarak göç ve küresel yönetim kavramlarının arka planına ışık tutulacak ve bu kavramların hangi süreçlerle Uluslararası İlişkiler disiplini içinde kendilerine yer edindiği açıklanacaktır. Bu bağlamda küresel yönetim mekanizmasının oluşumu, yapısı ve işlevleri de birinci bölüm kapsamında ele alınacaktır.

Küresel yönetimin odak noktasında bulunan en önemli aktörlerden biri de uluslararası – ulus üstü örgütlerdir. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümünde uluslararası örgütlerin göç yönetimindeki rolü incelenecektir. Göç yönetiminin belirleyici unsurlarının başında gelen Birleşmiş Milletler ve ona bağlı uzmanlık kuruluşlarının, AGİT'in ve AB'nin göçe ilişkin düzenlemeleri ve çalışmaları ele alınacaktır. Uluslararası göçün kontrol altına alınması ve düzenlenmesi için oluşturulan temel uluslararası düzenlemelerle birlikte uluslararası göç hukukunun gelişimi irdelenecektir. Göç yönetiminin gerçekleştirildiği zeminler olarak; ikili, bölgesel ve çok taraflı girişimler de ikinci bölümde ele alınacak konular arasında olacaktır.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye'nin göç alanında oluşturduğu hukuki yapılanma ve bu alanda bölgesel ve uluslararası örgütlerle geliştirdiği işbirlikleri ortaya konulacaktır. Bu bölümde uluslararası örgüt politikalarının ulusal düzenlemelerimiz üzerindeki etkisine yer verilecektir. Sonuç olarak bu çalışma uluslararası örgütlerin küresel göç politikaları bağlamında uyumlu ya da çatışan noktalarını ortaya koyarak göç yönetiminin günümüzdeki yerini sorgulayacaktır. Çalışmada, insani güvenlik yaklaşımı göç yönetiminin temel unsuru olarak vurgulanmaktadır. Tez, günümüzde giderek önem kazanmakta olan göç yönetimini insani boyutu ile ele almakta ve bu konudaki gelişimi, eksiklikleri ve engelleri ortaya koyarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE KÜRESEL YÖNETİŞİM

1.1.Göç Kavramı

İnsanlık tarihi ile paralel bir şekilde gelişen ve zaman içinde koşullara bağlı olarak dönüşen göç olgusu, son yıllarda ulaştığı boyutlarla uluslararası ilişkilerde büyük bir önem kazanmıştır. Göç kavramının kazandığı çeşitlilik (aynı zamanda kavramın özü itibariyle de karmaşık bir alanı kapsıyor olması) son yıllarda göç çalışmalarının hızla yoğunlaşmasına neden olmuştur. Günümüzde göç kavramı, yayıldığı coğrafyanın genişliği ve küresel çaptaki göçmen nüfusu göz önüne alındığında uluslararası alanın en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu önemli unsur, yalnızca göç eden insanları etkilemekle kalmayıp, göçü veren - göçü alan toplumları ve transit ülkeleri de önemli oranda etkilemektedir. Göç kavramının değişen niteliği ile birlikte göçe maruz kalan ülkelere ve toplumlarda ortaya çıkardığı sonuçlar da değişmektedir. Geçmiş çağlardan günümüze dek farklı motivasyonlarla çeşitli coğrafyalar arasında yapılan kitlesel ya da bireysel göçler, pek çok alanda kültürlerarası bir etkileşimi doğurarak medeniyetlerin gelişimine katkı sağlamıştır. Göçmen olarak adlandırılan insanlar göç yoluyla kendi kültürlerini ve yaşam tarzlarını yeni toplumlara taşımıştır ve taşımaya devam etmektedir. Göç olgusunun durdurulması ve ortadan kaldırılması mümkün değildir, dünya üzerinde ‘insan’ var oldukça göç de farklı etkenlere bağlı olarak evrimleşerek var olmayı sürdürecektir.

Göç, çoğu zaman göç alan toplumlara katkı sağlayarak onları pozitif yönde değiştirmiştir. Örneğin bilimi tarih boyunca adım adım ileriye taşıyan bilgi, keşif ve icatlar farklı göç türleri ile dünyaya yayılmıştır. Farklı yaşam tarzlarının bir araya gelmesiyle kültürel çeşitliliğin oluşması ve farklı sanat dallarına yansması göç yoluyla sağlanmıştır. Fakat meydana gelen göçler her zaman olumlu sonuçlar doğurmamıştır; kimi zaman -insan faktörüne bağlı olarak- toplumsal çatışmalara yol açmıştır. Göçmenlerin farklı siyasi sınırlar içerisine yerleşmesi ile göç alan toplumlarda ortaya çıkan ekonomik, sosyal vb. sorunlar söz konusu toplumlar tarafından hoş karşılanmamış ve yaşanan göç süreçleri şiddet olayları ile noktalanmıştır. Çoğu zaman da göçmenler, sosyal anlamda parçası olmaya çalıştıkları toplumlara adapte olmayı başaramamıştır. Olumlu ve olumsuz sonuçları ile birlikte göç olgusu uzun yıllar boyunca toplumları, siyasi sınırları, ulus devletleri etkilemiş ve bugünkü dünyayı önemli ölçüde şekillendirmiştir.

Göç kavramı en genel hali ile insanların yaşadıkları yerleri çeşitli nedenlerle ya da amaçlarla terk ederek başka bir bölgeye yerleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Farklı disiplinlere konu olan göç olgusunun tanımı söz konusu disiplinler tarafından farklı şekillerde yapılabilmektedir. Göç kavramı zaman ve mekâna bağlı olarak siyasi, sosyal ve ekonomik sonuçlar yaratması dolayısıyla coğrafyadan sosyolojiye; tarihten iktisadi bilimlere kadar birçok bilim dalına konu olmuştur. Her disiplin göçü kendi bakış açısı ile ifade etmektedir.¹ Bu disiplinlere ek olarak son yıllarda psikoloji ve uluslararası ilişkiler alanlarında yapılan çalışmalarda da göç konusu geniş yer bulmaktadır. Pek çok tanımı yapılmakla birlikte, göç kavramı insanlar tarafından gerçekleştirilen belirli bir yer değişimini ifade etmektedir. Göçlerin nedenleri itici ve çekici unsurlardan oluşmaktadır.² Göçe neden olan etmenler siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel olabilmekle birlikte tüm göçlerin odak noktasında daha iyi yaşam şartlarına kavuşma arzusu bulunmaktadır. Bu nedenle göçler genellikle az gelişmiş bölgelerden/ülkelerden gelişmiş bölgelere/ülkelere doğru gerçekleştirilmektedir. Özellikle küreselleşme çağında dünyadaki toplam göçmen nüfusunda hızlı bir artış gözlenmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle ülkeler arasındaki gelir dağılımında artan farklılıklar, aynı zamanda başka toplumlara mensup bireyler arasında kurulan iletişimin -haberleşme araçlarının iyileşmesi ile birlikte- yoğunlaşması güçlü bir göç motivasyonu olarak ortaya çıkmıştır. Göçe neden olan faktörler bir sonraki başlıkta detaylı olarak açıklanacaktır.

Göçün tarihi insanlığın ilk yıllarına dayansa da göç türleri zaman içinde çeşitlenmiş ve göç kavramının niteliği tarihsel gelişmeler gölgesinde değişmiştir. On beşinci yüzyıl bu konuda önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzyılda başlayan sömürgecilik faaliyetleri göçün niteliğini de bu yönde değiştirmiştir. Özellikle Amerika kıtasında gerçekleştirilen geniş çaplı tarım etkinlikleri yoğun bir işgücü gereksinimini doğurmuştur. Afrika kıtası, Avrupalı ve Amerikalı tüccarlar tarafından bu işgücü açığını kapatacak önemli bir ‘pazar’ olarak görülmeye başlanmıştır. On beşinci yüzyıldan itibaren yapılan uluslararası göçler Afrika kıtasından Amerika kıtasına getirilen ve burada köle olarak çalıştırılan insanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Milyonlarca Afrikalı insan, bu göç hareketleri ile yerlerinden edilerek birer ticaret unsuru haline getirilmiştir.³ Gerçekleştirilen göç dalgaları on dokuzuncu yüzyıla kadar devam etmiş ve bu süreçte 10 milyon ile 20 milyon arasında insan göçe tabi tutulmuştur.⁴ Dolayısıyla sömürgecilik yıllarında Amerika kıtasında yükselmekte olan tarım sektörünün köle ticareti üzerine kurulduğu söylenebilir. On

¹ Kurt, 2006: 150.

² Görgün, 2019: 35.

³ Yılmaz, 2014: 1687.

⁴ Hayter, 2000: 9.

dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise köleliğe farklı bir boyut kazandırılmıştır. Meşru kölelik olarak görülen ‘sözleşmeli işçi’ kavramı bu yüzyıla damgasını vurmuştur. Özellikle Hint ve Çinli işçiler aracı kurumlar vasıtasıyla işçilik sözleşmeleri imzalayarak farklı ülkelerde ucuz işgücü olarak çalışmaya başlamıştır. Gönderildikleri ülkelerde belirli bir ücret karşılığında çalışıyor olsalar da siyasi haklara ve insan haklarına sahip olamamışlardır,⁵ görünürde ücretli kölelerden farksızlardır. Yirminci yüzyıla gelindiğinde dünya üzerindeki göç dalgalarının içeriği yeniden değişmeye başlamıştır. Bu döneme kadar yoğun olarak ekonomik gerekçelerle gerçekleştirilen göçler, Birinci Dünya Savaşı ile siyasi ve etnik bir durum kazanmıştır. Savaş nedeniyle parçalanmış imparatorlukların ardından yeni ulus devletler ortaya çıkmış ve farklı etnik kimliklere sahip olan imparatorluk vatandaşları kendi ulus devletlerine göç etmeye başlamıştır. Etnik kimlik anlamında heterojen toplumlara sahip olan Osmanlı ve Avusturya – Macaristan imparatorluklarının yıkılması ile birlikte birçok etnik grup bağımsızlığını kazanmıştır. Gerçekleşen sınır değişikliklerinin yanı sıra savaşın neden olduğu kıtlık, şiddet ve yaşam tehlikesi de insanları yer değiştirmeye zorlayarak göçlerin itici unsuru haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan göç hareketleri, devlet sınırlarının değişmesi bağlamında siyasi ve zorunlu nitelik taşıdığı için bu dönemde mülteci kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır.⁶ Aynı şekilde 1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı’nın yol açtığı şiddet ve zulüm de insanların kitleler halinde savaş bölgelerinden kaçarak göç dalgaları oluşturmalarına neden olmuştur. Burada değinilmesi gereken önemli bir nokta da göçün sınırları değiştirebilecek ve yeni sınırlar oluşturabilecek kadar güçlü bir olgu olduğunun bir kez daha ortaya çıkmış olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa’da soykırıma maruz kalan Yahudiler özellikle Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinden Filistin’e göç etmeye başlamışlardır. Yahudi göçmenlerin Filistin’e kalıcı olarak yerleşmesi yavaş yavaş İsrail Devleti’nin sınırlarını çizmiş ve resmi olarak bir Yahudi devletinin kuruluşuna zemin hazırlamıştır. On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Filistin’e doğru gerçekleşmeye başlayan Yahudi göçleri, 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ile İkinci Dünya Savaşı sırasında ivme kazanmıştır⁷ ve İsrail Devleti göçler sonucunda oluşmuş bir devlet olarak literatüre geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından ekonomik bir yıkımla baş başa kalan Avrupalı devletler –özellikle Almanya- aynı zamanda işgücünün de büyük kısmını savaşta yitirmiştir. Avrupa’da endüstriyel üretimin yeniden başlaması ve güçlenmesi için işgücüne ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bunun üzerine 1950’li yıllarda diğer ülkelerden Avrupa’ya işçi göçleri başlamıştır. Öncelikli olarak Güney Avrupa’dan (İspanya, Portekiz,

⁵ Hayter, 2000: 9.

⁶ Yılmaz, 2014: 1688.

⁷ Erol vd., (der.), 2012: 443.

Yunanistan ve İtalya) alınmaya başlayan işçilere sonraki yıllarda Türkiye ve Yugoslavya'dan gelen işçilerin de eklenmesiyle yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır.⁸

Yirminci yüzyılda gerçekleşen son büyük göç dalgası Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla yaşanmıştır. Ülkeler, 1989 yılında dağılan birlikten 1991 yılı itibarıyla birer birer ayrılmaya başlamıştır. SSCB'den ayrılan on dört ülke ile Rusya Federasyonu arasında gerçekleşen göçlere ek olarak bu ülkelerden komşu ülkelere ve Avrupa devletlerine göç dalgaları yayılmıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından yaşanan göçler temelde etnik sebepleri içeriyor olsa da ekonomik nedenler de bu göçlerin önemli bir unsuru olarak ortaya çıkmıştır. SSCB'nin dağılması aynı zamanda Soğuk Savaş'ın bitişi anlamına gelmektedir. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan uluslararası gelişmelere bağlı olarak göçlerin niteliği de yeniden değişime uğramıştır. Bu değişim, dünyanın pek çok bölgesinde artan etnik temelli çatışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Etnik farklılıkların neden olduğu şiddet olayları bireyleri ve toplumları da büyük bir güvenlik tehdidi ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu anlamda, yalnızca ulus devlet sınırlarını içeren geleneksel güvenlik anlayışının yavaş yavaş önemini yitirdiği görülmektedir. Soğuk Savaş'ın ardından uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı yeniden yapılandırılmış ve bireyleri de kapsayacak şekilde derinleştirilmiştir.⁹ Uluslararası alanda devlete ve bireye yönelen güvenlik tehditleri etnik-dini çatışmalar, çevresel ve ekonomik tehlikeler ile terör saldırıları dolayısıyla çeşitlenerek asimetrik bir hal almıştır.¹⁰ Küresel sistemde ortaya çıkan tehditlerin çeşitliliği ve tahmin edilemezliği göç kavramının da güvenlikleştirilmesine neden olmuştur. Özellikle 11 Eylül terör saldırısının ardından göç olgusu devletlerin tehdit algısı kapsamına girmiştir. Göçmenler, devletler tarafından bilinçli bir şekilde suç ve terörizmle birlikte kategorize edilerek toplumsal güvenliğe tehdit olarak gösterilmiş ve ötekileştirilmiştir.¹¹ Günümüzde pek çok ulus devlet bu bakış açısını sürdürmektedir. Şüphesiz ki son yıllarda yaşanan yoğun mülteci dalgalarının, yabancı uyruklu kişiler tarafından gerçekleştirilen suç olaylarının ve terör faaliyetlerinin bu bakış açısının sürdürülmesindeki payı büyüktür. Uluslararası göçün artan hacmi çoğu zaman devletlerin göç yönetimi kapasitesinin üzerine çıkmakta ve ulus devlet politikaları göçün kontrolü konusunda yetersiz kalmaktadır. Kontrolsüz olarak gerçekleştirilen göçler, hem göçü alan toplumlar hem de göçü gerçekleştiren insanların güvenliği açısından risk taşımaktadır. Göçün sınır aşan niteliği, ortaya çıkan sorunları da çok taraflı hale getirmektedir. Bu nedenle,

⁸ Kütük, 2015: 611.

⁹ Buzan ve Hensen, 2005: 223-225.

¹⁰ Erdoğan, 2013: 269.

¹¹ Sayın, 2019: 114.

günümüzde düzensiz/yasa dışı göçlerin kontrol altına alınması etkin bir uluslararası işbirliğini gerektiren önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2. Göçün Nedenleri

Günümüzde karmaşık bir hal alan göç hareketlerinin nedenleri zaman – mekân faktörü, toplumsal ve bireysel etkenler gibi pek çok unsura bağlı olsa da göç uzmanları sorunların ortak noktasını çoğunlukla ekonomik, politik ve çevresel nedenler olarak kategorize etmektedir. Göç etmeyi planlayan insanlar genel olarak yaşadıkları bölgelerdeki olumsuz koşullardan uzaklaşmak ve daha iyi bir yaşama kavuşmak amacıyla kısa – uzun mesafelerde yer değişikliği yapmaktadırlar. Belli bir coğrafyada yaşanan şiddet olayları, siyasi çalkantılar, dini baskılar, ekonomik dalgalanmalar (ya da yetersizlikler) vb. problemler göçe neden olabileceği gibi göç hareketleri de bu problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmekte veya bu sorunları arttırabilmektedir.¹²

1.2.1. Siyasal Nedenler

Tarihsel olarak incelendiğinde savaşların, baskının, şiddet ve çatışmaların, yer değişimi antlaşmalarının, ulus devlet sınırlarının değişiminin ve bunlara benzer siyasi gelişmelerin geniş çaplı göç hareketlerinin yaşanmasına yol açtığı görülmektedir. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile Soğuk Savaş'ın bitişiyle yaşanan sınır değişiklikleri büyük göç dalgalarının oluşmasına ve milyonlarca insanın yerlerinden edilmesine sebep olmuştur. Günümüzde savaşlar haricinde totaliter rejimlerin, terör örgütlerinin ve radikal dini grupların baskısı sonucunda göç eden insan sayısı oldukça fazladır. Bu göçmen profili özellikle Ortadoğu ülkelerinde görülmektedir.

1981 ve 1991 tarihleri arasında Orta ve Doğu Avrupa'da gerçekleşen siyasi değişimler de kitlesel göç hareketlerine neden olmuştur. Bunun yanında Soğuk Savaş'ın bitişi uluslararası göç hareketlerini arttıran önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.¹³

Siyasi şiddet ve baskıdan kaçan insanlar genel olarak aile, akrabalar ya da benzer kitleler ile birlikte göç etmektedir. Söz konusu insanlar güvenlik kaygısı ile başka bölgelere göç etmeleri dolayısıyla daha çok mülteci ve sığınmacı olarak adlandırılmaktadır

¹² Kara, 2015: 15.

¹³ Kara, 2015: 20.

1.2.2. Ekonomik Nedenler

Sanayi Devrimi sonrasında belirli bölgelerde başlayan endüstriyel gelişim ve buna bağlı olarak iş imkânlarının çoğalmasa dünyada işgücü göçlerinin hızlı bir şekilde artış göstermesine yol açmıştır. Sanayinin özellikle Batılı devletler nezdinde gelişimi küresel sistemde güneyden kuzeye; doğudan batıya emek göçü dalgalarının oluşmasına neden olmuştur. Günümüzde de ekonomik koşulların yetersiz olduğu bölgelerde yaşayan işçiler ücretlerin daha yüksek olduğu ülkelere ve kentlere göç etmeyi tercih etmektedirler. Ücret farklılıklarından kaynaklanan bu göç modelleri pek çok göç kuramcısı tarafından benimsenmektedir. Onlara göre ekonomik temelli göçler, ücret ve emeğin bölgeler arasındaki eşitsiz dağılımından kaynaklanmaktadır.¹⁴ İşçiler bazen bireysel olarak bazen de aileleri ve yakınları ile birlikte uzun ya da kısa mesafelere göç edebilmektedir. Ulaşım ve haberleşme imkânlarının gelişmesi işçileri çoğunlukla uzun mesafeli dış göçlere itmektedir. Göçmenler, iletişim ve haberleşme araçları vasıtasıyla uzak bölgelerdeki yaşam kalitesinden haberdar olmakta ve ulaşımın kolaylaşması ile söz konusu bölgeler onlar için bir seçenek haline gelmektedir.

1.2.3. Çevresel Nedenler

Doğal ya da insan faaliyetleri sonucu gerçekleşen ekstrem çevresel olaylar çoğunlukla kitlesel göçlere neden olmaktadır. Deprem, sel, volkanik olaylar, kuraklık (buna bağlı olarak kıtlık, su yetersizliği) ve aşırı yağışlar gibi şiddetli doğa olayları insanların can güvenliği kaygısı ile daha çok ülke içinde yer değiştirmelerine sebep olmaktadır. Son yıllarda yaşanan yoğun kuraklığa bağlı olarak gerçekleşen göçlerin sayısı hızla artmaktadır. Pek çok toplum yetersiz beslenme ve su kaynaklarının yok oluşu tehdidi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Özellikle iklim değişikliği riski beklenmedik doğa olayları yaratarak dünyada geniş göç dalgalarının oluşmasına sebep olabilecektir. Aynı zamanda buzulların erimesi sonucunda yükselen deniz seviyeleri kıyı ve ada ülkelerini tehdit ederek bu bölgelerde yaşayan insanların diğer bölgelere göç etmesine neden olabilecektir. İklim değişikliği kaynaklı nedenlere bağlı olarak geçici ya da kalıcı şekilde göç eden insanlara ‘iklim mültecileri’ adı verilmektedir. İklim mültecileri tartışması 1980’li yıllarda başlamakla beraber günümüzde uluslararası sözleşmeler tarafından kabul edilen bir statü değildir.¹⁵ Fakat küresel iklim değişikliğinin önlenmesi konusunda yeterli önlemler alınmazsa iklim mültecilerinin yaygınlaşması ve küresel ya da bölgesel etkiler yaratması kaçınılmazdır.

¹⁴ Güllüoınar, 2014: 58.

¹⁵ Ekşi, 2016: 17 – 18.

1.3. Göç Olgusuna Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Göç olgusu, temelinde kompleks bir niteliğe sahip olmasından dolayı pek çok disiplin tarafından ele alınarak farklı perspektiflerden değerlendirilebilmektedir. Günümüzde zaman ve mekân gözetmeksizin uluslararası alanda hâkim olan bir göç teorisi mevcut değildir. Fakat tarihsel süreç içinde göç konusunda pek çok önemli yaklaşım ortaya atılmış ve bunlar daha güncel ve kapsamlı çalışmaların yolunu aralamıştır. Bu çalışmada ortaya atıldığı dönemin göç hareketlerine ışık tutan ve daha sonraki yıllarda göçe yönelik diğer teorilere zemin hazırlayan bazı göç yaklaşımlarından bahsedilecektir.

1.3.1. Ravenstein'in Göç Yasaları

Ravenstein'in yazdığı 'Göç Yasaları' (The Laws of Migration) adlı iki makale göç olgusu üzerine yapılan önemli bilimsel çalışmalardandır. 1985 ve 1989 yıllarında kaleme aldığı yazılarında göç olgusunun düzenlilik, sabitlik ve evrensellik içeren niteliklerini ortaya koymaya çalışmıştır.¹⁶ Ravenstein, çalışmasında yedi temel göç kanunu sıralamıştır:¹⁷

- Göç ve Mesafe: İnsanlar genel olarak kısa mesafelerdeki coğrafyalara göç etmeyi tercih etmektedir. Bu bölgelere ulaşan göçmenler burada daha fazla göçmeni de içine alarak bir göç dalgası oluşturmakta ve buradan daha gelişmiş bölgelere göç etme eğilimindedir. Gelişmiş bölgeler, sanayinin ve iş imkânlarının yoğun olduğu, aynı zamanda yerel nüfusun da seyrek olduğu yerlerdir. Böylelikle göçmenler, iş bulma ve ekonomik kazanç sağlama açısından daha avantajlı konuma gelmektedirler.
- Göç ve Basamakları: Sanayileşme ve küreselleşme neticesinde hızla gelişen kentler yakın kırsal kesimlerden pek çok göçmeni kendisine çekmektedir. Kırsal kesimde yaşayan insanların kentlere göç etmesiyle azalan kırsal nüfus uzak mesafelerden gelen göçmenler tarafından doldurulmaktadır. Aynı şekilde uzak mesafelerdeki kırsallarda yaşayan insanların nüfusunun azalmasıyla da başka bölgelerden buralara göç edilmektedir. Kentleşme olgusu insanları etkiledikçe göçmenler kentlere ulaşma basamaklarını birer birer tamamlayacaktır ve göç bu şekilde tüm bölgelere yayılacaktır.
- Yayılma ve Emme Süreci: İkinci kanunda anlatılan yayılma sürecinin temeldeki amacı daha iyi yaşam standartlarına kavuşma, daha yüksek gelir elde etme vb. motivasyonlardır. Emme süreci de amaç bakımından yayılma sürecine benzemektedir. Temel güdüsü kâr elde etmek olan endüstri merkezleri daha fazla emeğe ihtiyaç

¹⁶ Aydemir ve Şahin, 2017: 362.

¹⁷ Yalçın'dan akt. Çağlayan, 2006: 71.

duymaktadır. Bu nedenle göçmenler, kentlerdeki sanayi sektörleri tarafından işgücü olarak kullanılmak üzere emilmektedir.

- Göç Zincirleri: Ravenstein'e göre her bir göç dalgası başka bir göç dalgasını tetiklemektedir. Birinci kanunda bahsedildiği üzere göç veren bölgeler aynı zamanda başka göç dalgalarına maruz kalmaktadır. Başladıktan sonra zincirleme olarak gerçekleşen göç dalgaları bölgelerde nüfus dengesini sağlamaktadır.
- Doğrudan Göç: Ravenstein, bu göç modelinde ilk modellerden farklı olarak basamaksız göçleri ifade etmektedir. Söz konusu göçmenler uzak mesafelerden yola çıkarak doğrudan gelişmiş kentleri hedeflemektedir, zincirleme göç dalgalarına yol açmazlar.
- Kır – Kent Yerleşimcileri Farkı: Kırsalda yaşayan insanlar kentlerde yaşayan insanlara oranla göç etmeye daha meyillidir. Kırsal alandan kente yapılan göçler kent yerleşiklerinin yer değiştirmesine (göç etmesine) daha az neden olurken; kırsaldaki göçler birbirlerini tetikleyerek kırsal alanlar arasında yoğun göç hareketlerine yol açmaktadır.
- Kadın – Erkek Farkı: Buna göre, kadınlar erkeklere nispeten göç etmeye daha meyillidir. Kadınların gerçekleştirdiği göç modeli daha çok kısa mesafeli iç göçler iken erkekler uzak mesafeli göçler ve dış göçleri tercih etmektedir.

Ravenstein'in daha çok ekonomik sebepler göstererek temellendirdiği teorisi özellikle günümüz şartlarında karmaşık ve çok boyutlu bir hal alan göç hareketlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Fakat Ravenstein yazdığı makaleler ve ortaya çıkardığı modellerle kendisinden sonra göç olgusu üzerinde çalışan pek çok bilim insanını etkilemiş ve bu alanda bir öncü durumuna gelmiştir.¹⁸

1.3.2. İtme – Çekme Yaklaşımı

İtme – Çekme yaklaşımı günümüze dek farklı bilim insanlarının katkılarıyla geliştirilmiş olsa da ilk olarak Everett Lee tarafından ortaya atılmıştır. Göçün nedeni hangi kategoride olursa olsun göçmen olarak adlandırılan insanları bulundukları coğrafyayı terk etmeye zorlayan 'itici' etkenler ve göç rotasının sonundaki coğrafyada onları beklediğini düşündükleri 'çekici' etkenler mevcuttur. Göç veren bölgelerdeki itici unsurlar incelendiğinde savaş, doğal afetler, salgın hastalıklar, dini baskılar, işsizlik ve buna bağlı olarak refah seviyesinin düşük olması gibi negatif nedenler sıralanabilir.¹⁹ Bulunulan ülkeye ve bölgeye göre itici faktör niteliği ve sayısı değişebilmektedir. Bunların tersi olarak göç alan ülkelerdeki

¹⁸ Yalçın'dan akt. Çağlayan, 2006: 71.

¹⁹ Sayın, 2019: 37.

pozitif faktörler ise çekici unsurlar olarak tanımlanmaktadır. 1966 yılında yazdığı ‘Göç Teorisi’ (A Theory of Migration) adlı makalesinde Lee, göçlerin ortak özelliklerini analiz etmeye çalışmış ve göçü dört ana varsayım üzerinde temellendirmiştir:

- Göçmenin yaşadığı bölgedeki etkenler
- Göçmenin gitmeyi hedeflediği bölgedeki etkenler
- Göçmenin önündeki potansiyel engeller
- Kişisel etkenler²⁰

Lee, göçmenin karşısındaki engelleri göç analizine katmanın önemini vurgulamaktadır çünkü bu engeller gerçekleştirilmesi planlanan göç hareketi konusunda belirsizlik yaratabilmektedir. Göçü belirsiz kılan potansiyel engellere örnek olarak göç rotasının uzunluğu (mesafe), ulaşım imkânları ve maliyeti, fiziki sağlık- yeterlilik, ağır göç yasaları, karşılaşılabilecek hukuki – sosyal zorluklar olmak üzere mikro ve makro düzeydeki engeller gösterilmiştir.²¹

1.3.3. Göç Sistemleri Teorisi

Modern göç teorilerinin önemli yaklaşımlarından birisi olan Göç Sistemleri Teorisi, uluslararası alanda gerçekleşen göç hareketlerinin sebeplerini analiz eden ve göç alan ülkeler ile göç veren ülkeler arasındaki bağlantıları ortaya koyan politik ekonomi temelli bir teoridir. Afrika kıtasındaki göçleri incelemek üzere Göç Sistemleri Teorisi’ni ortaya atan Mabogunje’den (1970) sonra Fawcett, Arnold ve diğer bilim insanları teoriyi geliştirerek bölgesel düzeyden uluslararası düzeye taşımışlardır.²² Bu yaklaşım, iki ya da daha fazla ülke arasında gerçekleşen göç hareketlerinin küresel/bölgesel bir göç sistemi oluşturduğunu ifade etmektedir. Göç Sistemleri Teorisi’ne göre iki ülke arasında oluşan göç sistemi, bu ülkelerin tarihsel anlamda daha eskiye dayanan ilişkileri üzerine kurulmaktadır. Burada vurgulanan ilişki türü özellikle sömürgecilik döneminden miras kalan siyasal, kültürel, ekonomik, ticari vb. bağlar ve bağlantılardır. Devletler arasında kurulan göç sistemleri askeri işgal geçmişine de dayanabilmektedir.²³

Göç Sistemleri Teorisi’nin öne sürdüğü varsayımlardan birisi göçü etkileyen coğrafi mesafe faktörünün göçmenler açısından geri planda olmasıdır. Teori, ekonomik ve politik unsurlara dayandığı için fiziki unsurlara pek fazla önem addetmemektedir. Ayrıca teori, bir devletin birçok göç sistemine dâhil olabileceğini varsaymaktadır. Göç alan ülkeler göç veren ülkelere göre genellikle daha fazla göç sistemi içerisinde yer almaktadır. Ancak teori, göç

²⁰ Yalçın’dan akt. Çağlayan, 2006: 72.

²¹ Todaro, 1980: 16.

²² İçduygu vd., 2014: 39-40.

²³ Çağlayan, 2006: 82.

sistemlerinin kalıcı ve sabit olduğunu iddia etmemektedir. Uluslararası alanda yaşanan gelişmelere bağlı olarak göç sistemleri de değişmekte ya da ortadan kalkmaktadır. Bu anlamda, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, sosyal alanda yaşanan değişimler göç sistemlerini büyük oranda etkileyebilmektedir.²⁴

1.3.4. Dünya Sistemleri Teorisi

Merkez – Çevre İlişkileri Teorisi olarak da anılan Dünya Sistemleri Teorisi, Immanuel Wallerstein ve diğer bilim insanları tarafından geliştirilmiştir. Analiz birimi olarak ulus devlet yerine dünya sistemlerini alan Marksist bir yaklaşımdır. Buna göre küresel ölçekteki sermayenin büyük bir kısmını elinde tutan merkez ülkeler ile ucuz işgücü ve yoğun hammadde sahibi çevre ülkeler arasında bir bağımlılık ilişkisi bulunmaktadır.²⁵ Dünya Sistemleri Teorisinin öngördüğü göç modeli azgelişmiş çevre ülkelerden kapitalist gelişmiş ülkelere yönelen işgücü göçleridir. Bu yönelim, çevre ülkelerin kapitalist Batılı devletlere olan ekonomik bağımlılığından kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde kapitalist ülkeler de gelişimlerini sürdürmek için çevre ülkelerden gelen emek ve hammaddeye bağımlıdır. Modern dünyada göç olgusu, kapitalizmin küresel ölçeğe yayılması sonucunda meydana gelen düzensizliklerin bir sonucudur.²⁶ Kapitalizmin yayılışı tarihsel süreç içinde çevre ülkelere kadar uzanmış ve bu ülkelere nüfuz ederek onları kendine bağımlı hale getirmiştir. Çevre ülkelerin merkez ülkelere bağımlılığı kapitalist gelişimlerini sürdürme ve ekonomik refaha ulaşma arzularından kaynaklanmaktadır. Fakat gelişmiş kapitalist ülkeler azgelişmiş çevre ülkelerini sömürerek gelişmeye devam etmekte; buna karşın ortaya çıkan asimetrik bağımlılık neticesinde çevre ülkelerin gelişme fırsatı ortadan kaldırılmaktadır. Bu asimetrik bağımlılık ilişkisi çevreden merkeze doğru göç dalgalarının yaşanmasına sebep olmaktadır.²⁷

1.3.5. İlişkiler Ağı Kuramı

İlişkiler Ağı Kuramı, bir diğer adıyla Network Kuramı, göçmenler vasıtasıyla tarihsel süreç içerisinde gelecekte yaşanacak göçler için zemin hazırlandığını ileri sürmektedir. İki ülke arasında göç eden ve öncü olarak isimlendirilen ilk göçmenler oluşturdukları sosyal ağlarla söz konusu ülkeler arasındaki göç potansiyeline katkı sağlamaktadır. Öncü göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayanlar arasında kurulan bağlantının göç hareketleri üzerindeki etkisi kuramın temelinde yer almaktadır. Öncü göçmenler potansiyel göçmenlerin kararlarını etkileyerek onları göçe ikna edebilmektedir. Öncülerin hedef ülkede oluşturduğu

²⁴ Develi, 2017: 1347.

²⁵ Ongur vd., 2014: 275-276.

²⁶ Develi, 2017: 1347.

²⁷ Özcan, 2017: 200.

sosyal etkileşimler insanlar arasında yakınlık sağlayarak yeni göçmenlerin ülkeye yerleşmesini kolaylaştırmakta ve uyum sürecini hızlandırmaktadır. Bu anlamda öncülerin yeni göçmenler için hedef ülkede bir nevi ‘yer açtığı’ söylenebilmektedir. Bu şekilde harekete geçen göç ağları başka göçlere yol açarak etkileşimi sürdürmektedir. Abadan-Unat, göç ağlarının arkadaşlık ve etnisite temelinde oluştuğunu söylemektedir.²⁸ Öncü göçmenler soydaşları ve arkadaşları ile deneyimlerini paylaşarak onların göç hareketlerine yardımcı olmaktadır. İlişkiler Ağı Kuramı’nda asıl olan kurulan göç ağlarının niteliği değildir çünkü ağların niteliği zaman içinde gelişip dönüşmektedir. Örneğin ekonomik gerekçelerle kurulan ağlar daha sonra siyasi veya sosyal gerekçelerle çeşitlendirilebilmektedir. Önemli olan ülkeler arasında bir göç ağının kurulmuş olmasıdır. Massey’e göre göçmen ağı kuramının göçmenler yönünden kazanımı, risklerin ve maddi giderlerin azalmasını sağlamasıdır.²⁹ Göç ağlarının bir diğer avantajı ise göçmenler ile hedef toplum arasında uzlaştırmacı bir etken olarak toplumsal çatışmaları engelleyici bir rolü yerine getirmesidir.

1.4. Göç Çeşitleri

Göç hareketleri, bazen daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak, daha geniş ekonomik imkânlarla sahip olmak gibi amaçlarla kişilerin iradesine bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Bu gibi durumlarda göç olgusu gönüllülük temelinde meydana gelmektedir. Ancak bazen de dış faktörler bireylerin bulunduğu coğrafyaları terk etmek durumunda kalarak başka bölgelerde yaşamlarını sürdürmelerini zaruri kılmaktadır.

1.4.1. Zorunlu Göç ve İsteğe Bağlı Göç

Petersen’e göre zorunlu göç hükümetler ve fonksiyonel anlamda benzer kurumlar tarafından uygulanan siyasi adımlar sonucunda gerçekleşmektedir. Bireylerin göçe dair iradesi bulunmamakla birlikte tüm öncelik siyasi gücün elindedir.³⁰ Geçmişten günümüze zorunlu göçe neden olan en önemli etkenlerden bazıları çevre koşullarındaki olumsuzluklara bağlı olarak; kuraklık, doğal afetler, açlık vb. durumlar olmuştur. Bunun yanında siyasal ve sosyal alanda belli gruplara yapılan baskılar da kitlesel şekilde zorunlu göçlere neden olmaya devam etmektedir. Dünya tarihine bakıldığında savaşların neden olduğu zorunlu göçler ön plana çıkmaktadır. Özellikle dünya savaşları, daha önce örneği görülmemiş göç dalgalarına ve buna bağlı trajik göç manzaralarına sebep olmuştur. Zorunlu göç hareketlerinde göçmenlerin kendilerini hedef toplumlara ve ulaştıkları bölgeye ait hissetme süreçleri daha zorlayıcı

²⁸ Abadan Unat, 2002: 18.

²⁹ Masset vd. 1993: 449.

³⁰ Petersen, 1958: 258.

olmaktadır. Çünkü zorunlu göçler aynı zamanda bireylerin ait oldukları topraklardan koparılması ve kendi değerlerinden, geçmişlerinden ve kültürel kimliklerinden alıkoyulmasını ifade etmektedir. Doğal olarak, göçmenler varılan coğrafyalarda aidiyetsizlik, kimliksizlik ve yurtsuzluk gibi ruhsal bunalımlara; yoksulluk ve ötekileştirme gibi toplumsal çıktılara sürüklenebilmektedir.³¹ Kitlesele şekilde yaşanan zorunlu göçlerin itici gücü kimi zaman da ulusal sınırlar içerisinde yaşanan etnik temelli çatışmalar olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda zorunlu iç göç veya zorunlu uluslararası göçler meydana gelmektedir. Ayrımcılık ve terör olayları da zorunlu göçlere neden olmaktadır. Tüm bu siyasal nedenlerin dışında özellikle geçmişte yaşanan köle ticaretleri ekonomik altyapısı olan zorunlu göçlere sebebiyet vermiştir. Zorunlu göçler ülke sınırları içerisinde gerçekleşebileceği gibi uluslararası alanda da gerçekleşebilmektedir. Ulusal sınırlarını aşan göçmenler, uluslararası hukukta mülteci, düzenli ve düzensiz göçmen olarak ifade edilmektedir. Zorunlu olarak ülkelerini terk eden göçmenler Wood'a göre sadece iki seçenekle karşı karşıyadır; zorunlu geri dönüş ya da sınır dışı edilmek.³² Fakat Birleşmiş Milletler, mültecilerin zorunlu göçmenler olarak nitelendirilmesini uygun bulmamaktadır. Zorunlu göçmen tanımı, devletlerin mülteciler konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmesi açısından sakıncalı olabilmektedir. Çünkü mültecilere uluslararası alanda yasal haklar tanınmaktadır. Oysa zorunlu göçmen tanımı uluslararası hukukta yasal bir statü değildir.³³

İsteğe bağlı göç, yukarıda bahsedildiği üzere bireylerin hür iradesi ile aldıkları göç kararı sonucunda gerçekleştirilmektedir. İsteğe bağlı göçe sebep olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın olanı ilişkiler ağı kuramı ile temellendirilen aile, etnisite, kültürel yakınlık ve diğer sosyal bağlar sonucunda ülkeler arasında kurulan göç ağları ile gerçekleşen göçlerdir. Yakınlık kurulan bireylerin yurtdışına yerleşerek oradaki maddi avantajlardan, eğitim ve sağlık hizmetlerinden, siyasal imkanlardan yararlanmaya başlaması diğer göçmenleri teşvik eden büyük bir motivasyon kaynağı olabilmektedir. Önemli bir diğer isteğe bağlı göç nedeni ise ekonomik temelli işgücü göçleridir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'ya yönelik kitlesele işgücü göçleri yaşanmıştır. İşgücü göçleri kalıcı olabileceği gibi 'misafir işçilik' statüsünde olduğu gibi geçici bir nitelik de taşıyabilmektedir.

³¹ Solak ve Özpolat, 2018: 7.

³² Özyakışır, 2013: 13.

³³ Birleşmiş Milletler, 2016.

1.4.2. İç Göç ve Uluslararası Göç

Göç türleri mekân bağlamında kategorileştirildiğinde iç göç ve dış göç yani bir diğer adıyla uluslararası göç ayrımı ile karşılaşılmaktadır. İç göç, ülke sınırları içinde gerçekleşen nüfus değişimini ifade ederken; uluslararası göç adından da anlaşılacağı üzere uluslararası alanda farklı ülkeler arasında gerçekleşen yer değişimini belirtmektedir.

Bölge, eyalet, şehir, mahalle, köy, özerk bölge³⁴ vb. gibi ulusal yönetim altında bulunan yerleşim yerleri arasında gerçekleşen iç göç hareketleri, ekonomik, siyasal ve sosyal sebepler ile geçici ya da kalıcı olarak yapılabilmektedir. Ekonomik amaçlarla yapılan göç, emeğin ülke içinde yer değiştirerek farklı bölgelerde üretime katılması anlamına gelmektedir.³⁵

Bireylerin gelir düzeyi, maddi olanaklar ve iş imkânları nedeniyle ülke içinde şehir veya bölge değiştirmesi ekonomik amaçlarla yapılan iç göçlere örnek olarak gösterilebilmektedir. Burada yeniden ‘itici - çekici faktörler yaklaşımı’ ön plana çıkmaktadır. Tarımsal toprak darlığı, istihdam ve gelir yetersizliği, iç göçe neden olan itici güçler olarak görülürken; yoğun iş imkânları, gelir seviyesinin yüksek olması, kentsel hizmetlerin fazlalığı ve yakınlık- akrabalık bağları çekici unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.³⁶ Ekonomik amaçlarla yapılan göç hareketleri geçici veya kalıcı nitelikte olabilmektedir. Mevsimlik olarak tarım faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere ülke içinde yer değiştiren tarım işçileri geçici olarak yapılan iç göçlerin en büyük aktörlerinden birisidir. Sanayi Devrimi’nden itibaren özellikle son yüzyılda kentleşme hızının dünya genelinde büyük bir artış yaşaması özellikle kırdan kente göç hareketlerini arttırmaktadır. Metropollerin geniş ekonomik imkânlarından yararlanmak isteyen nüfusun oranı her geçen yıl artarak devam etmektedir. Fakat iç göç olgusu her zaman geleneksel olarak ifade edildiği gibi ‘kırdan kente’ şeklinde gerçekleşmemektedir. Çoğu zaman farklı gerekçelerle kırlardan başka kırlara, kentlerden başka kentlere yoğun göçler yaşanmaktadır.³⁷ Çok yaygın olmasa da zaman zaman kentlerden kırlara doğru da –genellikle kitlesel olmayan- göç hareketleri yaşanabilmektedir. Sosyal temelli iç göçlere bakıldığında kültürel avantajların ve eğitim olanaklarının çekici unsurlar olarak göçün gerçekleştirilmesinde belirleyici rol oynadığı görülmektedir. İnsanlar özellikle kentlerin gelişmiş hizmet altyapılarından yararlanmak, kendilerinin ve/veya ailelerinin daha iyi şartlarda eğitim almalarını sağlamak amacıyla göç edebilmektedir. İsteğe bağlı olarak yapılan (gönüllü) iç göçlerden farklı olarak kimi zaman bireyler yaşadıkları bölgeleri zorunlu

³⁴ Güreşçi, 2016: 1058.

³⁵ Çelik, 2005: 167.

³⁶ Çelik, 2006: 151-155.

³⁷ Çelik, 2006: 150.

olarak terk etmek durumunda kalmaktadır. İç çatışma ve terör olaylarının neden olduğu iç göç hareketlerine katılan birey sayısı dünya genelinde oldukça fazladır. Aynı şekilde çevresel sorunların neden olduğu zorunlu iç göç hareketleri de giderek artmaktadır. Başta susuzluk ve kıtlık olmak üzere diğer doğal afetler ve aşırı doğa olayları kitlesel iç göçlere sebebiyet verebilmektedir.

Yirminci yüzyılın son yıllarında küreselleşme ivme kazanmış ve buna bağlı olarak uluslararası sınırları aşan insan sayısı da büyük bir artış göstermiştir. Ülkeler arasındaki ulaşım ve iletişim ağlarının çoğalarak yoğunlaşması sınırların daha geçirgen hale gelmesini sağlamıştır. Uluslararası göç olgusu bu dönemden itibaren dünya genelinde önemli bir yer edinmiş ve uluslararası hukukun göç alanını daha fazla içerecek şekilde genişlemesini sağlamıştır. Genel olarak ülkeler tarafından kabul edilen göçmen tanımı; ‘yaşadığı alışılmış ülke dışında bir yıldan fazla olacak şekilde bulunan (yaşayan) insanlardır. Fakat burada göçmen kavramının barındırdığı karmaşıklık dolayısıyla yetersiz bir tanım ortaya çıkmaktadır.³⁸ Ekonomik, sosyal, siyasal ve diğer nedenler göç olgusunun ve göçmen grupların farklı kategorilere ayrılmasına neden olmaktadır ve göçmen olarak adlandırılan insanlar pek çok farklı sebeple yurtdışında ikamet edebilmektedir. Örneğin dünya üzerinde zorunlu sebeplerle ve can güvenliğini sağlamak üzere ülke sınırları dışına çıkarak başka ülkelere yerleşen insanlar olduğu gibi eğitim amacıyla yıllarca yurtdışında bulunmak durumunda kalan insanlar da mevcuttur. Uluslararası göç olgusu giderek artan bir biçimde siyaset konusu haline gelmektedir. Uluslararası göçün yarattığı kimlik ve güvenlik ile ilgili sorunlar göçün siyasi bir niteliğe evrilmesine yol açmıştır. Bu nedenle göç olgusu pek çok kurum ve devlet tarafından önemli bir politika alanı olarak görülmektedir. Göçü yalnızca ekonomik bağlamda temellendirmek yanlış olacaktır. Siyasi ve toplumsal girdi - çıktıları ile değerlendirildiğinde göçün neden karmaşık ve çözümlenmesi güç bir alan olduğu ortaya çıkmaktadır. Göç yönetişiminin zorluğu da bu noktada başlamaktadır.

Uluslararası göçe konu olan insanlar göç hareketinin niteliğine göre farklı kategorilerde değerlendirilmektedir. Uluslararası hukuk bazında değerlendirildiğinde genel olarak göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları ile karşılaşılmaktadır. Keskin çizgilerle ayrıştırılamayan bu kavramlar sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır. Resmi olmamakla birlikte BM tarafından yapılan tanımlamaya göre uluslararası göçmen nedenine ve statüsüne bakılmaksızın ülkesini terk eden insanları ifade etmektedir. Yani bu tanım herhangi bir hukuksal statüyü göstermemektedir. Uluslararası alanda göçmen kavramına dair bir ortak

³⁸ Şemşit, 2018: 270.

tanımlama bulunmamaktadır. Genel olarak göçmen ifadesi -özellikle ekonomik amaçlarla- gönüllü olarak yapılan uluslararası yer değiştirmeleri ifade etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde 5543 sayılı ve 2006 tarihli İskân Kanunu'na göre göçmen: Türk soyuna mensup ve Türk kültürüne bağlı olan ve yerleşmek gayesiyle bireysel ya da kitlesel olarak ülkemize gelip ilgili kanun uyarınca kabul edilen kişileri ifade etmektedir.³⁹

Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2020 Göç Raporu'na göre 2019 yılı itibariyle dünya genelindeki uluslararası göçmen sayısı 272 milyona ulaşmıştır.⁴⁰ Göçmen sayısındaki artışa paralel olarak mülteci ve sığınmacı sayısı da hızla artmaya devam etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) Haziran 2019 tarihli raporuna göre dünya genelinde 70,8 milyon zorla yerinden edilmiş insan vardır. Bu insanların 41,3 milyonu ulusal sınırları içinde yerinden edilmekle beraber; 25,9 milyon mülteci ve 3,5 milyon sığınmacı da uluslararası sınırları aşmıştır.⁴¹

1.4.3. Düzenli Göç ve Düzensiz Göç

Göç kavramı, yasalar çerçevesinde değerlendirildiğinde 'düzenli ve düzensiz' olmak üzere iki ayrı kavram ile karşılaşılmaktadır.

Düzenli göç, gönderen ülke, transit ülke ve hedef ülkenin yasal düzenlemelerine bağlı kalınarak gerçekleştirilen yer değiştirmeyi ifade etmektedir. Söz konusu göçmenler ülkelerin çıkış, geçiş ve giriş mevzuatına uygun olarak gerekli izin belgeleri ile yasal kanallardan göç etmektedirler.⁴²

Düzensiz göç olarak ifade edilen göç türü uluslararası ve/veya ulusal yasa dışı yer değiştirme, ikamet ya da istihdam neticesinde gerçekleşen ve devletlerin kontrol mekanizması dışında kalan göçü ifade etmektedir. Aslında düzensiz göç kavramının temel bir tanımı bulunmamaktadır; hedef ülke ve gönderen ülke bakımından farklı değerlendirilmektedir. Düzensiz göçe konu olan insanlar yasadışı evrak ve belgeler kullanarak ya da herhangi bir belge edinmeksizin ulusal sınırları aşmakta ve hedef ülkelere giriş yapmaktadır. Bu bakımdan ülkeden çıkış için gerekli olan pasaport vb. belgelerin bulunmaması ya da hedef ülkeye girebilmek için gerekli olan vize, izin belgesi vb. olmaması düzensiz göçe neden olmaktadır.⁴³ Düzensiz göç yasadışılıkla bağdaştırılmasına rağmen sosyal bilimler literatüründe genellikle yasadışı göç terimi yerine düzensiz göç terimi kullanılmaktadır. Böylece yasadışı sözcüğü ile

³⁹ İskan Kanunu [İK], 2006, md. 3.

⁴⁰ <https://www.timeturk.com/uluslararasi-goc-orgutunun-hazirladigi-2020-goc-raporu-washington-da-sunuldu/haber-1365861> (erişim tarihi: 14.03.2020)

⁴¹ <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (erişim tarihi: 14.03.2020)

⁴² Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 26.

⁴³ Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 26.

bu göçmenlerin hedef haline getirilmesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Çünkü yasadışı olan bireyler değil izinsiz olarak gerçekleştirdiği eylemlerdir.⁴⁴ Buna karşın yasadışı göç kavramının kullanımı oldukça eskiye dayanmaktadır. İlk kullanımın 1920’lerde gerçekleşmesi göz önüne alındığında yaklaşık bir asırdır bu kavram göç çalışmalarında ve uluslararası düzenlemelerde yer almaktadır.⁴⁵

Göçün düzensiz olarak değerlendirilebilmesi için söz konusu göçmenlerin ülkeye yasadışı yollarla girip izinsiz kalması veya yasal olarak girip kendisine verilen sürenin sonunda ülkeden çıkış yapmaması gerekmektedir. Düzensiz göç, transit olarak kullanılan ülkeler bakımından ayrı olarak değerlendirilmektedir. Düzensiz göçe konu olan transit ülkeler, yasal olmayan yollarla girilen bir geçiş koridoru olarak kullanılan ülkelerdir.⁴⁶

Düzensiz göç kavramı genel haliyle yasadışılıkla tanımlanırken kavram biraz daha irdelendiğinde söz konusu düzensizliğe dair kesin sınırlar bulunmadığı görülmektedir. Örneğin Tapinos’un yaptığı ayrıma göre altı ana düzensiz göç çeşidi vardır. Bunların ilki; ülkeye yasal yollarla girip yasal olarak ikamet eden fakat ülkede yasadışı olarak çalışan göçmenlerin oluşturduğu gruptur. İkincisi, sadece yasal girişi olan fakat yasadışı ikamet eden ve çalışan insanların bulunduğu gruptur. Üçüncüsü, yasal girişi olan ama yasadışı ikamet eden ve işsiz olan göçmenlerdir. Dördüncüsü, yasadışı olarak ülkeye gelen fakat daha sonra ikametini yasallaştıran ve yasadışı çalışan göçmenlerin oluşturduğu gruptur. Beşinci olarak girişi, ikameti ve çalışması tamamen yasadışı olan gruptur ve son olarak da ülkeye yasadışı olarak gelen ve yine yasadışı olarak ikamet eden ve işsiz olan altıncı gruptur.⁴⁷ Görüldüğü üzere göçmenin yasadışılık veya yasallık durumu zaman içerisinde değişebilmektedir. Düzensiz göçün kesin çizgilerle sınırlandırılmamasının öncelikli nedeni bu durumdan kaynaklanmaktadır. Bir kişi yasal olarak girdiği ülkede sonradan yasadışı hale gelebilmekte ya da bunun tam tersi olabilmektedir.⁴⁸

Yasadışı göç kavramının kullanımından ötürü istenmeyen anlamlar çıkarılabileceğinden ya da bu kavramın kullanımı farklı anlamlar doğurabileceğinden, IOM bunun yerine ‘gizli göç’ terimini kullanmaktadır. Gizli göç ile ifade edilen durum, göçe dair düzenleme ve yasalara uymaksızın kalıcı yer değiştirmedir. İzinsiz ikamet ve izinsiz çalışma

⁴⁴ Düvell, 2006: 29.

⁴⁵ Topcuoğlu, 2016: 10.

⁴⁶ <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda> (erişim tarihi: 20.03.2020)

⁴⁷ Şemşit, 2018: 282.

⁴⁸ Şemşit, 2018: 282.

konularını da kapsadığından dolayı gizli göç teriminin ‘yasadışı göç’ yerine kullanılması uygun görülmektedir.⁴⁹

1.5. Küresel Yönetişim Nedir?

Küresel yönetişimin kavramsal çerçevesi çizilirken öncelikle küreselleşme kavramının açıklanması gerekmektedir. Çünkü küresel yönetişim anlayışı uluslararası ilişkiler sisteminde küreselleşme sürecinin bir getirisi olarak ortaya çıkmıştır. Küresel alanda son yıllarda hızlı ve çok yönlü bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Bu süreç Sanayi Devrimi ve kapitalist toplum ile başlamış ve günümüzdeki bilgi toplumu ile hız kazanmıştır. Toplumsal zeminlerden üretim ve ekonomiye kadar her alanda gerçekleşen bu dönüşüm süreci haliyle ‘yönetim’ anlayışının da sorgulanmasına, eleştirilmesine ve değişmesine yol açmaktadır. Küresel sistemde ortaya çıkan yeni sorunlara karşılık yeni arayışlar, klasik yönetim anlayışının temelini sarsmaktadır. Ulus devletler giderek daha karmaşık hale gelen ekonomik ve toplumsal sorunlara ve taleplere karşı yeterli çözümleri sunamamakta ve yeni perspektiflere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda klasik yönetimin dünyanın değişen dinamiklerine karşı başarısız kaldığı görülmektedir.⁵⁰

Yönetim kavramı basit haliyle ‘başkaları vasıtasıyla iş görmek’ anlamına gelmektedir. Yönetişim kavramı ise ‘başkalarıyla birlikte iş görmek’ olarak tanımlanmaktadır. Yönetim kavramı tek taraflı bir idareyi ifade etmekle birlikte, yönetişim çok taraflılığı yansıtmaktadır. Ayrıca yönetişim karşılıklı etkileşim ile ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle geri bildirim olmadan gerçekleşen yönetim kavramından ayrılmaktadır. Yönetişimin kapsamlı bir tanımı yapılırsa; yönetişim, “örgütsel amaçların mükemmel olarak gerçekleştirilmesi için güçlendirilmiş kişilerin, ortak çıkarları kişisel çıkarlarının önüne alarak davrandığı, iletişim ve etkin bilgi paylaşımı, karşılıklı güven ve şeffaflığı benimsemiş, müşterek karar verebilen, duygusal zekâsı yüksek, empatik, proaktif ve sinerjik davranarak gerçekleştirilen örgütsel etkinlikler” olarak ifade edilebilir.⁵¹ Yönetim ise “‘kaynakları planlayarak, örgütleyerek, yönlterek, koordine ve kontrol ederek başkaları vasıtasıyla etkin ve verimli bir şekilde amaçlara ulaşma işi” şeklinde tarif edilebilir. Bu nedenle yönetim kavramını oluşturan iki unsurun ‘yöneten’ ve ‘yönetilen’ olduğu sonucuna ulaşılabilir.⁵²

Uluslararası sistemde klasik yönetim anlayışının zayıflamasına neden olan ve küresel yönetişime dair talep oluşturan önemli sorunlar mevcut bulunmaktadır. Ritzer’e göre bunlardan ilki yukarıda da bahsedildiği üzere ulus devletin yeni küresel problemlere karşı çözüm üretme kapasitesinin yetersiz olmasıdır. Ayrıca Ritzer’e göre devletler bu konuda

⁴⁹ Çağlar, 2018: 35.

⁵⁰ Yüksel, 2000: 149.

⁵¹ Fidan, 2011: 6.

⁵² <http://fusunozulke.com/yonetimden-yonetisime-kavramsal-bir-degisim-yolculugu/> (erişim tarihi: 11.08.2021)

sorumluluk almaktan da kaçınmaktadırlar. İkinci neden küresel alanda gerçekleşen ve sınır tanımayan çok çeşitli akıntılardır.⁵³ Örneğin internet üzerinden gerçekleşen veri akışı ülkelerin tam anlamıyla kontrol altına alamayacağı kadar yoğun ve güçlüdür. Söz konusu akıntılara verilebilecek bir diğer örnek illegal yollarla ulusal sınırları delen para akışı, insan ticareti vb. suç faktörlerinin akıntılarıdır. Devletlerin bu akıntıları tam olarak engelleyemiyor olması yönetişime duyulan ihtiyacı açık olarak göstermektedir. Tarihsel süreçte pek çok kez yaşanan ve milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine ya da yerlerinden edinmesine neden olan şiddet eylemleri de devletlerin tek başına önleyemeyeceği kadar önemli bir sorundur. Ulus devletler içerisinde yaşanan çatışmalara müdahale edebilecek etkin bir küresel yönetişimin varlığı yaşanan olayların şiddetini ve sonuçlarını azaltma konusunda büyük bir yardım sağlayabilecektir. Son örnek ülkelerin başa çıkmakta zorlandığı hatta çoğu zaman başa çıkamadığı ve zarar gördüğü küresel çapta gerçekleşen mali krizlerin varlığıdır. Devletler son yıllarda bu krizleri daha az hasarla atlatabilmek amacıyla çeşitli ulus üstü yapılanmalara gitse de daha etkin ve güçlü bir küresel yönetişimin varlığı şarttır.⁵⁴

Küreselleşme sürecinin giderek ivme kazandığı bu süreçte toplumlar ve bireyler arasında daha karmaşık ilişki ağları kurulmaktadır. İnsanlar ulus devlet sınırları içindeki ‘yurttaş’ kimliklerinin yanı sıra kurdukları ilişki ağları sayesinde farklı kimlikleri de benimseyerek çok kimlikli hale gelmektedir. Edinilen yeni kimlikler bireylerin devlet üstü ilişkiler kurmasına ve geniş ölçekte ilgi sahaları yaratmalarına imkân vermektedir. Böylelikle devletin sınırları aşarak küresel çapta esneklik ve çeşitlilik sağlanmaktadır.⁵⁵ Bu bağlamda mesafe kavramının önemi tam olarak ortadan kalkmasa da daha önemsiz hale gelmiştir. Mesafenin önemini yitirdiği ilişkiler ağı klasik yönetimin denetim araçlarının dışında kalmaktadır.⁵⁶ Karşılıklı bağımlılıkların ve karmaşık ilişki ağlarının ihtiyaç duyduğu veri yoğunluğu ve farklı vizyon arayışı devlet üstü bir mekanizma ihtiyacını doğurmuştur. Yeni dünya düzenindeki yapılanmalar ulus devlet dışında farklı uluslararası aktörlerin de yönetime dâhil edilmesini gerektirmektedir. Küresel yönetim kavramının temel çıkış noktası da işte bu gereksinimden kaynaklanmaktadır.

Sözlük anlamı ile “Türkçeye ‘yönetişim’ olarak çevrilen ‘governance’ kelimesinin ‘yol göstermek’, ‘dümen tutmak’ ya da ‘kılavuzluk etmek’ anlamına gelen Antik Yunan ‘kybernan’ kelimesinden geldiği söylenir ve bu haliyle uzun bir geçmişe sahiptir”.⁵⁷ Yönetişim kavramının bilinen ilk kullanımının 16. yüzyıl

⁵³ Ritzer, 2011: 176.

⁵⁴ Ritzer, 2011: 176-177.

⁵⁵ Rodrik, 2011: 188.

⁵⁶ Özer, 2006: 59.

⁵⁷ Bell ve Hindmoor’dan akt. Bayraktar, 2015: 74.

Avrupa'sına dayandığı belirtilmektedir. Fakat bilhassa 17. yüzyılda Fransa'da yönetim ile sivil toplum arasında mutabakat sağlamaya çalışan bir akımdan ilham alındığı ifade edilmektedir. Daha sonra İngiltere'de ve 1990'lı yıllarda ise tüm dünyada özellikle neoliberraller tarafından siyasal bir bakış açısıyla yönetim terimi üzerinde durulmaya başlanmıştır.⁵⁸

Küresel yönetim, sistemdeki başat güçler arasındaki hiyerarşik yönetim anlayışından ziyade çoklu aktörlerin yer aldığı karşılıklı etkileşim ile gerçekleşen bir yönetim anlayışını vurgulamaktadır.⁵⁹ Küresel alanda yönetim, devletlerin ve devlet dışı aktörlerin anlaşmalarından oluşmaktadır. Çoğunluğun oluşturduğu bu normlar bütününe yönetim denilmektedir.⁶⁰ Uluslararası sistemde kendini gösteren yeni sorunlar uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve hatta bireylerin ortaklaşa çözüm arayışını ve birlikte hareket etmelerini gerektirmektedir. Yeni ve karmaşık sorunların yanında küresel yönetimi gerektiren bir diğer unsur ise uluslararası sistemde düzeni sağlamak adına bir üst otoritenin bulunmamasıdır. Uluslararası sistemde ulusal sınırlar içindeki gibi bir üst otoritenin bulunmaması ve düzen arayışının çok aktörlü bir sistem ile sağlanmaya çalışılması küresel yönetim tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Bu düşünce uluslararası ilişkilerin temel argümanlarından biri olan iç siyaset ve dış siyaset ayrımına dayanmaktadır. İç siyasette düzeni sağlayacak bir otoriter güç mevcut olduğu için klasik yönetim anlayışından söz etmek mümkündür ancak uluslararası ilişkilerde böyle bir durum söz konusu değildir.⁶¹

Küresel yönetim demokratik bir yönetim anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayış geniş çaplı ve çok taraflı katılıma işaret etmektedir; devletler, devlet dışı aktörler ile resmi ve resmi olmayan kuruluşların kapsamlı ve kompleks ilişkilerini barındıran bir karar alma sistemi üzerine kuruludur.⁶² Klasik yönetim anlayışına göre ulusal ve uluslararası politikayı tayin eden temel unsur ulus devletlerdir. Bu nedenle ulus devletler sistemin en önemli aktörleri olarak küresel yönetim içerisinde de hâlâ yadsınamaz bir öneme sahiptirler.⁶³ Devletler uluslararası alandaki güç dengesine paralel olarak sistemdeki yerlerini korumaktadırlar.

Yönetim; bireylerin, kurumların, toplulukların ve diğer katılımcı aktörlerin işbirliği ile karar alıp verme, alınan kararları tatbik etme, menfaat ve sorunlarını belirtme ve

⁵⁸ Yüksel, 2000: 153.

⁵⁹ Akbey ve Saraç, 2005: 228.

⁶⁰ Kara, 2015: 55.

⁶¹ Şirin Öner, 2019: 308.

⁶² Heywood, 2013: 538.

⁶³ Tekin, 2020: 51.

oluşturulan sistemleri müşterek yönetme anlamını taşımaktadır.⁶⁴ Bu kavram birbirini tamamlayan ve destekleyen belirli özellikleri barındırmaktadır. Bu özellikler basitçe şu şekilde sıralanabilir; saydamlık, uyum, hesap verebilirlik, katılımcılık, hukukun üstünlüğü ve etkinlik.⁶⁵ Toplamların şeffaflık, hesap verebilirlik talebi ve yönetim tarafından alınan kararlarda belirleyici bir rol üstlenme istemi; hükümetlerin toplumun itimadını kazanma ve farklı gruplar arasında mutabakat sağlama beklentisi yönetim anlayışının geniş çapta benimsenmesini sağlamıştır. Yönetime dair tüm bu arayışlar yönetim kavramının günümüzde de hızla yayılmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır.⁶⁶

1990'lerden günümüze kadar yönetim kavramı bu temel değerleri barındıran 'iyi yönetim' kavramı şeklinde de pek çok uluslararası kuruluş tarafından kullanılmıştır. Terim, ilk olarak 1989 yılında Dünya Bankası tarafından bugünkü anlamıyla kullanılmış, ardından BM ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından yayınlanan çeşitli raporlarda yeniden kullanılmıştır. Bu üç örgüt, iyi yönetim kavramını genel olarak yukarıda bahsedilen temel dayanak noktaları ile beraber tanımlamıştır. BM'nin tanımına göre iyi yönetim; vatandaşların ve toplumdaki çeşitli zümrelerin menfaatlerini ve kanuni haklarını korumak amacıyla gereken yapılara sahip olması anlamına gelmektedir.⁶⁷

Küresel yönetim uluslararası sistemdeki tüm aktörleri birer katılımcı olarak değerlendirmektedir. Birbirine karşıt konumda olan ya da tam tersi birbirine bağlı / bağımlı olarak çalışan ortakların etkileşim süreciyle ortaya çıkmaktadır ve bu etkileşim ile birlikte bir idare ve kontrol mekanizması yaratılmaktadır.⁶⁸ Söz konusu katılımcılar ekonomik, siyasal vb. aktörlerden ve kuruluşlardan oluşmaktadır. Küreselleşmeye ivme kazandıran ve dolayısıyla küresel yönetim zemininin oluşmasına katkı sağlayan devletler dışındaki en önemli aktörlerden birisi de uluslararası örgütlerdir. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan çok taraflı örgütlenmeler küreselleşme ve küresel yönetim alanında büyük bir kapı aralamıştır. Bu çok taraflı kurumların en önemli ve etkin olanı şüphesiz BM'dir. Bugün 193 üyesi ile ekonomiden insan haklarına eğitimden ticarete kadar pek çok alanda uluslararası normlar konusunda küresel alanda en kapsamlı platform olma özelliğini taşımaktadır.⁶⁹ Fakat küresel yönetim, sivil toplum kuruluşları, uluslararası hükümet dışı örgütlenmeleri ve bölgesel işbirliklerini de içerisinde barındıran; dolayısıyla uluslararası örgütlerden de ötede

⁶⁴ <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/handle/11616/12044> (erişim tarihi: 30.03.2020)

⁶⁵ <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/handle/11616/12044> (erişim tarihi: 30.03.2020)

⁶⁶ Özer, 2006: 61.

⁶⁷ <http://www.canaktan.org/politika/yonetisim/tanim.htm> (erişim tarihi: 30.03.2020)

⁶⁸ Özer, 2009: 90.

⁶⁹ Şirin Öner, 2019: 311.

olan bir kavramdır. Fakat çalışmanın kapsamı gereğince göç yönetişimi uluslararası örgütler açısından değerlendirilecektir. İkinci bölümde uluslararası örgütlerin göç yönetişiminin bir ayağı olarak sahip olduğu nitelikler ve göç alanında gerçekleştirdiği faaliyetler incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ YÖNETİŞİMİ VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

2.1.Göç Yönetişi

Göç olgusu dünya çapında gerçekleşen bütünleşme sürecinin en önemli aşamalarından birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Öyle ki içerisinde bulunduğumuz yüzyıl ‘Göçler Çağı’ olarak nitelendirilmektedir.⁷⁰ Küresel değişimi önemli derecede etkileyen göç hareketleri 19. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar özellikle kuzeybatı coğrafyasındaki ülkelerin ana meselelerinden biri haline gelmiştir.⁷¹ Savaş, çatışma, insani kriz gibi nedenlerle ortaya çıkan nüfus hareketlilikleri devletlerin ya da AB gibi bölgesel yapılanmaların sınırlarına dayandığında hükümetler bunu kendilerine yönelik bir güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır.⁷² Bu nedenle göç hareketleri devletler tarafından kontrol altına alınmaya ve düzenlenmeye çalışılmaktadır. Özellikle yasal olmayan göç hareketleri hem göç alan toplumlar hem de göçmenler için pek çok sorunu beraberinde getirmektedir.

Göçü gerçekleştiren bireyler ile birlikte hareket eden potansiyel sorunlar derinlemesine bir küresel işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Küreselleşmeden ve dolayısıyla göç olgusunun girift bir hale gelmesinden önce devletler göçe bağlı sorunları çözme konusunda farklı metotlar kullanmışlardır. Örneğin bazı ülkeler göçü kontrol altına alma konusunda başarısız olduğunda sınırları içerisinde yaşayan göçmenleri asimile etme yoluna gitmişlerdir. Fakat zamanla asimilasyon yöntemi başarısızlığa uğramış ve göçün kaçınılmaz olduğu anlaşılmıştır.⁷³ Küreselleşme ile birlikte gelişen sivil toplum hareketleri göçmenlere yönelik bakış açısına ve göç konusundaki düzenlemelere daha ılımlı bir yaklaşım getirmiştir. Göç olgusunun yalnızca devletler değil göçmenlerin de perspektifiyle ele alınması insani bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle uluslararası göç alanındaki düzenlemeleri hem devletler hem de göçmenler bakımından iyileştirmek ve geliştirmek gerekmektedir. Bunun en önemli yolu karar sürecinde devletlerin yanı sıra bireyler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütleri kapsayacak bir sistemin yani göç yönetişiminin etkin bir biçimde uygulanmasıdır.

Uluslararası göç nedeniyle ortaya çıkan sorunların çok boyutluluğu çözümün de çok taraflı ve uzlaşmacı bir nitelikte olmasını gerektirmektedir. Uluslararası göç, sınırları aşan

⁷⁰ Castles ve Miller, 2008: 405.

⁷¹ Sayın, 2019: 84.

⁷² Görgün, 2019: 180.

⁷³ Yönlü, 2018: 53.

özelliği ile hem hedef ülkeler, hem transit ülkeler hem de menşe ülkeleri etkilemektedir. Devletlerin küresel alanda gerçekleşen insan akışını kontrol altına almaya yönelik hegemonik ve tek taraflı yöntemlerinin kısıtlı çözümler yaratacağı bulunduğumuz yüzyıl içinde daha iyi anlaşılmıştır. Göç sorununa yönelik tekil eylemler göçü durdurmak bir yana çoğu zaman sorunu daha fazla besleyerek dolaylı da olsa göçmen karşıtlığı, ırkçılık vb. yeni insani krizlere neden olmaktadır. Bu nedenle son yıllarda devlet dışı aktörlerin göç alanı üzerine norm yaratma süreçlerindeki payları artış göstermektedir. Örneğin sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlerin ülkelerin göç düzenlemeleri üzerinde önemli etkileri vardır.⁷⁴

2000’li yılların başına kadar göç yönetişimine dair ölçütleri belirten çalışmalar seyrek olsa da son yıllarda buna yönelik araştırma ve çalışmalar hız kazanmıştır. İlerleyen yıllarda küresel yönetişimin prensiplerinin ortaya konması ve kavramın özümseenebilmesi için bu çalışmaların artış göstermesi göç alanında yaşanan olumlu gelişmeler olarak ortaya çıkmaktadır. Göç yönetişiminin geleceği açısından konuya dair eksikliklerin giderilmesi ve yönetişime dâhil olan katılımcıların ve onların bakış açılarının analiz edilmesi zaruri bir ihtiyaçtır.⁷⁵

Devletlerin göç ve göçmen kavramlarını tanımlarken konuya yaklaşımlarında büyük farklar söz konusu iken uluslararası nüfus hareketliliğini sadece ulusal mekanizmalarla kontrol altına almaları ve bu konuda uluslararası standartlara uygun veri toplamaları oldukça zor hale gelmektedir. Oysa göç yönetişimin etkinliğini sağlayacak en önemli unsurlardan biri sağlıklı verilerin toplanabilmesidir. Özellikle yasa dışı göç hareketlerine dair veri tutulması ülkeler açısından daha da güçtür. Birçok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke bu göç türünü kayıt altına almaz ya da kısmen kayıt altına alabilir. Göçmenlerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve göçün ev sahibi ülkelerdeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılabilmesi için nitelikli veri toplanması kritik bir öneme sahiptir. Bu noktada ‘Büyük Veri’ terimi ile karşılaşılmaktadır. Günümüzde genel geçer bir tanımlı bulunmamakla birlikte bu terim; büyük bir veri havuzu içerisinde yineleyen kalıpları bulmak, bulunan kalıpları depolamak, sınıflandırmak ve tahlil etmek anlamına gelmektedir. Kavram ilk olarak 1990’lı yıllarda kullanılmış olsa da 2000’li yıllardan itibaren yaşamımızda daha belirgin olarak kendini göstermeye başlamıştır. Göç alanı da son yıllarda büyük verinin yaygın kullanım alanlarından birisi olmuştur.⁷⁶

⁷⁴ Özer, 2015: 67.

⁷⁵ Kahraman ve Tanıyıcı, 2018: 242.

⁷⁶ Atar, 2021: 150.

Göçe dair verilerin kısıtlı olması ve eldeki verilerin kalite bakımından yetersiz olması göçün kontrol altına alınmasını zorlaştıran en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkeler kısıtlı veriler nedeniyle hatalı kararlar vermekte ve insanların göç olgusuna dair yanlış içinde bulunmasına neden olmaktadır. Öyle ki şu anda göçe dair elde edilmiş olan veriler küresel göçün boyutları hakkında çok az bilgi içermektedir.⁷⁷ Bu nedenle uluslararası örgütler ve bunlara bağlı alt kurumlara bu konuda büyük sorumluluklar düşmektedir. BM göçe ilgili verilerin kısıtlılığını belirtmekte ve göçe ilgili kaliteli verilerin toplanması konusunda üye ülkelere çağrıda bulunmaktadır. Son yıllarda ülkemizde de göçe ilişkin veri toplanması konusunda çok taraflı projeler geliştirilmektedir. Buna yönelik uluslararası işbirlikleri küresel göç yönetişimini daha etkin kılmaktadır.

Göç yönetişimi, uluslararası göç hareketlerini düzenlemek ve göç eden bireyleri korumak amacıyla yapılan normatif düzenleme ve uygulamalardan meydana gelmektedir.⁷⁸ Göç yönetişimine kavramsal çerçeveden bakıldığında yönetişim sözcüğünün küreselleşme sürecini yansıttığı görülmektedir. Yönetişim yerine yönetim sözcüğünün kullanılması ulus devlet odaklı bir bakış açısını gerektirdiğinden küreselleşme öncesine ait yaklaşıma daha uygun olmaktadır. Ayrıca yönetişim yaklaşımında klasik yönetim anlayışının aksine mutlak bir karar alıcı yoktur. Daha önce de belirtildiği üzere devlet, devlet dışı aktörler karar alma ve uygulama aşamalarını işbirliği yoluyla gerçekleştirmektedir.⁷⁹ Günümüzde göç yönetişimini tam anlamıyla gerçekleştirecek resmi bir yapılanma mevcut değildir. Fakat kurumsal bir yapı olmasa dahi göç yönetişiminin farklı düzeylerde gerçekleştiği yadsınamaz bir gerçektir.

Göç, uluslararası alanda paralel, birlikte ya da karşıt olarak çalışan farklı düzeylerdeki aktörler tarafından yönetilmektedir.⁸⁰ Göç yönetişimi, sorunlara yönelik koordinasyon içeren çözümler, veri alışverişi, iyi uygulamaların genişletilmesi ve bağlayıcı olmayan kararlar yöntemi ile çalışan bir sistem üzerine kuruludur. Göç yönetişiminin çok taraflı niteliği göç sorunlarının daha basit bir şekilde çözüme kavuşturulmasını sağlamaktadır. Çünkü karar vermeye yetkili tek bir aktör ya da kurum yoktur, sorunlar merkezi bir çerçeveden ziyade daha geniş bir yelpaze ile ele alınmaktadır.⁸¹ Devletler, işbirliği yoluyla alınan kararları uygulamak konusunda kendi inisiyatiflerini korumakla beraber uluslararası normları ulusal mevzuatlarına ekleyerek sorumluluk alabilmektedirler. Göç yönetişimi, devletlere daha başarılı uygulamaları hayata geçirmek için geniş bir perspektif sağlamaktadır. Alanda

⁷⁷ Laczko'dan akt. Atar, 2021: 159.

⁷⁸ Perrucjoud ve Redpath, 2013: 39.

⁷⁹ İhlamur Öner, 2012: 596.

⁸⁰ Betts, 2010: 2.

⁸¹ Aktel ve Kaygısız, 2018: 584

alışmalar yürüten uluslararası örgütler, sivil toplum ya da kuruluşları özellikle bilgi toplama ve bunları diğerk aktörlerle paylaşma konusunda devletlere yarar sağlayabilmektedir.

G yönetişimini küresel yönetişim boyutuna taşıyan faktör hem devletlerarası hem de devlet üstü katılımcıların hiyerarşik olmayan etkinliğidir. Buradaki devlet üstü aktör vurgusu önem taşımaktadır zira uluslararası yönetişimde yalnızca devletler ve devletlerarası kuruluşlar karar alma mekanizmasında yer almaktadır. Oysa küresel yönetişim devlet, devletlerarası, devlet üstü, devlet altı, bölgesel ve yerel seviyelerde de sağlanabilmektedir ve karar alma süreçlerinde devlet dışı katılımcılar da rol stlenebilmektedirler.⁸²

G yönetişimi belirli aşamalardan geçerek günümüzdeki halini almıştır. İlk aşama 1. ve 2. dünya savaşları arasında yaşanmıştır. İki savaş arası dönemde işçi göçü ve mültecilere yönelik uluslararası düzeyde çok taraflı sözleşmeler yapılmıştır. Uluslararası alışma rgt (ILO) ve Cenevre Sözleşmesi bu dönemde ortaya çıkmıştır. Daha sonra çok taraflı ve bölgesel işbirlikleri ile g yönetişimi daha etkin bir hale getirilmiştir. Örneğin BM Yüksek Düzeyde Güç ve Kalkınma Diyaloğu’nu oluşturarak g konusunda devletler arasındaki işbirliğini bir üst boyuta taşımıştır. İkinci dönemde, g olgusunun sadece hukuk alanında yapılacak düzenlemelerle kontrol edilemeyeceği anlaşılmıştır. Bu aşamada ge dair çalışmalar ve düzenlemeler insan hakları, kamu hukuku vb. pek çok alana yayılarak yapılmıştır. nc basamak ise g yönetişimine ivme kazandıran en önemli etkenin gayriresmi ağlar olduğunun belirlenmesi ile başlamıştır. Özellikle bölgesel g ağları kullanılarak danışma süreçleri arttırılmıştır. Bu dönemde BM tarafından Küresel Güç ve Kalkınma Forumları daha kapsamlı ve aktif hale getirilerek işbirlikleri derinleştirilmiştir.⁸³

Uluslararası alanda gerçekleştirilen işbirlikleri g yönetişiminin en önemli kademelerinden birisidir. Bunun sebebi göç hareketlerinin uluslararası düzeyde gerçekleşmesidir. lkeler iç hukuklarında ge yönelik olarak birçok yasal düzenleme yapıyor olsa dahi uluslararası g başka ülkelerin sınırlarını da ihlal ettiğinden dolayı uluslararası bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle iç hukuk uygulamaları g hareketlerini düzenleme konusunda kısıtlı imkna sahiptir. Uluslararası göçün gerektirdiği mali, politik, insani ve normatif düzenlemeler küresel işbirliğini zorunlu hale getirmektedir.⁸⁴

G yönetişimi, aktörler arasında kurulan işbirliğinin niteliğine göre iki farklı kategoride ele alınabilir. Bu kategoriler; resmi g yönetişimi ve gayri resmi g

⁸² Kara, 2015: 55.

⁸³ Kara, 2015: 56.

⁸⁴ Kara ve Dönmez Kara, 2016: 6.

yönetişimidir. Resmi göç yönetişimini sağlayan yöntemlerin bir kısmı BM sistemi üzerinden, bir kısmı da BM sistemi dışında gerçekleştirilmektedir. 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle mülteci ve sığınmacılara dair düzenlemeler Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından uygulanmaktadır. BMMYK'nin yürüttüğü mülteci düzeninde mülteci, sığınmacı ve göçmenlerin himaye edilmesi birincil öneme sahiptir. Uluslararası alanda gerçekleşen diğer göç ve nüfus hareketliliği konuları ise BM'nin farklı uzman kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Bu göç türlerine örnek olarak; işgücü göçü, düzensiz göç, çevresel göçler verilebilir. Söz konusu kuruluşlardan bazıları Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik İşler Dairesi (UNDESA) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'dur. (UNFPA) İşgücü göçüne dair düzenlemeler yapan bir diğer önemli BM kuruluşu ILO'dur. Göçmen İşçilerin haklarının korunması, geliştirilmesi ve konu hakkında kamuoyu bilgilendirmesi görevi ILO'nun faaliyetleri kapsamında yer almaktadır.⁸⁵ Göç yönetişimin bir diğer resmi ayağı olan IOM da göç alanında küresel çapta oldukça önemli ve etkin çalışmalar yürütmektedir. IOM ve ILO hakkında daha detaylı bilgiler çalışmanın ilerleyen bölümlerinde verilecektir.

Resmi olmayan göç yönetişimi araçları ise aktörler arasında gerçekleşen forumlar, bölgesel işbirlikleri ve diyaloglar gibi bağımsız girişimlerden meydana gelmektedir. Uluslararası Göç Küresel Komisyonu, Göç ve Kalkınma Konusunda Yüksek Düzeyli Diyalog ve BM Küresel Göç ve Kalkınma Forumu bu bağımsız girişimlere örnek gösterilebilir.⁸⁶ Bern Girişimi, göç konusunda hükümetler arası işbirliği ve diyalogu geliştirmeyi, ülkelerin, uluslararası kuruluşların ve STK'ların tecrübelerini paylaşmayı ve göç yönetişimine dair müşterek bakış açısını güçlendirmeyi hedeflemektedir.⁸⁷ BM Küresel Göç ve Kalkınma Forumu ise göç ve kalkınma ile alakalı alanlarda en geniş ve ileri düzeydeki BM forumu olma özeliğine sahiptir. Sivil toplum kuruluşlarının forum çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalara yoğun katılım göstermesi göç yönetişimi açısından dikkat çeken bir başka unsurdur. Sivil toplum, forum içerisinde giderek gelişmekte olan ilişkilere sahiptir. BM Küresel Göç ve Kalkınma Forumu tarafından gerçekleştirilen toplantılarda özellikle vurgu yapılan alt başlıklardan biri göç yönetişimi konusudur. Bu kapsamda diyalogların ve işbirliklerinin ilerletilmesi ve forumun daha etkin çalışması için çağrıda bulunmaktadır.⁸⁸

⁸⁵ Kara: 2015: 58.

⁸⁶ Kara, 2015: 58.

⁸⁷ Kara ve Dönmez Kara, 2016: 8.

⁸⁸ Toksöz, 2014: 31-33.

2.1.1. Göç Yönetişiminde İşbirliği Düzeyleri

Göç yönetiminde işbirliği ve eşgüdümüne dair talepler ilk kez 1980'li yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda ise göç konusu üzerine bölgesel ve küresel kurumların oluşturulması, göçe yönelik uygulama ve teşebbüslerin artması ile göç yönetimi hızlanmaya sürecine girmiştir. Söz konusu teşebbüsler göç politikalarının uzlaşısı temelinde oluşturulmasını, ülkeler arasındaki veri alışverişini ve eşgüdümü içermektedir. Şüphesiz bu yeni farkındalık ulusal ve yerel politikaların sınırlılığının keşfedilmesi ile başlamıştır. Özellikle düzensiz göçe karşı ulusal politikaların yetersiz kaldığı ortaya çıktığında küresel – çok taraflı işbirliğine duyulan ihtiyaç güçlenmiştir.⁸⁹

Göç yönetimi işbirliklerinin düzeyi bağlamında da sınıflandırılabilir. Bu alanda işbirlikleri üç farklı seviyede gerçekleşmektedir. Bunlar ikili işbirlikleri, bölgesel işbirlikleri ve çok taraflı işbirlikleridir.

2.1.1.1. İkili İşbirlikleri

İkili işbirlikleri uluslararası göç hareketlerini düzenlemeye yönelik olarak atılan iki taraflı adımlardır. Temel aktörleri devletler olan bu seviyede göç yönetimi genellikle sınırdaş ya da aynı bölgede yer alan ülkeler tarafından gerçekleştirilir fakat fiziksel olarak birbirine uzak olan devletler tarafından da ikili işbirlikleri kurulabilmektedir. İki katılımcı ülke tarafından gerçekleştirilen anlaşmalar işbirliğinin temelini oluşturmaktadır. Anlaşmaların içeriği genel olarak devlet sınırlarından geçiş, ikamet, göç eden bireylerin haklarının korunması, konsolosluk işleri ve geri dönme hususunda olmaktadır. Bu işbirliği seviyesinde işgücü göçleri ön plana çıkmaktadır. Yapılan iki taraflı anlaşmalar genellikle işgücü göçlerini düzenlemeye yönelik faaliyetleri içermektedir. İlgili ülkeler hem göç eden işçilerin haklarını koruma hem de istihdamlarını sağlama konusunda sorumluluk almaktadırlar.⁹⁰

Anlaşmalar çoğu zaman da ülkelerin sınır güvenliğini korumaya yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda sınır kontrolleri, sınırda görevli çalışanların uyum ve düzenini sağlama, karşılıklı bilgi aktarımı, haberleşme ve iletişimin güçlendirilmesi gibi ortak çalışmalar yapılabilir. İkili anlaşmalar düzensiz göç konusu üzerinde de yoğunlaştırılmıştır. Bu kapsamda insan kaçakçılığı, düzensiz göç ve diğer suç unsurlarının

⁸⁹ Thouez ve Channac, 2006: 372.

⁹⁰ Kara, 2015: 81.

sınır aşan hareketliliği engellenmeye çalışılmaktadır.⁹¹ İki taraflı anlaşmaların eleştirildiği nokta ise göç alan ülke ve göç veren ülke arasındaki asimetrik güç ilişkisini sürdürmesidir.⁹²

2.1.1.2. Bölgesel İşbirlikleri

Bölgesel işbirlikleri küresel düzeyde işbirliğinin bir alt seviyesinde gerçekleşmektedir. Bu seviyede, coğrafi olarak birbirine yakın devletler ortak amaçlar doğrultusunda bir araya gelerek bölgesel bir yapılanmayı meydana getirmektedir. Bölgesel yapılanmanın en iyi örneği şüphesiz ki AB'dir. İlk olarak ekonomik hedefler çerçevesinde oluşturulmuş bir örgütken ilerleyen yıllarda üye devletlerin ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda dönüşerek ve derinleşerek diğer alanlarda da kurumsal bir yapılanma oluşturulmuştur. AB'nin küresel göç yönetimindeki yeri ilerleyen bölümlerde detaylı olarak incelenecektir.

Göç yönetiminde bölgesel işbirlikleri dünyadaki sosyal ve ekonomik bütünleşmelere paralel olarak artış göstermektedir.⁹³ Uzun yıllar boyunca genel olarak yerel veya ikili düzeyde gerçekleşen göç yönetimi bugün sıklıkla bölgesel ve küresel düzeyde ele alınmaya başlanmıştır. Göç konusunda devletler, aralarındaki yaklaşım farklılıklarını geri plana atarak uzlaşılı yolunu seçmektedirler. Zira uluslararası göçün olumsuz sonuçları ancak küresel ya da bölgesel çözümlerle minimum düzeye indirilebilmektedir.

Bölgesel işbirliklerine katılma kararı tamamen ülkelerin inisiyatifindedir. Süreç, gönüllülük üzerine kuruludur. Devletlerin bölgesel yapılanmalara katılması için herhangi bir yaptırım veya zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak üye ülkeler zaten kendi tercihleri ile yapılanmanın bir parçası oldukları için alınan kararları uygulama konusunda da istekli oldukları görülmektedir. Bölgesel işbirliklerinin temeli ortaklık anlayışının benimsenmesi üzerine kuruludur. Bu anlayış benimsenmediği takdirde yapılan görüşmeler yalnızca genel toplantı düzeyinde kalmaktadır.⁹⁴ Bölgesel işbirliklerinde hükümet temsilcileri tarafından yapılan görüşmeler neticesinde bir güven ortamı yaratılmaktadır. Yakın kültürler, ekonomik ağlar ve müşterek sorunlar çoğu zaman uzlaşının temelini yaratmaktadır.

Bölgesel göç yönetiminde ele alınan konuların çoğunluğunu göçmen hakları, işgücü göçü, kalkınma, düzensiz göç ve insan kaçakçılığının engellenmesi gibi temalar oluşturmaktadır. Konular spesifik olarak altı temel başlıkta sınıflandırılabilir.⁹⁵

⁹¹ Kara ve Dönmez Kara: 2016: 7.

⁹² Papademetriou, 2011: 9.

⁹³ Gamlen ve Marsh'dan akt. Kahraman, 2016: 26.

⁹⁴ Taş ve Durgun, 2020: 489.

⁹⁵ Maiyegun'dan akt. Taş ve Durgun, 2020: 491.

- Göçün itici güçleri: Göçe neden olan zorlayıcı faktörleri ifade etmektedir. Bunlar, insani ve çevresel krizlerden meydana gelmektedir. Bu krizlere maruz kalan bireylere yönelik yardım, krize neden olan etkenin ortadan kaldırılması ya da olumsuz sonuçların en aza indirilmesi amaçlanmaktadır.
- Tüm göçmenlerin insan hakları: eşitsizlik ayrımcılık, ırkçılık ve her türlü dışlanma içeren konular işlenmektedir.
- Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi suç bağlantılı göç konuları.
- Göç yönetişimi.
- Düzensiz göç: İşgücü göçünün insani yaklaşım ve uygulamalarla ele alınması.
- Göçmen katkıları ve diasporalar.⁹⁶

2.1.1.3. Çok Taraflı İşbirlikleri

Göç yönetişiminin en üst seviyede gerçekleşen işbirliği düzeyini oluşturmaktadır. Göç hareketlerinin düzenlenmesi ve göçe yönelik diğer konular çok taraflılık ekseninde ele alınmaktadır. Daha önce de vurgulandığı üzere taraflar; devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, vakıflar, akademik çevre vs. katılımcılardan oluşur. Ülkeler düzensiz göçün engellenmesi hususunda tek başına etkili olamadığında çok taraflı anlaşmalar gerçekleştirerek işbirliğini arttırmaktadırlar. Hem hedef ülkeler hem de menşe ülkeler işbirliğinin tarafları olarak ortak amaçlar doğrultusunda göç yönetişimini sağlamaktadır. Göç alanındaki işbirlikleri düzensiz göçlerin engellenmesi veya oranlarının düşürülmesi için gereken düzenlemeleri ihtiva etmektedir. Her şeyden önce sınırdaş ülkelerden ya da aynı bölge içerisinden gelen düzensiz göç hareketlerine karşı çok taraflı işbirlikleri daha fazla anlam ifade etmektedir. Çok taraflı işbirlikleri BM sistemi içerisinde ya da BM dışında gerçekleştirilmektedir.⁹⁷ Taraflar her halükarda yapılan anlaşma çerçevesinde hukuki bir yükümlülük altına girmektedirler.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde BM sistemi içerisinde gerçekleştirilen çok taraflı anlaşmalar daha yakından incelenecektir.

2.2. Göçe Yönelik Temel Uluslararası Düzenlemeler

Genel olarak kabul edilen en üst düzey küresel yönetim şekli uluslararası hukuk düzeninin kurulması ve geliştirilmesidir. Fakat küresel yönetim yalnızca devletler arasında gerçekleştirilen resmi anlaşmalardan meydana gelmemektedir. Küresel yönetişimin kamuoyuna açık niteliği ve devlet dışı aktörleri içermesi onu resmi anlaşmaların ötesinde bir

⁹⁶ Maiyegun'dan akt. Taş ve Durgun, 2020: 491-492.

⁹⁷ Kara, 2015: 84.

olgu haline getirmektedir.⁹⁸ Çalışmanın bu bölümünde küresel göç yönetişiminin en etkili ve somut araçlarından olan uluslararası - çok taraflı düzenlemelerden Türkiye'nin de taraf olduğu önemli sözleşmeler ele alınacaktır.

Göçmen, mülteci ve sığınmacılara yönelik düzenlemeler 20. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası hukuk alanında yer edinmeye başlamıştır. Özellikle 20. yüzyılda gerçekleşen çok taraflı savaşlar pek çok insanın yerinden edilmesine ve kitleler halinde göç etmesine neden olmuştur. Söz konusu bireylere yönelik düzenlemeler 1. Dünya Savaşı'ndan sonra imparatorlukların yıkılıp binlerce insanın sığınmacı konumuna geçmesi ile daha büyük önem kazanmıştır. 1. Dünya Savaşı neticesinde çok uluslu imparatorlukların yerini yeni kurulan çok sayıda ulus devlet almıştır. Uluslararası alanda yeni sınırlar oluşmuş ve böyle bir ortamda haliyle sınır uyuşmazlıkları kendini göstermeye başlamıştır. Sınır uyuşmazlığından doğan savaş ve çatışmalar yine binlerce insanın sınır ötesi yer değişimini gerektirmiştir. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyeti (MC) konuyla ilgili çalışmalar başlatmıştır. MC'nin yaptığı çalışmaların kapsamı daha çok yerinden edilen insanlara yardım etme niteliğinde olmuştur.⁹⁹

Uluslararası göç hukukunun oluşmasına ve gelişmesine neden olan asıl tarihsel süreç 2. Dünya Savaşı yıllarında ve savaş sonrasında yaşanmıştır. O dönemlerde yaklaşık 20 milyon insan yerinden edilmiştir.¹⁰⁰ Göç hareketliliğinin bu denli ciddi olması sebebiyle konu BM tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve çok taraflı çözümler üretilmeye başlanmıştır. Bu nedenle mülteci ve göç hukukunun BM çatısı altında geliştiğini söylemek mümkündür. Türkiye açısından bakıldığında göç hukukunun gelişiminde AB önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'nin göç politikaları üzerinde çoğunlukla AB ile uyum sürecinde yapılan anlaşmalar rol oynamaktadır.

2.2.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Uluslararası göç hukukuna ilişkin ilk önemli adım BM Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarihinde kabul ettiği 217 A(III) sayılı 'İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. (İHEB) Beyannamenin devletler açısından hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. 30 maddeden oluşan beyannamede kişilerin bir ülkede serbestçe dolaşma, yaşama, ülkeden ayrılma ve ülkeye geri dönme hakları vurgulanmıştır (bkz. madde 13). Ayrıca sığınma konusu da beyannamenin 14. maddesinde geçmektedir ve zulüm altında bulunan insanların sığınma hakkına sahip olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bildirgenin 15. Maddesi ise yurttaşlık hakkının

⁹⁸ Betts, 2017: 161.

⁹⁹ Güneş, 2019: 34.

¹⁰⁰ Güneş, 2019: 34-35.

korunmasını kapsamaktadır. Buna göre tüm insanların yurttaşlık hakkı bulunmaktadır ve kimse sebepsiz yere yurttaşlık veya yurttaşlığını değiştirme hakkından mahrum bırakılamaz.¹⁰¹

BM Genel Kurulu'nda üye devletlerin tamamının kabul oyu kullandığı bu beyanname insan hakları konusunda düzenlenmiş ilk ve en kapsamlı belge olma konumundadır. Şüphesiz ki 2. Dünya Savaşı'nda yaşanan ağır insan hakları ihlalleri İHEB'nin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Aynı dönemde mülteciler hukuku açısından yaşanan diğer gelişmelerin temeli de bu ihlallere dayanmaktadır.

Bildirgenin 14. maddesi ile uluslararası alanda ilk kez sığınma hakkı tanınmıştır. Buna göre dünyanın herhangi bir yerinde zulüm gören herkesin iltica talebinde bulunma, böylelikle herhangi bir ülkeye sığınma ve mülteci statüsünde değerlendirilme hakkı bulunmaktadır. Bildiride yer alan haklar taraf devletlerin tüm vatandaşları ayırım gözetmeksizin ihtiva etmektedir. Dolayısıyla herkesin hakkını korumaya yöneliktir.¹⁰² Sığınma hakkı temel bir ihtiyaç olarak insan haklarının bir parçası mahiyetinde değerlendirilmektedir. Fakat daha önce de belirtildiği üzere İHEB'nin hukuki bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Sığınma hakkının tanınması devletlerin kontrolü altındadır ve devletler sığınmacıyı kabul etme ya da etmeme hakkını saklı tutmaktadır.¹⁰³

İHEB, ekonomik, sosyal ve temel hak ile özgürlüklerin bileşimi olan bir niteliğe sahiptir. Bu yönüyle uluslararası alanda insan haklarının bütününe kapsayan tek belge olma özelliğini taşımaktadır. Fakat bildirge, hak ve hürriyetleri korumaya ilişkin bir düzen ve model sunmamaktadır. Bununla birlikte, etkinliğini uluslararası alanda kabul görmesi ve benimsenmesi ile sağlamaktadır. Genel olarak bildirgenin küresel çapta manevi bir değere sahip olduğu kabul görmektedir. İHEB'nin yalnızca uygar devletlerin benimseyebileceği bir kurallar bütünü olduğuna duyulan uluslararası kamuoyu inancı hükümetlerin bildirgeyi özümsemeleri için bir baskı unsuru olabilmektedir.¹⁰⁴

2.2.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme

2. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası alanda hızla artan mülteci hareketleri mültecilere yönelik kapsamlı bir yapılanmayı ve yine mültecilere yönelik uluslararası bir düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. Hem Avrupa hem de Ortadoğu ülkelerinde yaşanan çatışmalar

¹⁰¹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948, md. 13,14,15.

¹⁰² Güneş, 2019: 38-39.

¹⁰³ Öztürk, 2012: 187.

¹⁰⁴ Sağlam, 2019: 1238.

neticesinde milyonlarca insanın yerinden edilmesi uluslararası göç konusunda daha derin bir yapılanmayı gerektirmekteydi.

BM Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1950 tarihinde BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuştur. Kuruluşun öncelikli amacı mültecilerin korunmasını sağlamak, uluslararası göç faaliyetlerini düzenlemek ve göç sonucunda ortaya çıkan sorunlara temel çözümler sunmaktır. Çalışmalarını 1951 yılının başından itibaren yürüten komiserlik, günümüze kadar mültecilerin haklarını korumak üzere çok sayıda proje ve çözüme imza atarak göç alanında küresel düzeyde en etkin çalışan yapılanma olmuştur.

Komiserlik çalışmalarına devam ederken BM Genel Kurulu'nda Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme kabul edilmiştir. Sözleşme, 28 Temmuz 1951 tarihinde yirmi altı ülkenin kabul oyu ile onaylanmıştır. Cenevre'de kabul edilen sözleşme 22 Nisan 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁵

Sözleşme ile birlikte uluslararası alanda ilk kez mülteci tanımını yapmıştır. Buna göre, 1951 yılı öncesinde meydana gelen olaylar neticesinde ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba üyeliği ve politik düşüncesi sebebiyle (haklı sebeplerle) zulüm görme korkusu bulunan, bu yüzden vatandaşı olduğu ülkede bulunmayan, söz konusu ülkenin korumasından faydalanamayan veya yararlanmak istemeyen; ya da tabiiyeti yokken ülkesinin dışında bulunan, ülkesine dönemeyen, korktuğu için dönmek istemeyen herkes mülteci statüsünde değerlendirilecektir.¹⁰⁶ Ayrıca sözleşmenin 1. maddesinin B. kısmının alt bendinde (a.) “Avrupa’da meydana gelen olaylar“ ibaresi yer almaktadır.¹⁰⁷ Buna göre söz konusu olaylar neticesinde mülteci statüsü kazanma durumu Avrupa coğrafyası ile sınırlandırılmaktadır. Sözleşme kapsamında taraf ülkeler 1951 yılından önce meydana gelen olayları mana bakımından ‘1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar’ olarak değerlendirerek bu şekilde hüküm vermekle yetkilendirilmiştir.¹⁰⁸ Bunun yanında sözleşmeye taraf devletler ‘Avrupa’ sınırlamasını kabul ettiklerini BM Genel Sekreteri’ne gönderecekleri bir not ile bildirerek yükümlüklerini genişletebilmektedir.¹⁰⁹ Sözleşmede 1951 yılı ibaresi ile mülteci statüsünün zaman şartına tabi tutulması taraf ülkelerin yükümlülüklerini azaltmak istemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sözleşmedeki kısıtlamaların uluslararası göç sorunlara

¹⁰⁵ Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1016.

¹⁰⁶ Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, 1951, md. 1/A(2).

¹⁰⁷ 1951, md. 1/ B(1)-a.

¹⁰⁸ 1951, md. 1/B(1)-b.

¹⁰⁹ 1951, md. 1/B(2)-a.

karşı yetersiz kalması ilerleyen yıllarda Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Ek Protokolün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.¹¹⁰

Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme mültecilere yönelik belli başlı hak ve özgürlükleri tanımlamaktadır. Bu haklar ve özgürlükler; devletler tarafından ayrımcılığa maruz bırakılmama, din, vicdan ve düşünce özgürlüğüne sahip olma, sosyal güvenlik hakkı, yasa önünde birey olarak tanınma, mülkiyet hakkı, devlet tarafından -diğer yurttaşlarla eşit şekilde- korunma hakkı vs. olarak sıralanabilmektedir. Bu haklar İHEB gibi farklı uluslararası düzenlemelerde de geçmektedir.¹¹¹

Sözleşmenin 33. maddesi sığınma hakkını tanıması bakımından önem taşımaktadır. Bu madde zaman içerisinde sözleşmeye taraf olmayan devletler tarafından da özümşenerek bir teamül hukuku kuralına dönüşmüştür.¹¹² Söz konusu maddeye göre taraf devletler mültecileri ırkı, dini, politik düşünceleri, belli bir toplumsal gruba üyeliği ve tabiiyeti nedeniyle yaşamı ve hürriyeti tehdit altına girecek devletlerin sınırlarına sebep ve durum gözetmeksizin geri göndermeyecek ve iade etmeyecektir.¹¹³ Ayrıca bu hakla bağlantılı olarak, zulüm gördükleri ülkeden kaçarak başka bir ülkenin topraklarına -kara veya deniz yolu ile- izinsiz giren mültecilere haklı sebep göstermeleri şartı ile ceza uygulanamamaktadır.¹¹⁴ Geri göndermeme prensibi Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'nin yanı sıra birçok uluslararası anlaşmada da geçmektedir ve uluslararası hukukun bir parçasıdır. BMMYK tarafından 1982 yılında çıkan kararda geri göndermeme prensibinin önemi vurgulanmış ve BMMYK prensibin artık uluslararası hukukta emredici bir kural olmaya başladığını belirtmiştir. Komiserliğe göre bu prensip uluslararası örf ve adet kurallarının bir parçası haline gelmiştir. Bundan dolayı yalnızca taraf ülkeler değil taraf olmayan ülkeler de bu yükümlülüğün altına girmektedir.¹¹⁵

Sözleşmede mülteci statüsünün sona ermesine ilişkin şartlar da düzenlenmiştir. Çünkü mülteci olmak özel bir durumdur ve olması gereken bir ülkenin vatandaşı olarak o ülkenin koruması altında bulunmaktır.¹¹⁶ Bu özel durum ortadan kalkarak kalıcı devlet koruması altına girildiği takdirde geçici bir koruma öngören mültecilik statüsüne gerek duyulmamaktadır.¹¹⁷ Mülteciliğin sona ermesine dair şartlar sözleşmenin 1. maddesinde

¹¹⁰ Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1017.

¹¹¹ Özgöker ve Doğan, 2019: 23-28.

¹¹² Soykan, 2015: 5.

¹¹³ Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, 1951, md. 33/1.

¹¹⁴ 1951, md. 31/1.

¹¹⁵ Akbulut, 2018: 37.

¹¹⁶ Vatandaşlık hukukunun temel ilkelerinden biri olan 'herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır' ilkesi gereğince. (bkz. İHEB md. 15/1 ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi md. 4/a.

¹¹⁷ Öztürk, 2016: 398.

sıralanmaktadır. İlgili maddeye göre, mülteci statüsünde bulunan kişi vatandaşı olduğu devletin korumasını kazanırsa, vatandaşlığını yeniden kazanırsa, yeni bir devlette vatandaşlık kazanırsa, kaçtığı devlete kendi isteği ile kalıcı olarak yeniden dönerse veya mültecilik statüsünü sona erdiren şartlar ortadan kalktığından dolayı vatandaşı olduğu devletin korumasından faydalanmaktan sakınmayı sürdüremezse ilgili kişiye sözleşme uygulanmayacaktır.¹¹⁸

Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'nin uluslararası normatif alanda göçe yönelik ciddi bir adım olarak ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Ancak eksikliklerinin ve eleştiriye açık noktalarının olması hususu da birçok insan tarafından paylaşılmaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere sözleşmeye göre mülteci statüsü kazanmak zamansal ve coğrafi sınırlandırmalara bağlanmıştır. Sözleşmedeki sınırlama ve şartların devletlerin esnek uygulamalarına açık kapı bıraktığını söylemek mümkündür. Pek çok ülke sözleşmeye bağlı sorumluluklarından kaçınmaya yönelmiştir. Bundan ötürü zamansal ve coğrafi kısıtlamaları kabul ettiğini bildirmiştir.¹¹⁹ Bununla beraber sözleşmeyi teorik yönüyle ele alan eleştirel çalışmalar da bulunmaktadır.

Sözleşmeye kuramsal açıdan bakıldığında neoliberal yaklaşımı yansıttığı görülmektedir. Çünkü sözleşme vasıtasıyla kurulmak istenen normatif düzen, devletler arasında işbirliğini ve sorumluluğun taksim edilmesini gerektirmektedir. Ancak uluslararası normatif düzenin devletlerin çıkar ve isteklerinden bağımsız olarak düşünülemeyeceğini vurgulayan yaklaşımlar da mevcuttur. Söz konusu yaklaşımlara göre normatif düzen ve uluslararası hukuk kuralları politik gerçekliklerden ayrı değerlendirilemez. Yani sözleşme, neoliberal kuramın savunduğu normatif düzen ile klasik realizmin savunduğu politik gerçekliğin ortasında kalmış bir görünümde bulunmaktadır. Sözleşme, devletlere yükümlülük vermekle birlikte onlara politik gerçekliklere göre uygulamada serbestlik tanımaktadır. Sözleşmedeki sınırlandırmalar ve yorumlamaya açık ifadelerden doğan bu serbestliğin sözleşmede kendini gösteren klasik realist anlayışın bir sonucu olduğu söylenebilmektedir.¹²⁰

2.2.3. 1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Ek Protokol

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'nin küresel çapta yaşanan gelişmeler için yetersiz kalması sözleşmeye ek düzenlemeler yapılmasını sağlamıştır. Dünya çapında sayıları artarak devam eden mülteci ve sığınmacılar 1951 tarihli sözleşmeden

¹¹⁸ Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, 1951, md. 1/C.

¹¹⁹ Özgöker ve Doğan, 2019: 21.

¹²⁰ Güler, 2016: 45.

doğan kısıtlılıklar nedeniyle zor durumda kalmaktaydı. Söz konusu sözleşme küresel göç hareketlerinin yarattığı derin sorunlarına yeterince cevap verememekteydi. Ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan milyonlarca insan sözleşmenin şartlarını yerine getirememekten dolayı mülteci statüsüne erişemiyor ve dolayısıyla sözleşmenin sağladığı haklardan da yararlanamıyordu. Sözleşmedeki sınırlılıkların kalkması artık bir zorunluluk haline gelmişti. Böyle bir ortamda BMMYK tarafından başlatılan girişimler sonucunda Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Ek Protokol hazırlanmıştır. 16 Aralık 1966 yılında kabul edilen protokol, 2 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokol mültecilik şartlarına ilişkin olarak hem zamansal hem de coğrafi sınırlamaları kaldırması bakımından önem taşımaktadır.¹²¹ Aslında protokolle birlikte zamansal şart tamamen ortadan kalkmış olsa da coğrafi şart devletlerin tercih edebilecekleri bir seçenek konumuna düşürülmüştür. İsteyen devletler ‘Avrupa’ sınırlamasını da mülteci olma şartı sayabilecektir.¹²²

1951 sözleşmesi ve ek protokolün içerik bakımından analizi yapıldığında üç temel başlıktan oluştuğu görülmektedir. Birinci başlıkta mülteciliğin tanımı, mülteci statüsünün sona erme şartları ve mültecilik dışında kalması gereken hükümler işlenmiştir. İkinci başlıkta mültecilerin koruma altında bulundukları hedef ülkelerdeki yasal statüleri, hakları ve özgürlükleri açıklanmıştır. Üçüncü başlık altında ise BMMYK’nin görevini yaparken kolaylık sağlanması için devletlerin üzerine düşen sorumluluklar sıralanmaktadır. Buna devletler arasında işbirliği yapılması çağrısı da dâhildir.¹²³

2.2.4. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme

İşçi göçü, diğer bir ifade ile emeğin göçü tarihsel anlamda oldukça eskiye dayanmaktadır. İşçi göçleri tarih sahnesine ilk kez sömürgecilik döneminde çıkmıştır. 1500’lü yılların ortalarından itibaren şeker ve tütün üretiminde çalıştırılmak amacıyla Hindistan’ın Batı bölgelerine Afrika kökenli insanlar götürülmüştür. Bu insanlar, dünyadaki ilk uluslararası göçmen işçiler konumunda bulunmaktadır. O dönem itibarıyla dünyada sayıları milyonlarla ifade edilebilecek kadar çok insan sömürgeci devletler vasıtasıyla kıtalar arası göçmen işçi (köle) olarak yerlerinden edilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise rekabetten dolayı yükselen köle fiyatları ve kölelerin giderek zorunlu hale gelen sağlık, barınma, beslenme ihtiyaçlarına karşı diretememeleri nedeniyle sömürgeci devletler köleliği yasaklamak durumunda kalmışlardır. Fakat bundan sonra da emek sömürsüne devam edebilmek için farklı metotlara başvurmaya

¹²¹ Çiçeksoğüt, 2017: 7.

¹²² Soykan, 2015: 5.

¹²³ Özgöker ve Doğan, 2019: 22.

başlamışlardır. Kölelik birçok ülke tarafından yasaklandıktan hemen sonra göçmen işçiler bu kez de senet karşılığında yarı köle sıfatıyla çalıştırılmaya başlamıştır. Sözleşmeli kölelik olarak da anılan bu sistemden en çok zarar gören kesim genelde Hintli ve Çinli işçilerdir.¹²⁴

İşçilerin göç hareketlerine yönelik ilk kısıtlama kuralları ABD tarafından düzenlenmiştir. 1920’li yılların başında göçü sınırlandırmaya yönelik ‘kota yasası ve ‘göçü sınırlandırma yasası’ ile ABD’ye göç eden işçi sayısına kısıtlama getirilmiştir. 1. ve 2. Dünya Savaşları nedeniyle yavaşlayan işçi göçleri 2. Dünya Savaşı’nın ardından düzelmeye başlayan Avrupa ekonomisi nedeniyle yeniden popülerlik kazanmıştır. Avrupa ve Avrupa dışında kalan coğrafyalarda artan göç hareketliliği ve ülkeler arasındaki derin ekonomik farklar göçe yönelik yeni uluslararası işbirliklerini de zorunlu hale getirmiştir.¹²⁵

Günümüz anlamıyla kavramsal olarak göçmen işçi, çalışmak gayesi ile bulunduğu yerden başka bir yere göç eden kişileri ifade etmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü nezdinde yapılan Göçmen İşçiler Sözleşmesi ve İstihdam İçin Göç Sözleşmesi’ne göre göçmen işçi, kendi hesabı dışında başkası tarafından istihdam edilmek üzere -düzenli göç kapsamında- başka bir ülkeye kabul edilen işçilerdir.¹²⁶

Göçmen işçilerin haklarının korunması amacıyla en kapsamlı küresel işbirliği girişimi BM tarafından yapılmıştır. BM Genel Kurulu 18 Aralık 1990 tarihinde Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’yi onaylamıştır. 45/158 sayılı bu karar 1 Temmuz 2003’de ise yürürlüğe girmiştir.¹²⁷ Sözleşmenin ortaya çıktığı dönemde göçmen işçi haklarının korunmasına yönelik ciddi bir ihtiyaç bulunmaktaydı. Uluslararası alanda göçmen işçilere yönelik yaklaşımın ve göçmen işçilerin temel haklarına ulaşma koşullarının iyileştirilmesi gerekmekte idi. Sözleşme işçi ve insan hakları arasındaki ilişkiyi belirleyen ifadeler barındırması açısından da önem taşımaktadır. Sözleşmenin hedefi yalnızca işçi haklarının muhafaza edilmesi değil aynı zamanda göçmen işçilere insan olarak saygı gösterilmesidir.¹²⁸ Fakat günümüz şartları göz önüne alındığında sözleşmenin işçilerin haklarının tam olarak korunması amacıyla yeniden düzenlenmesi uygun görünmektedir.¹²⁹

¹²⁴ Stalker’dan akt. Yılmaz, 2005: 2.

¹²⁵ Stalker’dan akt. Yılmaz, 2005: 2-3.

¹²⁶ Göçmen İşçiler (Ek Hükümler) Sözleşmesi, 1975, md.11/1. ; İstihdam İçin Göç Sözleşmesi (Revize), 1949, md. 11/1.

¹²⁷ <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/26-birlesmis-milletler-sozlesmeler/> (erişim tarihi: 01.05.2020)

¹²⁸ İzmirli, 2017: 637.

¹²⁹ Demirci, 2019: 9.

Sözleşmeye göre göçmen işçi ‘vatandaşı olmadığı bir ülkede ücret karşılığı bir faaliyette çalışan’ bireydir.¹³⁰ Sözleşme, göçmen işçilerin ırk, din, renk, dil, politik görüş vb. unsurları dolayısıyla hiçbir ayrımcılığa mahal vermeyerek tüm göçmen işçileri ve onların ailelerini kapsamaktadır.¹³¹ Eğer bir göçmen istihdam edildiği ülkeye ilgili ülkenin yasaları ve yine ilgili ülkenin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların hükümleri gereğince girmişse, ülkeye yerleşmişse ve orada çalışıyorsa (yasal izin dâhilinde) düzenli göçmen olarak değerlendirilmektedir.¹³² Ancak belirtilen şartları sağlamıyorsa kayıtsız ve düzensiz göçmen olarak değerlendirilmektedir.¹³³

2.3. Göç Yönetişimi ve Uluslararası Örgütler

Uluslararası örgüt, uluslararası hukukta en temel manası ile uluslararası düzeyde ticari kâr gözetmeksizin çalışan ve devletleri ilgilendiren ama devlet vasfı olmayan her türden birleşme anlamı taşımaktadır. Bununla birlikte uluslararası örgütlerin günümüzdeki yetki alanları her ne kadar genişletilmiş olsa da uluslararası hukuk alanında devletlerin haiz olduğu bazı yetkileri bulundurmamaktadır. Örneğin uluslararası örgütlerin tam egemenliği altında bulunan bir ülkesi ve vatandaşlık bağı ile bağlı bulunan toplulukları yoktur. Ayrıca uluslararası örgütler devletlerin bir araya gelerek oluşturduğu yapılar oldukları için buyruk verme¹³⁴ ve buyruğa uymak için zorlama yetkileri de bulunmamaktadır. Son olarak uluslararası örgütlerin ortaya çıkışında devletlerden farklı bir yol izlenmektedir. Uluslararası örgütlerin oluşabilmesi için devletlerin bu yönde ortak iradelerini beyan etmesi gerekmektedir.¹³⁵ Fakat üstün yetki donanımlarına sahip olmalarına rağmen devletlerin ulusal yetkileri günümüzde uluslararası göç hareketlerini tek başına kontrol edebilecek düzeye ulaşamamaktadır. Ulusal politikalar çok yönlü göç olgusunun karmaşıklığı karşısında yeterli olamamaktadır. Bu nedenle özellikle uluslararası örgütlerin aktif olarak rol aldığı küresel göç yönetişimi göçe bağlı sorunlara cevap verebilecek tek formülasyon olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası ilişkiler alanında uluslararası örgütlerin göç politikalarını tespit etme hususunda etkili rol oynadığını öne süren pek çok çalışma yer almaktadır. Bu çalışmalar devlet dışı aktörlerin politika yapımında pay sahibi olmalarının önemini vurgulamaktadır. Neoliberal kurumsalcılara göre uluslararası örgütler devletlerin ortak faydasını sağlayan uyum

¹³⁰ Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 1990, md. 2/1.

¹³¹ 1990, md. 1/1.

¹³² 1990, md. 5/a.

¹³³ 1990, md. 5/b.

¹³⁴ Imperium olarak adlandırılan buyruk verme, devlet iktidarını fiilen kullanma yetkisini ifade etmektedir.

¹³⁵ Pazarcı, 2003: 186.

düzlemini temin etmektedir.¹³⁶ Yapısalcı yaklaşımda da uluslararası örgütler sistemdeki özerk birimler olarak görülmektedir. Dünya siyasetindeki bağımsız aktörler olarak uluslararası örgütler, devletlerin belirlenmiş olan seçimlerini kendiliğinden uygulamak yerine kendi çıkarlarını gözeterek işbirliği fırsatlarını etkileyebilmektedirler. Öte yandan uluslararası örgütlerin çoğu zaman etkili üye devletlerin çıkarları ve yönlendirmeleri doğrultusundan karar aldığını savunanlar da vardır. Kendilerine özgü organizasyonel sosyolojileri bulunan bu aktörler, devletlerin ortak çıkarlarının fiili hale getirilmesini kendi kurumsal çıkarları ile birleştirmektedir. Uluslararası örgütlerin genel olarak normatif zemin üzerinde çalışması dönemsel realpolitiklere karşı koymaları için bir avantajdır. Devletlerin davranışları üzerinde etkili olmak adına kullandıkları diğer araçlar ise ikna etme yöntemi ve ahlaki otoriteleri olabilmektedir.¹³⁷

2.3.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Göç yönetişimin en etkili uluslararası aktörlerinden biri olan BMMYK, uluslararası mülteci hukukunun yapı taşları olan uluslararası sözleşmelerin ortaya çıkmasını sağlamış ve bunun yanında uluslararası göç alanında örnek uygulamalar, projeler ve düzenlemelerle göç yönetişimine etkin bir şekilde katkıda bulunmuştur ve bulunmaya devam etmektedir. Komiserlik, 1 Ocak 1951 yılında BM Genel Kurulu tarafından kurulmuştur. BMMYK'nın merkezi İsviçre'nin Cenevre şehrinde bulunmaktadır. Temel olarak mülteciler ve mülteci hakları ile ilgilenmektedir ve bu konuda ülkeler ile işbirliği içinde çalışmaktadır. Mültecilerin haklarını korumak, yaşam şartlarını iyileştirmek ve mülteci sorunlarını temelden çözmeyi hedefleyen bir aktördür.¹³⁸ BMMYK'nın çalışma prensibi tamamen insani yaklaşım üzerine kuruludur. Bu nedenle görevini siyasi bakış açısının dışında icra etmesi öngörülmüştür.¹³⁹

BMMYK'nın kurulduğu ilk yıllarda görev alanları danışmanlık yapmak, rehber olmak ve koordinasyon sağlamaktır. Örgüt tüzüğünde görevleri şu şekilde sıralanmıştır: Uluslararası anlaşmalar yapmak, anlaşmalara ilişkin değişiklik önerileri sunmak, ilgili anlaşmaların onaylanması için devletleri teşvik etmek ve anlaşmaların uygulanması konusunda ülkelere danışmanlık hizmeti sağlamak. Bu sınırlı yetki alanlarına rağmen ilerleyen yıllarda BMMYK, bağımsızlığını kazanan, çalışma sahasını genişleten ve ülkelerin davranışlarını etkileyebilen bir niteliğe bürünmüştür.¹⁴⁰ Bugün BMMYK, küresel göç yönetişiminin en önemli

¹³⁶ Gök, 2016: 74.

¹³⁷ Betts, 2017: 136-137.

¹³⁸ Güneş, 2019: 41.

¹³⁹ http://madde14.org/index.php?title=Birleşmiş_Milletler_Mülteciler_Yüksek_Komiserliği_Tüzüğü (erişim tarihi: 09.05.2020)

¹⁴⁰ Çorabatır, 2018: 242-243.

aktörlerinden birisi konumundadır. Bunun yanında, farklı düzeylerdeki siyasal aktörler arasında çok taraflı işbirliğinin sağlandığı önemli bir platform olma görevini de başarıyla sürdürmektedir.

BMMYK'nın kuruluşunun tüzel temeli BM Şartı'na dayanmaktadır. Söz konusu temeller şartın 7. ve 22. maddelerinde geçen hükümlerdir. 7. maddeye göre gerek duyulması halinde yardımcı organlar BM Şartı'na uygun şekilde kurulabilmektedir.¹⁴¹ Madde 22'ye göre ise BM Genel Kurulu görevlerini icra etmek amacıyla ihtiyaç duyduğu yardımcı organları kurabilme yetkisine sahiptir.¹⁴² Buradan yola çıkarak BMMYK'nın BM Genel Kurulu'na bağlı olarak çalışan yardımcı bir organ olduğu söylenebilmektedir.¹⁴³

BMMYK'dan önce kurulan mülteci örgütleri kendi dönemlerinde yaşanan politik çekişmelerin gölgesinde kalmışlardır.¹⁴⁴ BMMYK'nın kuruluşu uluslararası örgütlerin uluslararası alanda oynadığı role etkinlik kazandırmıştır.

2.3.1.1. Kurumsal Yapısı, Görevleri ve Yetki Alanları

BMMYK tüzüğü gereğince hem Genel Kurul'a hem de BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne (ECOSOC) bağlı faaliyet göstermektedir. Tüzüğün 3. maddesinde Komiserlik'in BM Genel Kurulu ve ECOSOC tarafından verilen politik direktiflere uygun hareket edeceği ifade edilmiştir. Tüzüğün 11. maddesinde de Komiserlik'in ECOSOC vasıtası ile BM Genel Kurulu'na senelik bildirme vereceği hükme bağlanmıştır. Fakat 2004 tarihinden bu yana BMMYK raporlarını direkt BM Genel Kurulu'na iletmektedir.¹⁴⁵

BMMYK'nın başında bulunan Yüksek Komiser, BM Genel Sekreteri'nin tavsiyesiyle BM Genel Kurulu tarafından seçilmektedir. İlk Yüksek Komiser üç senelik bir süre için seçilmiş olsa da görev süresine dair belli bir ölçüt bulunmamaktadır. Geçmişte BMMYK'nın görev süresi de BM Genel Kurulu tarafından belirlenmekteydi. Ancak BM Genel Kurulu 58/153 no'lu kararı ile görev süresine ilişkin kısıtlamaya son vermiştir. Çalışmanın tamamlanmıştır ve Haziran 2021 itibariyle Yüksek Komiser Filippo Grandi görevini sürdürmektedir. Grandi, 2016'dan beri bu görevi sürdürmektedir ve görev süresi Genel Kurul tarafından 30 Haziran 2023'e kadar uzatılmıştır. BM Genel Kurulu, Yüksek Komiserlik'in mülteci sorunu ortadan kalkana kadar çalışmayı sürdüreceğini bildirmiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere komiserliğin merkezi ofisleri Cenevre'de bulunmaktadır fakat bazı ofisleri ise

¹⁴¹ Birleşmiş Milletler Antlaşması, 1945, md. 7/2.

¹⁴² 1945, md. 22.

¹⁴³ Uzun, 2016: 68.

¹⁴⁴ Çorabatır, 2018: 240.

¹⁴⁵ Uzun, 2016: 69.

Kopenhag ve Budapeşte’de yer almaktadır. BMMYK Yüksek Komiseri’nin bir vekili, iki de yardımcısı mevcuttur. Yardımcılardan biri koruma diğeri de operasyonlardan mesul olarak görevlerini icra etmektedir. New York İrtibat Ofisi, Genel Müfettişlik Ofisi, Etik Ofisi, Politika Geliştirme ve Değerlendirme Ofisi direkt BMMYK’nın yönetim ofisine bağlı olarak faaliyet göstermektedir.¹⁴⁶

BMMYK’nın EXCOM olarak anılan yürütme komitesinin 102 üye ülkesi bulunmaktadır. Yürütme ofisinin görevi BMMYK’nın takip edeceği politikaları ortaya koymak ve bütçeyi kabul etmektir. Komite, senede bir defa Cenevre’de bir araya gelmektedir. Bir hafta süren bu toplantılar her yılın Ekim ayında gerçekleşmektedir. Yürütme ofisine bağlı olarak çalışan ve hazırlıkları düzenleyen Daimi Komite de senede üç defa Cenevre’de bir araya gelmektedir.¹⁴⁷

2.3.1.2. Uluslararası Göç Alanındaki Çalışmaları

BMMYK, nın uluslararası göç hukukuna sağladığı en önemli katkılardan biri şüphesiz ki Mültecilerin Korunmasına Dair Sözleşme olmuştur. Mülteci hukukuna önemli katkılar sağlayan Komiserlik’in çalışma kapsamı ilerleyen yıllar içerisinde daha fazla genişletilmiştir. BM Genel Kurulu’nun günümüze kadarki süreçte aldığı belli kararlar doğrultusunda BMMYK daha geniş yetkilerle donatılmıştır. Yeni yetkilerle birlikte vatansız bireyler de BMMYK’nın görev alanına giren bir diğer konu olmuştur. Vatansız bireylere dair iki konvansiyon bulunmaktadır. İlk olarak 1954 tarihli ‘Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair Konvansiyon’ oluşturulmuştur. İkinci olarak da Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına İlişkin Konvansiyon oluşturulmuştur. BM Genel Kurulu, Komiserlik’i vatansız bireylerin korunmasından sorumlu kurum ilan etmiştir. Buna göre vatansız bireyler bu konuda yetkili kurum olarak BMMYK’nın uluslararası korumasına sahiptir.¹⁴⁸

BMMYK, küresel çapta uzmanlık ve yetkinlik bağlamında kabul edilmiş bir kurumdur. Dolayısıyla güncel problemler meydana geldiğinde ilk olarak BMMYK adım atmaktadır. BMMYK göç kaynaklı sorunları çözmeye yönelik pek çok araç kullanmaktadır. Bu araçlardan birisi mevcut sorunlara yönelik ilkeli girişimler için rehberler ve el kitaplarıdır. Söz konusu kitaplarda bulunan adımlar devletler tarafından hayata geçirilmektedir. Örneğin Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi, Uluslararası Mülteci

¹⁴⁶ Uzun, 2016: 70

¹⁴⁷ <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353727> (erişim tarihi: 09.05.2020)

¹⁴⁸ Ekşi, 2019: 349-350.

Koruması ve Ulusal Sığınma Sistemlerinin Geliştirilmesi Hakkında El Kitabı¹⁴⁹ ve Vatansız Kişilerin Korunmasına Yönelik El Kitabı söz konusu yayınlardandır. BMMYK, kurulduğu tarihten itibaren ilerleyen yıllar içinde küresel alandaki en büyük yardım kuruluşlarından birine dönüşmüştür. Komiserlik, insani kriz dönemlerinde olaya dahil olan öncü kuruluş düzeyine yükselmiştir. Ayrıca bölgesel örgütlerin mültecilere dair karar mercilerinde gözlemci statüsünde bulunmaktadır. Komiserliğin tavsiyeleri birçok bölgesel örgüt tarafından uygulanmaktadır. BMMYK'nın en önemli görevlerinden ve en çok katkı sağladığı alanlardan birisi de uluslararası mülteci hukukunun geliştirilmesidir. BMMYK mültecilere dair uluslararası normatif gelişimi, kendi aracılığıyla yapılan uluslararası anlaşmalar yoluyla sağlamaktadır. Özellikle Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 1967 tarihli Ek Protokolü uluslararası hukuk açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. BMMYK'nın uluslararası mülteci hukukuna sağladığı katkılar çoğu zaman da mahkemeler yoluyla gerçekleşmektedir. Pek çok uluslararası mahkeme BMMYK'nın uzman fikirlerinden ve enformasyonundan faydalanmaktadır. Uluslararası hukukun gelişimi açısından bu kaynaklar bir hayli önem taşımaktadır. Bunun yanında mülteci sorunlarına sağlanan katkılara BMMYK'nın kamuoyu yaratma rolü de eklenebilmektedir. Uluslararası alanda mültecilere yönelik ayrımcılık ve nefret unsurlarının engellenmesinde ve kamuoyunda mültecilere yönelik olumlu algı oluşturulmasında Komiserliğin yaşamsal bir önemi bulunmaktadır.¹⁵⁰

BMMYK'nın yetki alanında bulunan kişiler; mülteciler, sığınmacılar, vatansızlar, geri dönenler ve kendi ülkesi içinde yerinden edilmiş kişilerdir.

BMMYK, Avrupa'da gerçekleştirdiği olağanüstü çalışmaları nedeniyle 1954 tarihinde Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür. Fakat çok geçmeden farklı coğrafyalarda tekrar büyük boyutlarda krizlerle karşılaşmış ve olaylarda etkin bir şekilde görev almaya devam etmiştir. 1956 tarihinde Macaristan'da gerçekleşen geniş çaplı toplumsal bir çatışma (Macar Devrimi) neticesinde yaklaşık 200 bin kişi sınırdaş devlet olan Avusturya'ya kaçmıştır. BMMYK, bu insanları mülteci olarak tanımış ve üçüncü ülkelere yerleştirmeleri konusunda öncülük etmiştir. BMMYK'nın bu uygulamaları ilerleyen yıllar içerisinde yaşanan mülteci krizlerinde yol gösterici olmuştur. 1960'lı yıllarda Afrika'da sömürge sürecinin bitişiyle ortaya çıkan mülteci krizlerinde ve sonraki 20 yıl boyunca da Asya ve Güney Amerika kıtalarında yaşanan mülteci krizlerinde yine etkin rol üstlenmiştir. Bu nedenle 1981 tarihinde ikinci kez Nobel Barış Ödülü'nü kazanmıştır. 2000'li yılların başlarında Asya, Ortadoğu ve

¹⁴⁹ <https://www.unhcr.org/tr/22034-gnat-and-unhcr-launch-the-handbook-for-parliamentarians-on-international-refugee-protection.html> (erişim tarihi: 20.06.2021)

¹⁵⁰ Çorabatır, 2018: 247.

Afrika’da meydana gelen mülteci krizlerinin çözümü için büyük destek vermiştir. Kuruluşun ortaya çıktığı ilk yılda 300 bin ABD doları olan bütçesi 2016 yılı itibariyle 6.54 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. BMMYK bugün 138 devlette çalışmalarını yürütmektedir.¹⁵¹

BM’nin uluslararası politikada öne çıktığı noktalardan birisi de insani güvenliği benimseme ve uygulama konusunda öncü bir aktör olmasıdır. İnsani güvenlik anlayışının temelleri 1992 tarihinde BM Genel Sekreteri Boutros Ghali tarafından yazılmış ‘Barış Gündemi’ ile atılmıştır. Bu yazıda küresel güvenliğin artık yalnızca askeri tehditlerle karşı karşıya olmadığı ifade edilmiştir. Belgeye göre çevresel bozulama, kıtlık, kuraklık, yoksulluk ve baskı da artık küresel açıdan birer tehlike unsuru haline gelmiştir. Yine BM tarafından oluşturulan 1994 İnsani Gelişme Raporu insan güvenliğinin karşı karşıya kaldığı korku ve yokluk kavramlarını vurgulamaktaydı. Ayrıca insan güvenliği; siyasi, ekonomik, kişisel, toplumsal, çevresel güvenlik ile gıda ve sağlık güvenliği olarak altı unsurdan meydana gelmekteydi. Yine BM Güvenlik Konseyi 1999 yılında aldığı bir kararda güvenlik tehdidi olarak algılanan olayların değiştiği görülmektedir. Bu kararda Kosova Savaşı’nın mağdurları olarak mülteci ve yerinden edilmiş kişilerin evlerine güvenlik içinde dönebilmesi ve insani yardımlardan yararlanabilmeleri amacıyla güvenli bir ortamın yaratılmasına dair hükümler yer almaktaydı.¹⁵² BM günümüzde de insani güvenliğe aynı hassasiyetle yaklaşmaktadır. Özellikle Suriye krizinin neden olduğu mülteci akımlarına karşı uygulanacak politikaları belirleyen uluslararası aktörlere yönelik olarak yayımladığı bildiriler önem taşımaktadır. Uluslararası göç politikalarında göçmen, sığınmacı ve mültecilerinin haklarının korunması BM’nin temel prensiplerinden biri haline gelmiştir.

2.3.2. Uluslararası Göç Örgütü

Uluslararası göç alanında küresel çapta yapılan işbirliklerine uyum getirmeyi ve göçmenleri desteklemeyi amaçlayan, bu doğrultuda kurulduğu ilk yıllardan bu yana çok sayıda rapor, faaliyet ve düzenlemelerin ortaya çıkmasına hizmet eden en önemli uluslararası örgütlerden biri Uluslararası Göç Örgütü’dür (IOM).

Küresel göç hareketleri ve ona bağlı sorunları çözme konusunda ülkeler arasında uluslararası bir platform olma görevini de yürüten IOM, 1951 yılında gerçekleşen Uluslararası Göç Konferansı neticesinde oluşturulan bir uluslararası kuruluştur. Konferans 5 Aralık

¹⁵¹ <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi> (erişim tarihi: 10.05.2020)

¹⁵² https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/14/pusula_bolum5_insanguvenligi_istanbulbilgiuniversitesiyayinlari.pdf (erişim tarihi: 18.09.2021)

1951’de Brüksel’de gerçekleştirilmiştir. Örgütün kuruluşundaki ilk hedef Avrupa göç sorunlarına çözüm sağlamaktır.¹⁵³ Örgüt, söz konusu konferansta bir göç kuruluşu oluşturma hedefi doğrultusunda verilen karar gereğince kurulmuştur. İlk olarak ‘Avrupa Hükümetlerarası Göç Komitesi’ olarak adlandırılmış, daha sonra ‘Hükümetlerarası Göç Komitesi’ ismini almıştır. 1989 tarihine gelindiğinde ise bugünkü adını kazanmıştır. 2016 yılında BM’ye bağlı olan IOM, ‘ilgili kuruluş’ (related agency) statüsünü elde etmiştir. Bugün örgütteki üye ülke sayısı 172’ye ulaşmıştır. Ayrıca çok sayıda devlet ve devlet dışı kuruluş statüsünde gözlemci üyesi bulunmaktadır. IOM göç konusunda sorun yaşayan ülkelerin danışma ve yardımlaşma sağlayabileceği bir forum vazifesi üstlenmektedir. Örgüt, bilhassa problemli coğrafyalardaki göçmenler ve iltica talepleri kabul edilmeyen bireylerin bir ülkeye yerleştirilme süreçlerinde sorumluluk almaktadır. IOM’ nin belli bir ülkede görevini yerine getirebilmek için -hukuki konumu sebebiyle- ilgili ülkenin talebine ihtiyaç duymaktadır. Yerinden edilmiş kişilere de ancak ilgili ülkenin talebi ile yardım edebilmektedir. IOM göçe dair çalışmaları daha etkin yürütebilmek amacıyla son yıllarda farklı örgütler ile stratejik işbirlikleri kurmaktadır. Bu amaçla her yıl Cenevre’de toplanan Küresel Göç Grubu (GMG) ile bir araya gelmektedir. Grubun IOM’nin de aralarında bulunduğu 21 üyesi bulunmaktadır.¹⁵⁴

2.3.2.1. Yapısı ve Görev Alanları

IOM’nin Konsey, Yürütme Komitesi ve İdare olmak üzere üç organı bulunmaktadır. Bu organlar örgütün kuruluş anlaşmasında belirtilen görevleri yapmakla yükümlüdürler. Konseyin görevi, örgütün izleyeceği politikaları oluşturmak, Yürütme Komitesi ile Genel Direktör tarafından gönderilen raporları analiz etmek, bu organların gerçekleştirdiği çalışmaları onaylamak ve onları yönlendirmektir. Bunun yanında IOM’nin bütçesini hazırlar, muhasebe ve mali işlerini yönetir ve onaylar. Genel olarak örgütün hedefleri doğrultusunda oluşturulan politikaları gerçekleştirir. Konseyde yer alan üyeler devletlerin atadığı temsilcilerden oluşmaktadır. Her temsilcinin (ülkenin) konseyde yapılan oylamalarda bir oy hakkı bulunmaktadır. Konsey, oluşturulan şartları (bkz. md.8) karşılayan ülke, uluslararası kuruluş ya da sivil toplum kuruluşlarını gözlemci statüsü ile kabul edebilmektedir. Ancak üye statüsünde bulunmayan bu katılımcıların oy hakkı bulunmayacaktır. Konsey senede bir defa

¹⁵³ Hükümetlerarası Avrupa Göç Hareketleri Komitesi (CIME)’nin Kuruluş Yasasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, 1978.

¹⁵⁴ <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353795> (erişim tarihi: 04.06.2020)

bir araya gelmektedir, ancak şartlar gerektirdiğinde özel oturumlar da gerçekleştirilmektedir. Kendi izlencelerini belirleyen Konsey, alt komite kurma konusunda da özgürdür.¹⁵⁵

Örgütün Yürütme Komitesi, örgütün politikalarını, programlarını ve çalışmalarını incelemektedir. Genel Direktör tarafından verilen raporlar ve özel raporları da Yürütme Komitesi inceler. Konsey tarafından iletilen mali ve diğer konulardaki görevleri yerine getirir ve analiz eder, gerektiğinde Genel Direktör'e danışmanlık yapar/tavsiye verir, Konsey oturumları arasında acil kararlar alabilir ve bunu konseye bildirir. Yürütme Komitesi'nin üyeleri yalnızca dokuz üye ülkenin temsilcilerinden oluşur. Bu üyeler Konsey tarafından iki seneliğine göreve getirilmektedir. Yürütme Komitesi de Konsey gibi senede bir defa toplanmakta ve alt komiteler oluşturabilmektedir.¹⁵⁶

Örgüt İdaresi ise Genel Direktör ve yardımcısı ile Konsey'in görevlendirdiği personelden meydana gelmektedir. Genel Direktör ve yardımcısı Konsey'de yapılan oylama ile seçilmektedir. Üçte iki oy çoğunluğunu sağlayan aday beş seneliğine seçilmektedir. Fakat bu süre yeni bir oylama ile azaltılabilmektedir. Genel Direktör sorumluluğunu Konsey ve Yürütme Komitesi'nden almaktadır; başka bir ülke veya örgüte mensup olmayan kişilerden direktif alamamakta ve onlara direktif verememektedir. Örgütün diğer organları tarafından alınan kararlara uygun olarak hareket etmektedir ve kararlara uygun teklifler hazırlamaktadır. Genel direktör her senenin bitişinde gerçekleşen genel Konsey oturumunda ilgili sene içerisinde gerçekleştirilen örgüt faaliyetlerini rapor olarak sunmakla sorumlu bulunmaktadır.¹⁵⁷

2.3.2.2. Uluslararası Göç Alanındaki Faaliyetleri

IOM, faaliyetlerini genel olarak dört farklı alan üzerinde gerçekleştirmektedir. Bu alanlar; göç ve kalkınma, göç kolaylaştırma, göç düzenleme ve zorunlu göçtür. IOM bu alanlarda gerçekleştirdiği faaliyetler doğrultusunda uluslararası göç yasasını teşvik etmekte, kanun tartışmakta ve rehberlik sağlamakta, göçmen haklarını korumakta ve göçmen sağlığı ve göçün cinsiyet boyutu üzerinde durmaktadır.¹⁵⁸ Göç ve kalkınma alanında yaptığı çalışmaların hedefi göçle birlikte ekonomik ve toplumsal yararın gerçekleşmesidir. Göçün kolaylaşması amacıyla yasal göçü desteklemektedir, göçün düzenlenmesi alanında ise sınır idaresine katkı

¹⁵⁵ Uluslararası Göç Örgütü Kuruluş Anlaşması, 1951, md. 5-11.

¹⁵⁶ 1951, md. 12-15.

¹⁵⁷ 1951, md. 17-22.

¹⁵⁸

sağlar ve insan ticaretiyle mücadele için çaba gösterir. Zorunlu göç alanında ise mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesini sağlar ve yerinden edilmiş insanlara yardım eder.¹⁵⁹

IOM, 2001 yılında küresel göç yönetişiminin etkinliğini arttırmak amacıyla bir teşebbüs başlatmıştır. Teşebbüsün amacı ülkeler arasında göçe ilişkin işbirliği ve diyalogu arttırmaktır. Uluslararası Göç Diyalogu adı verilen bu girişim uluslararası göçün yarattığı fırsatlar ve zorluklar hakkında devletlerin istişare edebileceği bir forum olma özelliğine sahiptir. Forumun oluşumu IOM'nin anayasa ve stratejilerine dayanmaktadır. Örgüt üyesi devletler haricinde üye olmayan ülkeler, medya, göçmenler, akademisyenler, özel sektör, sivil toplum ya da uluslararası kuruluşların katılımına açıktır. Forumun amacı tüm göç paydaşlarını bir araya getirerek göç sorunlarına dair politikalar, uygulamalar ve tecrübeleri derinlemesine tartışmaktır.¹⁶⁰ IOM ayrıca 'Göç Politika ve Araştırma Programı'nı oluşturarak bu kapsamda ikili, bölgesel ve küresel çapta göç paydaşları arasında ortak politika oluşturma, politika diyalogu ve enformasyon sağlama vasıtasıyla göç hareketlerini gözlemlemek ve göçü yönetmek için hükümet kapasitesini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Program çerçevesinde göç politikalarını yönlendirmek, uygulamalarda danışmanlık yapmak ve veri paylaşmak için araştırmalar yapmaktadır.¹⁶¹

IOM'nin 2005 yılında Uluslararası Göç Küresel Komisyonu'nda hazırladığı raporda küresel göç yönetişimi konusuna odaklanmıştır. Raporda uluslararası göç hareketlerini yönetebilecek bir örgütte olması gereken nitelikler sıralanmıştır. Buna göre bilgi toplanması-analizi, teknik destek, politika araştırmaları, görev provizyonu, tartışma zemini, fikir alışverişi için destek, eşgüdüm, göç ve kalkınma desteği ile insan ticareti karşıtı girişimler göçü yöneten bir kuruluşa olması gereken özelliklerdir.¹⁶²

IOM, nin göç alanında sağladığı en önemli katkılardan birisi de uluslararası bir 'Göç Terimleri Sözlüğü' oluşturmaktır. Göç Elkitabı olarak adlandırılan sözlüğün çalışmaları 1970'lerde başlamakla birlikte yapılan eklemelerle 2001 yılında tamamlanmıştır. IOM bu sözlükte göç ile ilgili sözcüklerin genellikle hatalı, eksik, tezatlık içeren, anlaşılması zor olduğunu ya da yanlış anlaşıldığını belirtmektedir. Bu olumsuzlukların sebebinin ise göç konusunda süregelen ulusal yaklaşım olduğunu vurgulamıştır. Nitekim göç terimlerine devletten devlete farklı anlamlar yüklenebilmektedir. Hatta aynı devlet içerisinde bile göç terimleri farklı anlamlandırılabilir. Oluşturulan sözlük terimlerin gerçek karşılıklarını

¹⁵⁹ <https://www.healthworldnews.net/uluslararasi-goc-orgutu-iom-tarihcesi-ve-turkiye-ile-iliskileri/> (erişim tarihi: 04.06.2020)

¹⁶⁰ <https://www.iom.int/international-dialogue-migration> (erişim tarihi: 04.06.2020)

¹⁶¹ <https://www.iom.int/migration-policy-and-research> (erişim tarihi: 04.06.2020)

¹⁶² Gök, 2016: 76.

vermeyi amaçlamaktadır. Göç Elkitabı, 2009 yılında Türkiye’de Göç Terimleri Sözlüğü adıyla yayınlanmıştır. IOM’nin BM sistemine bağlı bir kuruluş olduğu göz önüne alındığında uluslararası göç ile ilgili kavramsal tanımlamalarda genellikle bu sözlük baz alınmaktadır.¹⁶³

IOM uluslararası göç hukukuna katılımını güçlendirmek amacı ile Uluslararası Göç Hukuku Birimi’ni (IML) oluşturmuştur. Birimin amacı göçle ilgili uluslararası yasal standartların IOM benzeri kurum ve kuruluşlar arasında yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Örgüt, böylelikle hukukun üstünlüğü kapsamında göç yönetişimini teşvik etmektedir. Küresel çapta göç yönetişimini sağlayacak yasal bir araç olmamasına rağmen bir takım uluslararası kurallar ülkelerin göç alanındaki tam otoritesi sınırlandırabilmekte, yönlendirebilmekte ve etkileyebilmektedir. Devletler arası işbirlikleri, görüşmeler ve uygulamalar sonucunda meydana gelen bu kurallar çok taraflı veya ikili anlaşmalarda ve bağlayıcı olmayan belgelerde bulunmaktadır. Bunlar uluslararası teamül hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Göçmen haklarının korunmasına dair olarak oluşturulan kurallar IOM’nin kurucu temellerindendir. Uluslararası göç yönetişimini dolayısıyla uluslararası göç hukukunu geliştirmek amacıyla IOM, Uluslararası Göç Hukuku Birimi ile geniş çaplı faaliyetler yürütmektedir. Söz konusu faaliyetler çerçevesinde ülkelere politika ve programlama desteği sağlanmakta ve bireyler ile kurumlara göç hukuku eğitimi vermektedir. IOM, devletlerin kendi iç hukuklarında uluslararası standartlara uygun değişiklikler yapmaları konusunda onlara yardım etmektedir.¹⁶⁴

2.3.3. Uluslararası Çalışma Örgütü

Uluslararası Çalışma Örgütü, 1919 yılında Milletler Cemiyeti (MC) ile aynı zamanda ve onunla beraber ortaya çıkmış olan bir kuruluştur. Örgütün kuruluşu Versay Barış Anlaşması’na dayanmaktadır. Anlaşmada yer alan hükümler ILO’nun kurucu statüsü oluşturmuştur.¹⁶⁵ MC’ye bağlı bir kuruluş olarak 2. Dünya Savaşı’na kadar görevini sürdüren ILO, savaş sonrasında MC’nin feshedilmesi ile birlikte yeni kurulan BM ile anlaşmaya imza atarak ona bağlı bir uzmanlık kuruluşu olarak görevini sürdürmeye başlamıştır. Merkezi Cenevre’de bulunan örgütün öne çıkan niteliklerinden birisi de örgüt bünyesinde hükümet dışı kuruluşlara da yer vermesidir. Örgütün ortaya çıkmasında Rusya’da meydana gelen Ekim Devrimi de etkili olmuştur. 1917 yılında gerçekleşen devrimin sanayisi oldukça gelişmiş olan Batı merkezli devletlerde ortaya çıkması umulmaktayken tarım odaklı bir toplumda yaşanması kapitalist ülkeleri endişeye düşürmüştür. Söz konusu devletler devrimin ortadan

¹⁶³ Çağlar, 2018: 36.

¹⁶⁴ <https://www.iom.int/international-migration-law> (erişim tarihi: 04.06.2020)

¹⁶⁵ Charnovitz, 2000: 148.

kaldırılıp Rusya'nın eski haline döndürülebilmesi amacıyla eski rejimi savunan Beyaz Ordu'ya büyük yardımlarda bulunmuşlardır. Sanayileşmiş ülkelerde bulunan geniş çaplı işçi sınıfının devrimden etkilenerek benzer bir girişimde bulunmaması için Batılı devletler yeni yollar aramışlardır. İşçi sınıfının şartlarının iyileştirilmesi - işçilere dair ortak / yüksek bir standardın sağlanması için çalışmalara başlamışlardır. Bu kapsamda işbirliği fikri devletler arasında daha fazla önem kazanmıştır. Benzer bir ayaklanmanın önüne geçebilmek için işçilerin yaşam standartları ve refahlarını arttırmak amaçlanmıştır.¹⁶⁶

2.3.3.1. Yapısı ve Görev Alanları

Toplam dört organı bulunan ILO, senede bir kez Haziran döneminde Cenevre'de bir araya gelmektedir. Genelde işçilerle ilgili problemlerin tartışıldığı bu toplantılarda işçilere ilişkin sözleşmeler yapılmakta ve devletlere konuya dair görüş bildirilmektedir. Üye ülkeler söz konusu konferansta (genel konferans) dörder temsilci ile yer almaktadır. Katılımcılardan ikisi ülkeyi, diğer ikisi ise işçi ve işvereni temsil etmektedir. ILO'nun Yönetim Kurulu'nda 56 üye yer almaktadır ve kurulun görevi örgütün faaliyetlerini denetlemek, program, konferans, toplantı düzenlemek ve örgütün izleyeceği politikaları belirlemektir. Kurul, hükümet, işveren ve işçi olmak üzere üç grubu temsil eden bir yapıya sahiptir. Afrika, Asya ve Amerika'da bulunan danışma komiteleri bu alanlardaki işçi sorunlarına dair Yönetim Kurulu'na enformasyon sağlamakla görevlendirilmiştir. Örgütün Çalışma Ofisi ise Sekreterlik işlevini yürütmektedir ve görevini Yönetim Kurulu'ndan almaktadır.¹⁶⁷

Örgüt her yıl düzenlediği genel konferanslarda sosyal ve küresel bir diyalog zeminini ortaya çıkarmaktadır. Bunun nedeni daha önce de belirtildiği gibi katılımcıların üç temel iş çevresini temsil ediyor olmasıdır. Farklı tarafların temsil ediliyor olması konferansların başarılı geçmesindeki en büyük etkenlerden birisidir. ILO üçlü temsil yöntemi ile sendikal hak ve özgürlükleri küresel bir platforma taşıyarak konferansların etkinliğini arttırmaktadır.¹⁶⁸

Örgütün temel belgesi olan anayasası; örgüt, işleyiş, genel hükümler ve diğer olmak üzere dört bölümden ve kırk maddeden meydana gelmektedir. BM çatısı altına girdiği ilk yılda üye devlet sayısı 45 olan örgütün günümüzde 187 üyesi bulunmaktadır. Toplam bütçesi 320 milyon dolar olan ILO, iş yaşamına dair araştırma ve yayınların küresel merkezi olmuştur. ILO'nun uluslararası iş hayatına yönelik olarak ortaya koyduğu belli başlı önemli

¹⁶⁶ Ateş, 2014: 186.

¹⁶⁷ Karluk, 2014: 172.

¹⁶⁸ Çolak, 2019: 75.

belgeler bulunmaktadır. Bunlar; 1944 tarihinde onaylanan Philadelphia Bildirgesi ve 1998 tarihli Temel İlkeler ve İşyerindeki Haklar Konulu Bildirge'dir.¹⁶⁹

ILO'nun yükümlülüğü iş yaşamına dair ortak standartlar geliştirmek ve devletlerin konu hakkındaki işbirliğini sağlamaktır. Kurulduğu dönemden itibaren işçilerin şartları gelişmeye ve iyileşmeye başlamıştır. ILO iki temel amaç için çalışmaktadır, bunlardan ilki sosyal adaleti sağlamaktır. Bu amaca göre görev yerine getirildiği takdirde küresel alanda kalıcı barış sağlanacaktır. İkinci görev ise uluslararası etkinliklerde çalışma koşullarını ve hayat standartlarını geliştirerek ekonomik ve sosyal istikrarın sağlanmasına yardımcı olmaktır. Bu nedenle konferans ve toplantılarda üye devletlere bu konularda rehberlik edilmekte ve tavsiye verilmektedir. Mesai süreleri, emeğin ücret karşılığı, çalışma hayatına yönelik yaş sınırı, çalışma yaşı, tazminat, sigorta, ücretli izin, iş teftişi, sendika hakkı vb. hususlarda ortak ölçütlere dair görüş ve tavsiyeler sunulmaktadır. Ayrıca ILO talep eden ülkelere yönelik teknik destek sağlamaktadır. Uluslararası alanda iş standartlarını geliştirmek için araştırmalar yapmakta, raporlar düzenlemekte ve söz konusu raporların sonuçlarını yayınlamaktadır.¹⁷⁰

2.3.3.2. Uluslararası Göç Alanındaki Faaliyetleri

ILO göçmen işçilere yönelik uluslararası standartlar oluşturarak küresel göç yönetişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Uluslararası işçi göçlerini düzenleme ve göçmen işçi haklarını koruma konusunda yapılan sözleşmeler vasıtasıyla uluslararası standartlar devletlerin iç hukukuna eklenmektedir.

ILO'nun çalışma hayatına yönelik olarak oluşturduğu standartlar hem menşe hem de hedef devletlerde işçi sınıfının en çok savunulmaya ihtiyaç duyan kesimi olan göçmen işçilerin hak ve özgürlüklerini muhafaza etmektedir. ILO belirlediği standartları bu amaç doğrultusunda birer araç olarak kullanmaktadır. Örgüt, 2004 senesinde yapılan Uluslararası İşgücü Konferansı'nda göç yönetiminin gerekliliği üzerinde durmuştur. Söz konusu konferansta göçmen işçiler hususunda uygulamak amacıyla bir eylem planının hazırlanmasına hükmedilmiştir. Bu plan devletler açısından bağlayıcı bir nitelik taşımamakla birlikte çok taraflı olarak küresel ekonomide payı olan göçmen işçilerin çalışma standartlarını iyileştirmek, kapasiteyi yükseltmek ve göçmen işçiler konusunda küresel veri aktarımını üst düzeyde sağlamak gibi ilkeleri ihtiva etmekteydi.¹⁷¹

¹⁶⁹ Nurdoğan, 2018: 82.

¹⁷⁰ Ateş, 2014: 186-188.

¹⁷¹ Kara, 2015: 310.

ILO bünyesinde işgücü göçüne ilişkin olarak hazırlanan önemli sözleşmelerden birisi 97 sayılı İstihdam Amacıyla Göç (Revize 1949) Sözleşmesidir. Bu sözleşme düzenli göç konumundaki işçi göçlerini kapsamaktadır. İlgili göçmelerin ülkelerinden çıkışı, hedef ülkeye transfer süreçleri, hedef ülkeye yerleştirilmeleri ve iş koşullarını düzenlemeye yönelik hükümler içermektedir. Sözleşmeye daha sonra üç ek düzenleme ilave edilmiştir. Bunlardan ikisi göçmen işçilerin göç ve yerleşme süreçleri ile iş şartlarına ilişkindir. Sonuncusu ise işçilere ait eşyaların ve araç gereçlerin ülkeler arasındaki transferine ilişkindir. Sözleşmede göçmen işçilerin çalışmak üzere gittikleri ülkelerde ilgili hükümetler tarafından kendi vatandaşlarıyla aynı muamele ile yönetileceği belirtilmektedir. ILO tarafından ortaya çıkarılan bir diğer önemli sözleşme 143 sayılı Göçmen İşçiler (Ek Hükümler 1975) Sözleşmesidir. Bu sözleşme ise düzensiz emek göçü hareketlerinin kontrolüne ilişkindir. Kapsam bakımından 97 sayılı sözleşmeden daha geniş olan 143 sayılı sözleşme istismara açık durumda bulunan düzensiz işçi göçünü düzenlemektedir. Sözleşmenin içeriği düzensiz işçi göçlerinin önlenmesi ve düzensiz göçmen çalıştıran iş sahipleri ile düzensiz göçü düzenleyenlerin cezalandırılmasını kapsamaktadır. Bunun yanında sözleşme, söz konusu işçilerin insan haklarını ve istihdam haklarını kabul etmektedir.¹⁷² Yine ILO tarafından kabul edilen 182 sayılı sözleşme, Özel İstihdam Bürolarında çalışan göçmen işçilerin hakları düzenlenmiştir. Söz konusu anlaşma uyarınca her üye ülke bu işçilere yönelik Özel İstihdam Büroları oluşturmak durumundadır. Büroların amacı ilgili ülkede görev yapan göçmen işçileri korumaktır. Bu bürolar sayesinde göçmen işçiler yurttaşlarla eşit haklardan yararlanabilecek ve iş sahipleri tarafından sömürülmeleri önlenecektir.¹⁷³

ILO tarafından 2006'da düzenlenen konferansta yine göçmen işçilerin haklarının korunmasını öngören bir metne imza atılmıştır. 'Emek Göçü Üzerine Çok Taraflı Çerçeve Metni' olarak adlandırılan bildirgede hem düzenli hem de düzensiz göçmenlerin haklarına yönelik hükümler yer almıştır. Göçmen işçiler için eşitlik, devlet koruması, göç konusunda işbirliğinin etkinliği ve göçmenlerin ayrımcılığa maruz kalmasını engelleyecek devlet önlemleri gibi yükümlülükler üye devletlere bildirilmiştir.¹⁷⁴ ILO kuruluşunun ilk yıllarından itibaren iş yaşamı ve buna bağlı olarak göçmen işçilerin haklarını olumlu yönde etkileyen pek çok çalışma ve hukuki düzenlemeye imza atmıştır. Günümüze değin 189 bağlayıcı sözleşme

¹⁷² Toksöz vd., 2012: 145-146.

¹⁷³ Sayın, 2010: 82-86.

¹⁷⁴ Toksöz vd., 2012: 146.

ve 205 tavsiye nitelikli karar¹⁷⁵ ile uluslararası iş standartlarını belirleme konusunda öncü kuruluş olma görevini başarıyla yürütmektedir.

2.3.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), siyasi-askeri güvenlik, çevre güvenliği ve insani güvenlik olmak üzere güvenliğin üç boyutunda çalışmalar yürüten bir örgüttür. Örgüt, bu konularda normlar belirlemekte, devletleri bu normları uygulama konusunda gözlemlemekte, teşvik etmekte ve diyaloglar yürütmektedir. AGİT, ülkeleri esnek müzakere etmeleri konusunda teşvik etmektedir. Ayrıca üye ülkeleri demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı alanlarında desteklemektedir.¹⁷⁶

2.3.4.1. Örgütün Kuruluşu ve Yapısı

Soğuk Savaş yıllarında uluslararası alanda hâkim olan gerginliği azaltmak ve karşılıklı diyalog yoluyla Avrupa'da güven ortamını sağlamak amacıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) süreci başlatılmıştır. Böylelikle bu dönemde Avrupa'da bir konferanslar diplomasisi ortaya çıkmıştır. 1970'lerle birlikte başlayan yumuşama döneminde Soğuk Savaş'ın her iki tarafının da 'karşılıklı dengeli kuvvet indirimleri' yönünde ortak çabasıyla Helsinki'de görüşmelere başlanmıştır. 1973 yılında 35 devlet tarafından imzalanan Helsinki Nihai Senedi ile AGİK süreci ortaya çıkmıştır. Senette güvenliğin daha önce de belirtilen ve birbiri ile bağlantılı üç ayrı boyutu ele alınmaktadır. 1990 yılında gerçekleştirilen Paris Konferansı'nda AGİK'in kurumsal bir yapıya bürünmesi ihtiyacının ortaya çıktığı konusunda hemfikir olunması neticesinde bir dizi daimi organ ve danışma mekanizması oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kararı takiben 1992 yılında Helsinki'de gerçekleştirilen konferansta söz konusu organların temelleri atılmıştır. 1994 yılına gelindiğinde ise Budapeşte Zirvesi'nde AGİK resmi olarak uluslararası bir örgüte dönüştürülerek AGİT adını almıştır.¹⁷⁷ Kısaca Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı blokları arasında iletişim kurulabilmesi amacıyla ortaya çıkarılan bir yapılanma olarak AGİT, 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanması ile başlayan süreçle birlikte gelişerek günümüzdeki haline ulaşmıştır.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Nurdoğan, 2018: 80.

¹⁷⁶ https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-agit_tr.mfa (erişim tarihi: 07.08.2021)

¹⁷⁷ https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-agit_tr.mfa (erişim tarihi: 07.08.2021)

¹⁷⁸ Sürücü, 2009: 52.

AGİT, Parlamenter Meclisi, Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, Medya Özgürlüğü Temsilcisi, Uzlaştırma ve Tahkim Mahkemesi, Minsk Grubu ve Sekreterlik organlarından oluşmaktadır.¹⁷⁹

Soğuk Savaş yıllarında güvenliğin özellikle ‘siyasi-askeri’ boyutuna yoğunlaşmış olsa da AGİT, söz konusu dönemde insan haklarının benimsenmesi konusundaki çalışmaları ile uluslararası sistemde önemli bir adım atmıştır. Doğu Blok’u tarafından da iç siyasete eklemlenen insani ilkeler Batı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır ve bu durum insan haklarının gelişimi açısından önemli bir aşama olarak görülmüştür.

Soğuk Savaş sonrasında Doğu Blok’unun dağılması, askeri güvenlik tehdidinin yerini yeni ve çok taraflı tehditlerin alması AGİT’in tehdit algılamalarında revizyona gitmesini sağlamıştır. Bu dönemde insani güvenlik tehditleri, demokratikleşme süreçleri, çatışmaların önlenmesi, yönetilmesi ve çatışma sonrasındaki iyileştirme faaliyetleri daha fazla önem kazanmıştır. Başarılı çalışmaları ile AGİT, yeni güvenlik alanlarında diğer örgütlere kıyasla daha üstün bir uluslararası örgüt konumuna yükselmiştir. AGİT yükümlülüklerinin üye devletler açısından hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte bu yükümlülükler siyasi önem taşımaktadır.¹⁸⁰ Örgüt, bağlayıcı bir kurum olmaktan ziyade diyalog ve ortak karar alma platformu olma özelliği taşımaktadır.

2.3.4.2. AGİT ve Göç

AGİT hukuki anlamda bir bağlayıcılığa sahip olmamakla birlikte siyasi bir bağlayıcılığa sahiptir. Uluslararası alandaki konumu norm oluşturma niteliği ile önem kazanmaktadır.¹⁸¹ Bu anlamda üye ülkelerin göç politikaları ve insan güvenliği konularında düzenlemelerinin iyileştirilmesi için önemli bir rol göstericidir.

1990’larla birlikte güvenliğin diğer boyutları ile eşit derecede önem arz eden ‘insani’ boyutu ve göç olgusuna yalnızca ulus devletlerin değil göçmenlerin perspektifinden yaklaşılması gerektiği AGİT tarafından vurgulanmıştır. Geleneksel anlayış ile ifade edilen ve yüksek politika alanında değerlendirilen devlet güvenliği kavramı önemini yitirmemiş olsa dahi o döneme kadar insani güvenlik, çevre güvenliği gibi ikincil politika alanında değerlendirilen konuların önemi anlaşılmış ve güvenliğin bu yeni boyutları uluslararası sistemde yükselişe geçmiştir. Güvenliğin yalnızca askeri ve siyasi olarak sağlanmasının

¹⁷⁹ <https://www.osce.org/> (erişim tarihi: 07.08.2021)

¹⁸⁰ https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-_agit_.tr.mfa (erişim tarihi: 07.08.2021)

¹⁸¹ Orhun, 2009: 39.

yeterli olmayacağı; bunun yanında bireyin güvenliği temin edilmeden gerçek bir güven ortamı ve istikrardan söz edilemeyeceği ortaya çıkmıştır. Geleneksel güvenlik anlayışı, devletin temel unsurlarından biri olan insan unsurunun maruz kaldığı tehditlere karşı yetersiz kalmaktadır. Nitekim BM'nin 1994 yılında yayınladığı İnsani Kalkınma Raporu'na göre insanlar artık kuraklık, su yetersizliği, salgın hastalıklar, yoksulluk ve politik baskılar gibi faktörler tarafından tehdit altında kalmaktadır.¹⁸² Aynı şekilde göç olgusunun yalnızca devletler üzerinde yarattığı baskı ele alınarak göç eden bireyler üzerindeki olumsuz etkileri göz ardı edilmektedir. Nitekim devleti tek taraflı olarak göçmen akınlarından korumaya yönelik olarak atılan adımların göçün iyi yönetilmesine katkı sunmayacağı ve göç yönetişiminin bu şekilde sağlanamayacağı zaman içerisindeki gelişmelerle birlikte gün yüzüne çıkmaktadır.

AGİT göçün insani güvenliğinin sağlanması alanında çalışmalar yürüten en önemli uluslararası örgütlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç yönetişiminin insan haklarına uygun olarak ve insana saygı çerçevesinde yürütülmesi örgütün temel ilkelerinden birisidir. Aynı zamanda örgüt, göç yönetimini kapsamlı ve koordineli bir şekilde ele almaktadır. Bu bağlamda göç yönetişiminin en önemli paydaşlarından biri olan göçmenlerin bakış açısını yansıtması ve göçmen haklarını korumaya yönelik adımları ile uluslararası alandaki önemli aktörler arasında yer almaktadır. AGİT, göçmenleri ve mültecileri göçün ilk ve en önemli mağdurları olarak görmektedir. Dolayısıyla göç politikalarının temel hedefi hareket halindeki bireylerin haklarını ve refahlarını korumaktır. AGİT göçü şu temel alanlarda ele almaktadır; göçün düzenlenmesi, yasal göçün kolaylaştırılması, insanların ve toplulukların desteklenmesi. Hareket özgürlüğü, ayrımcılık karşıtlığı, hoşgörü ve entegrasyonun teşviki ile AGİT insan hakları alanında olumlu bir geçmişe ve izlenime sahiptir. Sahip olduğu geniş coğrafi kapsam, üye çeşitliliği ve norm oluşturma işlevi göç çalışmalarında AGİT'in sahip olduğu avantajlar arasında yer almaktadır. Örgüt, üye ülkelerde kapasite artırımı, tavsiye ve danışmanlık hizmeti ile diyalog desteği gibi faaliyetler yürütmektedir.¹⁸³

AGİT göç sonucunda ortaya çıkan zorlukların yanında göç hareketlerinin ekonomik, beşeri ve sosyal gelişim açısından destekleyici bir unsur olma özelliğini ön plana çıkarmaktadır. 2/05 no'lu Göç raporunda örgüt, göçün karmaşık ve çeşitli hale geldiğinin altını çizmiş, göçün doğası gereği işbirliğini gerektiren ulusötesi bir konu olduğunu belirtmiş ve devletlerin bunu göz önünde bulundurarak etkili ulusal düzenlemeler yapmaları konusunda

¹⁸² <http://www.secopedia.org/insan-guvenligi/> (erişim tarihi: 08.08.2021)

¹⁸³ <https://www.osce.org/migration> (erişim tarihi: 08.08.2021)

onlara çağrıda bulunmuştur.¹⁸⁴ Yine 5/09 no'lu Göç Yönetimi raporunda sosyo-ekonomik kalkınmanın ve sosyal entegrasyonun gerçekleşmesi için etkin bir göç yönetiminin sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Raporda kararların kapsamlı bir şekilde yürütülmesi amacına uygun olarak her düzeyde işbirliği ve diyalogun derinleştirilmesi için tüm paydaşların katılımına vurgu yapılmıştır.¹⁸⁵

AGİT'in insani boyutta yaptığı en büyük katkı norm belirleyici işleve sahip olmasıdır. İnsan hakları, hareket özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, gayri insani muamelenin önlenmesi, yasalar önünde eşitlik, adil seçimler, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü gibi konular AGİT'in özellikle üstünde durduğu konulardandır. Artık insanın güvenliği ve insan hakları da devletin güvenliği ve egemenliği kadar önemli bir kavram haline gelmiştir. İnsana saygının kolektif bir yükümlülüğe dönüşmesinde ve ülkelerin bu konudaki hassasiyetinin oluşmasında AGİT'in üstlendiği rol ve yürüttüğü çalışmaların katkısı büyüktür.¹⁸⁶

2.3.5. Avrupa Birliği

AB, uluslararası göç hareketleri açısından büyük bir çekim merkezi konumunda bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik kalkınmışlık düzeyinin yüksek olması daha az gelişmiş ülkelerde yaşayan bireylerin yüksek standartlarda yaşam arayışına cevap vermektedir. Bu nedenle AB için göç olgusu önemli bir politika alanını oluşturmaktadır. Nitekim birlik, göç çalışmaları ve göç hukuku konusunda en çok ilerleme gösteren bölgesel kurumlardan biri olarak uluslararası alanda ön plana çıkmaktadır.

2.3.5.1. AB'nin Oluşumu ve Yapısı

2. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da kalıcı barışı sağlama düşüncesi ile ortaya çıkan AB'nin temeli Schuman Planı ile atılmıştır. 1950 yılında Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Fransa ve Almanya arasında devam eden çekişmenin son bulması amacıyla Avrupa devletleri arasında kömür ve çelik üretimine dayalı bir birliğin oluşturulması ve söz konusu birliğin bağımsız ve uluslarüstü bir yapıya sahip olması gerektiğini vurgulayan planını ortaya çıkarmıştır. 1951 tarihinde Belçika, Federal Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda bir araya gelerek Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) oluşturmuştur. Topluluk, 1958 yılında işgücü, mal ve hizmet serbestisini sağlayacak olan Roma Antlaşması ile Avrupa bütünleşmesini bir üst boyuta taşıyarak Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu

¹⁸⁴ Organization for Security and Co-operation in Europe (2005), Migration (Decision No. 2/05), OSCE, Ljubljana.

¹⁸⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe (2009), Migration Management (Decision No. 5/09) OSCE, Athens.

¹⁸⁶ Orhun, 2009: 29-30.

kurmuştur. Aynı antlaşma ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu da kurularak nükleer enerjinin üretimi ve kullanımı açısından barışçıl bir ortam yaratılmıştır. 1965 yılında senesinde Füzyon Antlaşması ile söz konusu üç topluluk ortak bir Komisyon ve Konsey oluşturarak Avrupa Toplulukları (AT) adını almıştır.¹⁸⁷

1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile Toplulukların kurucu antlaşmalarında değişikliğe gidilmiştir. Üye devletler arasındaki farklı üretim standartlarının ve KDV oranlarının mal, kişi ve hizmet dolaşımında sorun yaratmasının önüne geçmek için Avrupa Tek Senedi ile Avrupa iç pazarı tamamlanmıştır. 1991 tarihli Maastricht Antlaşması (Avrupa Birliği Antlaşması) ise birliğin siyasi bütünleşme sürecindeki en önemli aşama olmuştur. Söz konusu antlaşma ortak dış ve güvenlik politikası ile adalet ve içişlerinin bütünleşmesini içermektedir. Ayrıca önceki yıllardan bu yana devam eden ekonomik ve parasal birlik sürecinin tamamlanmasında önemli bir yapı taşı oluşturmuştur.¹⁸⁸ İlerleyen yıllarda da devam eden çeşitli genişleme dalgaları ile AB'nin coğrafi kapsamı artmıştır.

AB'nin kurumsal yapısı AB Antlaşması'nın 13. maddesinde düzenlenmektedir. Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu, AB Konseyi, AB Zirvesi, AB Adalet Divanı, Avrupa Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi, Avrupa Ombudsmanı ve Avrupa Yatırım Bankası temel kurum ve organları oluşturmaktadır. Avrupa Parlamentosu doğrudan halk tarafından seçilen ve AB vatandaşlarının demokratik çıkar ve politik düşüncelerini temsil eden bir organdır. AB Konseyi ile birlikte yasama yetkisini paylaşmaktadır. Avrupa Komisyonu yasama sürecini başlatan ve yürütme işlevini üstlenen AB organıdır. AB Konseyi ise üye ülkelerin bakanlarından oluşan ve ulusal çıkarlarının temsil edildiği platformu oluşturmaktadır.¹⁸⁹

Göç politikalarının yapım sürecinde AB organları zaman zaman fikir ayrılıklarına sahne olmaktadır. Fikir ayrılıklarının temel noktası organların temsil ettikleri bireyler ya da ülkelerin farklı çıkar ve görüşlerine dayanmaktadır. İlerleyen bölümlerde AB'nin göç politikaları konusunda kendi içinde yaşadığı çelişkilere daha detaylı olarak değinilecektir.

2.3.5.2. AB'nin Göç Politikaları

Avrupa'nın göç tarihi incelendiğinde 1945 sonrası dönemin iç göç ve dış göç açısından oldukça hareketli olduğu görülmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında Polonya, Almanya ve Çekoslovakya'da sınırların değişmesiyle birlikte göç akımları ortaya çıkmıştır.

¹⁸⁷ https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html (erişim tarihi: 11.08.2021)

¹⁸⁸ Akdemir, 2012: 51-52.

¹⁸⁹ https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-kurumlari_45641.html (erişim tarihi: 11.08.2021)

Batı Avrupa'ya yönelen bu akımların sonucunda Yahudiler ve Doğu Avrupalı mültecilere yönelik göç stratejileri geliştirilmeye başlanmıştır. 1950'lerle birlikte yoğunluğunu kaybetmeye başlayan göç dalgası 1961 yılında Berlin Duvarı inşa edilene dek sürmüştür.¹⁹⁰

2. Dünya Savaşı'nın ardından kıtaya yönelik dışarıdan gelen göç hareketlerinin sebebi ise ekonomi temellidir. Savaşın ardından büyük bir yıkımla karşı karşıya kalan Avrupa devletlerinde sanayinin yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Üstelik savaşın neden olduğu insan kaybı Avrupa'yı işgücü yönünden de yetersiz bırakmıştır. Savaştan sonra Batı Avrupa'da endüstrisi hızla gelişen devletlerde önemli bir işgücü açığı bulunmaktaydı. Öncelikle Güney Avrupa ülkelerinden -İtalya, İspanya ve Portekiz'den- sağlanmaya çalışılan işçi göçleri yetersiz kalmıştır. Bu nedenle İngiltere, Fransa ve Almanya, gelişen sanayilerine kıta dışından işgücü transfer etmeye başlamıştır. Fransa, eski Afrika sömürgelerine; İngiltere, Karayip ve Hindistan'a yönelmiştir. Almanya ise Yugoslavya ve Türkiye gibi coğrafi olarak yakın mesafedeki ülkelerin işgücü potansiyelinden yararlanmıştır. Sözleşmeli işçi olarak bu ülkelere Almanya'ya giden göçmenler zaman içerisinde aileleri ile birlikte buraya yerleşme eğilimi göstermişlerdir.¹⁹¹

1970'li yıllarda patlak veren Petrol Krizi ile AB, ekonomik bir durgunlaşma içerisine girmiş ve bunun sonucunda kendisine yönelen göç hareketlerine karşı daha ihtiyatlı politikalar izlemeye başlamıştır. Krizin ardından işgücüne duyduğu ihtiyacı azalan AB, öncelikle işçi göçlerini kısıtlamıştır, işçi göçmenlere karşı yıllık kota uygulaması getirmiş ve göçmenlerin kendi ülkelerine geri dönmeleri için teşvik politikaları hayata geçirmiştir. Ancak politikalar beklenen etkiyi yaratmamıştır. Göçmenler AB'nin yüksek yaşam standartlarını bırakmak istememiş ve ailelerini birleştirme yoluyla yeni bir göç dalgasının önünü açmışlardır. Göçmen işçilerin ailelerinin de eklenmesi ile Avrupa'da göçmen nüfusu bir hayli artmıştır. Bunun sonucunda üye devletler göç konusunda işbirliği yapma ihtiyacı hissetmiş ve göçün politikleştirilmesi süreci başlamıştır.¹⁹² İşbirliği sonucunda 1985 yılında Schengen Anlaşması imzalanarak hem AB vatandaşlarının birlik içinde dolaşımı kolaylaştırılmış hem de AB'nin dış sınırları göç hareketlerine karşı güçlendirilmeye çalışılmıştır.¹⁹³ Schengen Anlaşması 'nın kabulü ile birlikte ortak bir göç politikası oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. Çünkü göç hareketleri birliğin ortak sınırlarına yönelmektedir. Bu kapsamda sınır güvenliği, sığınma sistemi ve vize prosedürlerinin uyumlu getirilmesi amacıyla 1997 tarihli Amsterdam Anlaşması gereğince ortak karar mekanizması göç politikalarını de içine alarak

¹⁹⁰ Koser, 2001: 85.

¹⁹¹ Stalker, 2002: 153.

¹⁹² Çelik ve Şemşit, 2019: 284.

¹⁹³ Gaddes, 2001: 23.

genişletilmiştir. Bu sayede göç, AB'nin üç ana sütunundan biri olan Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği başlığı altında yerini almıştır.¹⁹⁴ Amsterdam Anlaşması'nın hükümlerini uygulamak için oluşturulan Tampere Programı sürecinde AB ülkelerinin ulusal politikalarının ortak asgari bir standarda ulaştırılması amaçlanmıştır. Program çerçevesinde AB sınır güvenliğinin sağlanması, düzensiz girişlerin önlenmesi ve AB'ye göç edenlere yönelik koruma seçeneklerinin ortak standartlara uygun olarak oluşturulması kararlaştırılmıştır.¹⁹⁵ AB'nin göç konusunda ortak politika oluşturma çabaları sürerken politikaların uygulanması konusunda güncel gelişmelerin etkisiyle sekteye uğranmıştır. Uluslararası alanda yaşanan göç hareketlilikleri üye ülkelerin korumacı politikalar izlemelerine, dolayısıyla ortak kararlarla çelişen uygulamalara imza atmalarına yol açmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile AB'de düzensiz göçmen sayısı yükselişe geçmiştir. SSCB'den ayrılan doğu Avrupa ülkeleri AB'nin genişleme dalgası sürecinde birliğe üye olmuştur. Bunun sonucunda söz konusu ülkelerde bulunan göçmen kaçakçıları AB içerisinde insan ticareti ve insan kaçakçılığı gibi düzensiz göç hareketlerinin artmasına neden olmuşlardır.¹⁹⁶

2000'li yıllara gelindiğinde ise 11 Eylül saldırıları AB göç politikaları açısından yeni bir dönüm noktası olmuştur. Diğer ulus devletler gibi AB de saldırıların ardından güvenlik konusuna daha fazla eğilmiştir. Uluslararası terör tehdidi endişesi ile AB sınırları daha korumacı göç politikalarıyla korunmaya çalışılmıştır. 2003 yılında yayınlanan Avrupa Güvenlik Belgesi'nde artık göçün de bir güvenlik tehdidi olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır.¹⁹⁷

Son yıllarda yaşanan mülteci kriziyle birlikte göç olgusunun önemi AB başta olmak üzere pek çok uluslararası aktör tarafından bir kez daha anlaşılmıştır. Suriye'de patlak veren iç savaş milyonlarca insanı ülkelerini terk etmek zorunda bırakmıştır. 2. Dünya Savaşı'nın ardından AB'nin yaşadığı en büyük göç dalgasını savaş mağduru olan Suriyeli mülteciler yaratmıştır.¹⁹⁸ Suriye iç savaşından kaynaklanan yeni mülteci krizi AB'nin kendi sınırları içerisinde de yeni göç tartışmalarına neden olmuştur. Nitekim AB, birliğin normatif kimliğinden kaynaklanan insan hakları temelli göç yaklaşımının yerini devlet güvenliği temelli göç politikalarına bıraktığı konusunda eleştirilere maruz kalmaktadır.

¹⁹⁴ Kanat ve Aytaç, 2018: 61.

¹⁹⁵ Güleç, 2015: 97.

¹⁹⁶ Çelik ve Şemşit, 2019: 284.

¹⁹⁷ Ünsal, 2007: 125.

¹⁹⁸ Akdoğan ve Atalay, 2017: 2438.

AB'nin küresel sistemde normatif bir güç olduğunu savunan yaklaşımlarda birliğin diğer ulus devletlerden belli ölçüde farklı olduğu ifade edilmektedir. Buna göre AB, değerler ve normlar üzerine inşa edilmiştir ve dış politikasını oluştururken diğer aktörlerden farklı olarak değerler ve normlar esas alınmaktadır. Ancak bu yaklaşımı eleştiren çalışmalar normatif güç ve çıkarlar arasında ayırım yapmanın oldukça zor hatta imkânsıza yakın olduğunu belirterek dış politikada çıkarların da normlar kadar belirleyici olabileceğini savunmaktadır. Öte yandan Helen Sjursen, bir aktörün normatif bir güç olmasının belirleyici faktörünün söz konusu aktörün hukuki normlara göre hareket etmesi olduğunu ifade ederek nesnel bir çerçeve çizmeye çalışmıştır.¹⁹⁹ Bu bağlamda göç konusu ve özellikle Suriye iç savaşından kaynaklanan mülteci krizi AB'nin normatif bir güç olduğu ve buna bağlı olarak dış politikasında değerlerini çıkarlarından önde tuttuğu savını gözlemlemek açısından önemli bir fırsat olarak görülmektedir. AB, normatif anlamda her ne kadar diğer ülkelere oranla daha sağlam bir zemin üstünde bulunuyor olsa da son yıllarda dış politikasında özellikle göçün güvenlikleştirilmesi ve göçün insani boyutunun pratikte geri planda kalması konusunda eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra AB'nin göçü güvenlikleştirmesi ve bir politika aracına dönüştürmesi mültecilere yönelik bakış açısının kamuoyunda daha olumsuz bir hale gelmesine sebep olmaktadır. Mültecilerin bulundukları ülkelerde suç oranını ve işsizliği yükselttiği, eğitim seviyesini düşürdüğü, ülkenin kaynaklarını düşüncesizce kullandığı yönünde algı oluşmasına neden olmaktadır. AB vatandaşlarının göçmen karşıtı tavırları siyasette aşırı sağın yükselişine neden olmaktadır. Aşırı sağ partilerin göçmenlere yönelik dışlayıcı yaklaşımı var olan sorunu bir kısır döngü içine sokarak çözümü daha fazla zorlaştırmaktadır.²⁰⁰

AB'de göçün güvenlikleştirilmesinde rol alan en önemli organ AB Konseyi'dir. Bunun sebebi organın üye devletlerin başkanları ve hükümet temsilcilerinden oluşmasıdır. Dolayısıyla konseyin kararları devletin güvenliğini ön planda tutan ulusal görüşleri yansıtmaktadır. Özellikle göç hareketlerinin ilk durağı olan Akdenizli üye ülkelerin göç konusundaki kaygı ve hassasiyeti konseyde alınan kararları etkilemektedir. Aynı şekilde Avrupa Parlamentosu farklı siyasi gruplardan oluştuğu için göç olgusuna yaklaşımlarda da farklılıklar bulunmaktadır. Bazı partiler göçün güvenlikleştirilmesini desteklerken bazıları ise ortak göç politikasından yana bir tavır sergilemektedir. AB Komisyonu birliğin işgücü ihtiyacının karşılanabilmesi açısından düzenli göç hareketlerini arttıracak stratejiler izlemenin önemini vurgulamaktadır. Fakat düzensiz göçle mücadele konusuna Konsey ve Parlamento

¹⁹⁹ Ozansoy, 2017: 256-257.

²⁰⁰ Hoppyar, 2016: 63.

kadar önem vermektedir. Bu noktada söz konusu kurumların eleştirildiği yönlerden birisi de düzensiz göçmenlere yönelik olarak kullandıkları ‘yasadışı’ ifadesidir. Bireylerin ülkede bulunma izninin olmaması kendilerini yasadışı hale getirmemektedir.²⁰¹ Nitekim AB’nin göçmenlere yönelik olarak kullandığı bu yanlış ifade 2010 yılı itibariyle düzeltilerek AB Komisyonu tarafından ‘düzensiz’ ifadesinin kullanımının daha uygun olduğuna kanaat getirilmiştir.²⁰²

AB’nin ortak göç politikaları oluşturma konusunda karşılaştığı en büyük engel üye devletlerin göç olgusuna karşı farklı tutumlar benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Fransa’nın mülteci başvurusunu reddettiği kişilere İngiltere veya diğer üyeler tarafından mülteci statüsü verilebilmektedir.²⁰³ Üye devletlerin göçe yaklaşımında insan güvenliği bağlamında da ciddi farklılıklar görülebilmektedir. 2013 yılında Akdeniz’de Afrika’dan gelen 365 düzensiz göçmenin teknelerinin batması sonucu yaşamını yitirmesi bu farkı bir kez daha gün yüzüne çıkarmıştır. Yaşanan facianın ardından İtalya ‘Bizim Deniz’ (Mare Nostrum) adı ile Akdeniz’de arama kurtarma çalışmaları başlatmıştır. Çalışmaların maddi yükünü tek başına karşılamakta yetersiz kalan İtalya, AB’den yardım talep etmesine rağmen yalnızca Slovenya bu talebe yanıt vermiştir. Öyle ki operasyon sayesinde kurtarılan yaklaşık 140 bin göçmeni ülkelerine yerleştirmekten kaçınan bazı AB üyeleri projeye olumsuz yaklaşmıştır. Tüm bu engeller neticesinde operasyon ertesi yıl durdurulmak zorunda kalmıştır. Daha sonra AB tarafından Akdeniz’deki mültecileri kurtarmak için Frontex çerçevesinde başlatılan Triton Operasyonu beklenen etkiyi sağlamamıştır. İtalya’nın operasyonundan farklı olarak oldukça dar bir alanı kapsayan tarama faaliyetleri göçmen teknelerinin alabora olduğu alana oldukça uzakta gerçekleştirilmekteydi. Böylelikle operasyonun mültecileri kurtarma amacı taşımadığı ortaya çıkmış ve özellikle insan hakları örgütleri tarafından sert eleştiriler almıştır. 2015 yılında yine Akdeniz’de yaşanan ve 800 kişinin ölümüyle sonuçlanan mülteci teknesi kazası AB’nin sorunu BM’ye taşımasına neden olmuştur.²⁰⁴ AB’nin sorunun çözümü için Triton Operasyonu’na ayrılan bütçenin arttırılması ve insan kaçakçılarına karşı askeri güç kullanma talebini içeren Acil Durum Eylem Planı da uluslararası alanda insani boyutun göz ardı edildiği gerekçesi ile tepki toplamıştır. AB Komisyonu’nun plan dâhilinde

²⁰¹ Şemşit, 2010: 158-159.

²⁰² Türkeş Kılıç, 2018: 11.

²⁰³ Martin ve Widgren’den akt. İrgin, 2008: 81.

²⁰⁴ Bayraklı ve Keskin, 2015: 13-15.

mültecileri üye ülkelere belirli kotalara göre yerleştirme planı üyeler arasında sorumluluk paylaşımı ve işbirliği konusunda sürtüşmelere neden olmuştur.²⁰⁵

Macaristan hükümeti 2015 yılında önce Yunanistan ve ardından Sırbistan üzerinden topraklarına ulaşan mültecileri durdurmak amacıyla Sırbistan sınırına dikenli tel çekme kararı almıştır. Fransa ve Almaya olmak üzere birçok AB üyesi mülteci kayıtlarını tutma konusunda Macaristan'a baskı yapmış ve bunu sık sık dile getirmiştir. Böylelikle AB içi dayanışma ilkesinin pratikte gerçekleşemediği anlaşılmıştır. Yaşanan krizin çözümü noktasında AB, ortak-başarılı bir göç politikası oluşturma konusunda yetersiz kalmış, köklü çözümler yaratamamış ve üye ülkelerin karşı karşıya gelmelerine yol açmıştır.²⁰⁶

Avrupalı liderlerin göç konusunda daha çok kamuoyu nezdinde tepki çeken trajik olaylara karşı tepkisel stratejiler oluşturduğu görülmektedir. Göç politikalarında insan hakları örgütleri, STK'lar ve halkın baskısı ile ilerleme kaydeden AB, göç sorununa sınır güvenliği odaklı yaklaştığı için yeterli çözümü sağlayamamaktadır.²⁰⁷ AB, kısa vadeli ve kısıtlayıcı tedbirler alarak ya da sorunun kendi toprakları dışında çözülmesi amacıyla üçüncü ülkeleri kullanarak olası çözümleri daha zor hale getirmektedir. AB'nin olağanüstü tedbirleri uygulamak adına göçü güvenlikleştirmesi²⁰⁸ insan güvenliği ile çelişmekte ve bu durum ilke-değer temelli AB kimliği ile örtüşmemektedir. AB'nin 2011 yılında göç politikasının çerçevesini çizdiği 'Göç ve Hareketliliğe İlişkin Küresel Yaklaşım' (GAMM), AB tarafından göç olgusuna 'göçmen odaklı' yaklaşılabileceğini öngörmekteydi. Komisyonun yayınladığı karara göre göçmen hakları ve çıkarları 'göçmene saygı' ilkesiyle korunacaktı. Dolayısıyla insan güvenliği ön planda tutulacaktı. Fakat 2011 yılından başlayarak planın tamamlanma aşamasına değin gerçekleştirilen uygulamalar AB'nin kontrolcü politikalarını sürdürdüğünü ve göçe ulusal çıkar ekseninde yaklaştığını göstermiştir.²⁰⁹ GAMM düzensiz göç sorununu AB sınırları dışında çözme stratejisini öngörmektedir, AB'nin göç sorununu dışsallaştırması bakımından eleştirilmiştir.²¹⁰

²⁰⁵ Şahin, 2021: 153-154.

²⁰⁶ Bayraklı ve Keskin, 2015: 16.

²⁰⁷ Bayraklı ve Keskin, 2015: 15.

²⁰⁸ Güleç, 2015: 90.

²⁰⁹ Yılmaz Elmas, 2016: 211.

²¹⁰ Kanat ve Aytac, 2018: 62.

2.4. Göç Yönetişimi Üzerine Değerlendirme

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde göç olgusuna yönelik yaklaşımların dönemsel dinamiklere göre değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla göçe yönelik yaklaşımın değişimi göç yönetişimini de tarihsel süreç içinde kademeli olarak geliştirmiştir. Geçmiş yıllarda göç yönetiminde devlet merkezli yaklaşım mevcutken ilerleyen yıllarda farklı uluslararası aktörler de göç çalışmalarına dâhil olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi göç yönetişimini sağlayan en önemli aktörlerden biri uluslararası örgütlerdir. Uluslararası örgütler küresel göç hareketlerinin gözlemlenmesi, göç raporlarının oluşturulması ve özellikle insan hakları temelinde uluslararası göç düzenlemelerinin yapılması konusunda büyük bir paya sahiptir. Uluslararası örgütlerin kendilerini kısıtlayacak sınırlara sahip olmaması –küresel nitelikte olması- onları göç hareketlerini izleme konusunda en avantajlı aktör konumuna getirmektedir.

Uluslararası örgütlerin göç yönetişimine katılım sürecini tarihsel süreç içinde irdelemek daha uygun olacaktır. İkinci Dünya Savaşı göç yönetişimi alanında oldukça büyük bir önem taşımaktadır zira savaş sonrası dönem (Soğuk Savaş dönemi) yönetişimin derinleşmesi açısından bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Çünkü uluslararası mülteci rejiminin görünüşü bu dönemde günümüzdeki halini almaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaklaşık 30 milyon kişi yerinden edilmiştir. Bu kadar yoğun bir göç hareketliliğini yönetecek uluslararası bir kuruluşa gereksinim duyulması neticesinde 1944 yılında ‘İttifak Devletleri Birleşmiş Milletler Yardım ve Yeniden Yapılanma Ajansı’ kurulmuştur. Fakat özellikle Sovyet Rusya tarafından ajansa yönelik olumsuz yaklaşımlar, bu kuruluşun kısa süre içinde dağılmasına yol açmıştır. 1947’de dağılan ajansın ertesi yılında oluşturulan Uluslararası Mülteci Örgütü ise o dönemde faşist yönetimlerin baskısı altında ezilerek mülteci olan insanları korumak amacı ile kurulmuştur. Bu yeni örgütün, dini, ırkı, etnisitesi veya politik düşüncesi nedeniyle baskı ve zulüm gören bireyleri korumaya ve ilgili olay özelinde bireylere mülteci statüsü vermesi günümüzdeki mülteci rejiminin zeminini hazırlamıştır. Fakat mülteciliğin zaman içerisinde sürekli bir hal alması sorunun çözümüne yönelik kalıcı bir yapılanmayı zorunlu kılmıştır. Bu nedenle göç konusuna yönelik geçici örgütlenmelerin yerini kalıcı nitelik gösteren BMMYK almıştır. Soğuk Savaş yıllarında oluşan ve gelişen BMMYK, 1951 Sözleşmesi ile mülteci rejiminin yapı taşını oluşturmuştur.²¹¹

Günümüzde göç hareketlerini düzenleme ve kontrol etme konusunda devlet merkezli yaklaşımın yetersiz olduğu genel olarak kabul gören bir görüştür. Göçe bağlı mevcut sorunları

²¹¹ İhlamur Öner, 2012: 581.

çözmek bir yana ulusal bakış açısı yeni sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Uluslararası toplumun temel alındığı bir göç rejiminde hedeflenen şey uluslararası hukuk ile yönetilen bir düzenin sağlanmasıdır. Böyle bir rejimi oluşturma konusunda uluslararası örgütler büyük bir önem arz etmektedir. Uluslararası aktörler tarafından göç alanında oluşturulacak normatif düzen ulus devletlerin iç hukuk düzenlemeleri için de yol gösterici olacaktır.²¹²

Uluslararası göç alanında çalışan uluslararası örgütler, işbirliklerinin geliştirilmesi, devletler arasındaki iletişimasyonun artırılması, küresel alanda meydana gelen göç sorunlarının saptanması ve söz konusu sorunlara yönelik çözüm üretilmesi gibi birçok hususta göç yönetişimine fayda sağlamaktadır. Düzensiz göçü kontrol altına alma konusunda da uluslararası örgütler ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında hem devletler arasında hem de devletler ile sivil toplum kuruluşları arasında diyalog ve veri akışının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.²¹³

Göç hareketlerinin insan yaşamı var olduğu sürece devam edeceği göz önüne alındığında etkin bir göç yönetişiminin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Kalıcı göç sorunlarına karşı kalıcı bir uluslararası yapılanma şarttır. Özellikle göç alanında faaliyet gösteren BM kurumları güçlendirerek göç yönetişimine katkı sağlanmaktadır. Son yıllarda göç konusunda BM'ye bağlı ve bağlı olmayan pek çok uluslararası kuruluş ortaya çıkmış ya da var olan kuruluşlar bu konudaki kapasitelerini geliştirmişlerdir. BM sistemi içinde göç alanında çalışan birçok uzmanlık kuruluşu oluşturulmuştur. BM ve IOM'nin göç konusunda gerçekleştirdiği saha araştırmaları sonucunda hazırladıkları raporlar potansiyel göç düzenlemeleri bakımından son derece değerlidir. Nitekim bu raporlar göç çalışmalarına yol gösteren belgeler olarak hem devletler hem de uluslararası kamuoyu tarafından dikkate alınmaktadır.

2006 tarihinde Küresel Göç Grubu'nun oluşturulması da küresel göç yönetişimi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Grup, BM sistemi içinde göç alanında faaliyet gösteren kuruluşlara ve çalışmalara eşgüdüm sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Yine aynı yıl içinde BM Genel Kurulu'nun 58/208 sayılı kararıyla gerçekleştirilen Uluslararası Göç ve Kalkınma için Üst Düzey Diyalog göç yönetişimine duyulan ihtiyacın gözle görünür hale gelmesi sonucunda oluşturulmuştur.²¹⁴ Bu toplantıda göç ve kalkınma terimleri

²¹² İhlamur Öner, 2012: 596.

²¹³ Kara, 2015: 300-301.

²¹⁴ Şirin Öner, 2019: 318.

kesinleştirilerek önemli bir küresel adım atılmıştır. Aynı zamanda Göç ve Kalkınma Küresel Forumu'nun oluşturulması kararı da bu toplantıda alınmıştır.²¹⁵

Tüm bu gelişmeler ışığında uluslararası örgütlerin küresel göç yönetişimi içerisindeki konumun giderek geliştiği söylenebilmektedir. BMMYK ve IOM bu alanda öncü roller üstlenen kuruluşlardır. Bu örgütlerin göç konusunda gerçekleştirdikleri faaliyetler göç alanında çalışan diğer uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ülkelere rehberlik etmesi açısından iyi örnekler teşkil etmektedir.

AB, sağladığı hukuki, normatif ve finansal desteği ile göç yönetişiminde yer alan önemli bir uluslararası aktör konumundadır.

Birlik, uluslararası göç konusunda pek çok çalışmaya imza atmış ve pek çok aşamadan geçmiş olsa da varılan noktada AB içinde standart bir göç politikasından bahsetmek zordur. Yaşanan ihlaller ve üye ülkelerin göçe yaklaşımları göz önünde bulundurulduğunda AB'nin kendisinden beklenilenin çok daha altında olan uygulamalar ortaya koyduğu görülmektedir. Üye ülkelerin ulusal çıkarlarını gözeterek AB tarafından alınan ortak kararları uygulama konusundaki isteksizliği nedeniyle birlik içinde uzlaşma sağlanamamaktadır. Dahası alınan kararların ulusal düzeyde uygulanmasını kontrol edecek bir mekanizma da hayata geçirilmemiştir. AB, daha çok üçüncü ülkeler ve geri kabul anlaşmaları ile çözüm yaratmaya çalışmaktadır. İnsani güvenliğe dayalı ortak bir politikanın olmaması göçmenlerin hayatlarını daha olumsuz yönde etkilemektedir.²¹⁶ AB içinde göçmenlere daha ılımlı yaklaşan ülkeler bulunsada üye ülkelerin önemli bir kısmı göçü demografik ve ekonomik açıdan külfet getirecek bir olgu olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle korumacı politikalar izlemektedir. Dolayısıyla siyasette ve kamuoyunda göçmenlerin yaşadığı trajediye karşı duyarsız kalma sonucu ortaya çıkabilmektedir. Bu durum AB'nin temel ahlaki değer ve ilkeleri ile çelişen bir görüntü sergilenmesine yol açmaktadır.²¹⁷

Günümüzde uluslararası alanda etkin bir göç yönetişiminin varlığından henüz söz etmek güçtür. AB ve diğer ulus devletlerin göç konusunda izlediği kontrolcü ve kısıtlayıcı politikalar bunun en önemli sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Mevcut mülteci krizlerinin de gösterdiği üzere her ülke öncelikle kendi ulusal çıkarlarına uygun stratejilerle göç hareketlerini yönetmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla böyle bir ortamda sağlıklı bir göç yönetişiminin yürütülmesi mümkün değildir. Normlar ve uluslararası hukuk kuralları ile

²¹⁵ Toksöz, 2014: 31.

²¹⁶ Hopyar, 2016: 66.

²¹⁷ Baran, 2016: 31.

küresel politikada her ne kadar göçmen haklarına önemli bir yer atfediliyor olsa da kamuoyuna yansıyan uygulamaların insan hakları konusunda eleştiriye açık olduğu bir gerçektir.

Ülkelerin göç olgusuna yaklaşımı, yeni dinamiklere cevap veremeyecek ölçüde geleneksel yaklaşıma dair unsurlar barındırmaktadır. Geleneksel yaklaşımla anlatılmak istenen, daha önce de belirtildiği gibi devlet güvenliğini insan güvenliğinin üstünde tutan bakış açısıdır. Realist bakış açısı giderek artmakta olan göçmen ve mülteci krizine cevap verememektedir. İçerisinde bulunduğumuz dönemde göç yönetişimi sağlanmak isteniyorsa göçmenleri dışlayan ve göçmenlerin çıkarlarını geri planda tutan politikaların yerini göçmenleri de yönetişimde güçlü bir paydaş haline getiren yaklaşım almalıdır. Yalnızca teoride değil realitede de bunun gerçekleştirilmesi zaruri bir ihtiyaç haline gelmiştir. AB, BM, uluslararası göç kuruluşları, devletler ve diğer aktörlerden oluşan yönetim platformunun göçmenlerin söz hakkı olmadan etkin bir şekilde yürütülemeyeceği uluslararası alanda yaşanan somut örneklerle ortaya çıkmıştır.

Uluslararası aktörler geleneksel yaklaşımı sürdürüyor olsa da BM ve alt kuruluşları, dünya kamuoyu, insan hakları örgütleri ve STK'ların baskısı sonucunda insan güvenliği alanında nispeten ilerleme kaydedilmektedir. Burada önemli olan nokta kamuoyunun siyasi otoritelerin göçü güvenlikleştirme stratejisine karşı daha temkinli yaklaşmasıdır. Çünkü kamuoyunda yaratılan tehlikeli göçmen algısı göçmenleri dışlayıcı eylemlerin artmasına, dolayısıyla göçün olası toplumsal krizleri tetikleyebileceği anlamına gelmektedir.

İnsan güvenliği yaklaşımı son yıllarda daha fazla hassasiyetle ele alınan bir konu haline gelmiştir. İnsan güvenliği bakış açısıyla değerlendirildiğinde göçmenler korunmaya tabii tutulması gereken savunmasız insanlardır. Göçlerin ortaya çıkma süreci zaten insanların korunamamasından kaynaklanmaktadır.²¹⁸ Menşe ülkelerde, göç güzergâhlarında ve hedef ülkelerde çeşitli tehlikelerle yüzleşmek zorunda kalan göçmenlerin korunması insani bir gereklilik olarak görülmelidir. Şiddet, ölüm tehlikesi, geçim sıkıntısı gibi birçok itici nedenle ülkelerini terk eden insanların gittikleri ülkelerde suçlu, yasadışı, tehlikeli olarak etiketlenmesi ve hedef gösterilmesi insana saygı noktasında kabul edilemez bir tutumdur. Bu nedenle başta ulus devletler olmak üzere göç yönetişiminin tüm paydaşları göç sonucunda ortaya çıkan sorunlara köklü çözümler getirmek istiyorsa insan güvenliğini birincil derecede öneme sahip bir ilke olarak değerlendirmelidir. Göç yönetişiminin başta BM olmak üzere diğer uluslararası örgütlerin desteği ile sağlanabilmesi mümkündür. Uluslararası hukukun,

²¹⁸ Şahin, 2021: 159.

BM sözleşmelerinin ve normatif düzenlemelerin insan güvenliği temelinde göç hareketlerini düzenleme konusundaki katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Fakat devletlerin bakış açılarını değiştirmesi ve göçmenlere yönelik uygulamalarını iyileştirecek politikaları benimsemesi göç yönetişimini daha etkin bir düzeye ulaştıracaktır. Ayrıca uluslararası göç politikalarının yapım sürecinde göçmenlere söz hakkı verilmesi ve göç olgusuna bir de onların penceresinden bakılarak küresel ölçekte/ortak politikaların üretilmesi gelecekte başarılı bir göç yönetişiminin en önemli anahtarı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE GÖÇ YÖNETİŞİMİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

3.1. Türkiye ve Uluslararası Göç

Üzerinde bulunduğu coğrafi konum sebebiyle Anadolu toprakları tarih boyunca pek çok uluslararası göçe sahne olmuş ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bugün Türkiye Cumhuriyeti, hedef ülke olarak aldığı göçlerin yanında büyük bir transit göçmen potansiyeli de bulundurmaktadır. Klasikleşen tanımıyla Asya ve Avrupa arasında bir köprü vazifesi gören Türkiye transit göçlerin gerçekleştiği, dünyanın en önemli noktalarından birisidir. Bu sebeple Türkiye'nin göçe yönelik olarak aldığı kararlar ve uyguladığı politikalar milyonlarca göçmenin hayatını etkilemektedir. Dolayısıyla iyi bir göç yönetişiminin hayata geçirilmesi Türkiye coğrafyası için ayrı bir önem taşımaktadır.

Türkiye'ye yönelik uluslararası göç hareketleri tarihsel olarak genellikle Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olarak iki ayrı dönemde ele alınmaktadır. Cumhuriyet öncesi dönemde Osmanlı İmparatorluğunun egemen olduğu topraklarda büyük göçler yaşanmıştır. Osmanlı tarafından yeni fethedilen yerlere Osmanlı yurttaşlarını yerleştirmek üzere uygulanan iskân politikası gereğince birçok insan yer değiştirmek durumunda kalmıştır. Aynı zamanda başka ülkelerden de Osmanlı topraklarına yönelik yoğun göçler yaşanmıştır. Osmanlı'yı hedefleyen göçler çoğu zaman sığınma amacı taşımaktaydı.²¹⁹ Bunun en etkili sebebi Osmanlı İmparatorluğu'nun bulunduğu dönemin en büyük güçlerinden biri olmasıdır. Bunun yanında kültürel ve dinsel yakınlık gibi unsurlar da Osmanlı'nın yoğun göçler almasına neden olmuştur.²²⁰

Osmanlı İmparatorluğu göç hareketlerini belirli kurallar vasıtasıyla düzenlemiştir. Ülkedeki göç ve yerleştirme düzenlemeleri daha çok üretimin sürdürülebilirliği açısından değerlendirilmiştir. Vergi gelirlerini sağlama alma ihtiyacı da göç politikaları üzerinde en belirleyici etkenlerden birisiydi. Fakat ilerleyen yıllarda Osmanlı'nın yaşadığı toprak kayıpları uygulanmakta olan göç politikalarında değişikliğe gidilmesine sebep olmuştur. Bu süreçte kaybedilen bölgelerde yaşamakta olan Müslüman halk, Osmanlı sınırları içine göç etmeye başlamıştır. Osmanlı'daki göç hareketleri yalnızca Müslümanlar tarafından gerçekleştirilmemiştir. 1300 ve 1400'lü yıllarda Yahudi göçleri, 1800'lerde ise Polonya kaynaklı göçler imparatorluğa ulaşmıştır. Özellikle 1800'lerin sonu ve 1900'lerin başında

²¹⁹ Erdil, 2020: 75.

²²⁰ Demirhan ve Aslan, 2015: 34.

Osmanlı toprakları yoğun göç almıştır. Bunun nedeni o dönemde Balkanlar'da yayılan milliyetçilik sonucunda Osmanlı halkının Balkanlardan Osmanlı topraklarına dönmesidir. Bir diğer sebebi ise Kafkas bölgesinde yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı neticesinde o bölgeden Osmanlı'ya yönelen göçlerdir.²²¹ 1923 tarihine gelindiğinde yine Osmanlı'da kitlesel bir göç olayı yaşanmıştır. Bu tarihte yapılan Lozan Anlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında bir nüfus mübadelesi yapılmasına hükmedilmiştir. O dönemlerde Bulgaristan'la da bunun gibi bir göç anlaşması yapılmıştır.²²²

Cumhuriyet ilan edildikten sonra Türkiye'de ulus devlet kimliğinin ön plana çıkmasıyla ülkenin sınırları da belirginleşmeye ve önem kazanmaya başlamıştır. Bu yıllarda ilk kez zorunlu uluslararası göç olgusu yoğun olarak gözlemlenmiştir. Fakat dönemin şartları gereği mülteci ve göçmenler için bağlayıcı hukuk kuralları bulunmamaktaydı. Bu süreçte gerçekleşen göç olayları daha sonra göçmenlere yönelik olarak hazırlanan uluslararası hukuki düzenlemeler için yol gösterici olmuştur. Söz konusu olaylar yurttaşlık hukukunun gelişmesine de olanak sağlamıştır. Dolayısıyla yurttaş, yabancı ve azınlık gibi terimler de oluşmaya ve kullanılmaya başlamıştır.²²³

Türkiye'nin ulus devlet olarak yaptığı ilk göç düzenlemesi İskân Kanunu'dur. 1926 yılında oluşturulan 885 sayılı düzenlemede mülteci ve göçmen tanımları yapılmıştır. Bu düzenlemeler özellikle ülkeye yönelik soydaş göçlerini teşvik etmeyi amaçlamıştır.²²⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de nitelik bakımından farklı göç hareketleri yaşanmıştır. Uluslararası alanda gerçekleşmekte olan siyasi, sosyal ve ekonomik değişimler bunun en büyük sebebi olmuştur. O dönemlerden bu yana Türkiye Cumhuriyeti aynı şekilde hem hedef hem de menşe ülke olma konumunu sürdürmüştür.²²⁵

Soğuk Savaş'ın hâkim olduğu 1950 ve 1980 yılları arasında da Türkiye'ye Balkan coğrafyasından gelen göçler yaşanmıştır. Özellikle Yugoslavya ve Bulgaristan'dan Müslüman ve Türk olan yaklaşık sekiz yüz bin kişi ülkemize göç etmiştir. Bu durum o dönemlerde Türkiye'de meydana gelmekte olan ulus devlet inşası açısından önem taşımaktadır. Zira bu göçler sonucunda Türkiye nüfusu etnik ve dinsel olarak homojenlik kazanmaya başlamıştır.²²⁶

²²¹ Bahçeci ve Uzun, 2017: 5.

²²² Erdil, 2020: 76.

²²³ İçduygu vd., 2014: 100.

²²⁴ Bahçeci ve Uzun, 2017: 6.

²²⁵ Kahraman, 2015: 61.

²²⁶ Şirin Öner, 2018: 22.

Bu tarihler arasında Türkiye’de yaşanan bir başka büyük boyutlu göç olayı 1960’lı yıllarda gerçekleşmiştir. İşgücü göçü niteliği taşıyan bu göç hareketleri 2. Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanmaya başlamıştır. Savaştan sonra Avrupa’da meydana gelen hasarın ve ekonomik kaybın düzeltilmesi ve sanayinin yeniden inşa edilebilmesi için Türkiye ve başka ülkelere Avrupa’ya yoğun emek göçleri gerçekleştirilmiştir.²²⁷

1980’li yılların ortalarından itibaren Türkiye’de göç politikaları açısından bir değişim gözlemlenmiştir. Bu yıllarda AB’de göçü sınırlandırmaya yönelik olarak ortaya çıkan kural ve uygulamalar Türkiye’deki göç politikalarına da sirayet etmiştir. Transit ülkeler üzerinden gerçekleşen düzensiz göçler bu dönemde Avrupa’nın en önemli problemlerinden birine dönüşmüştür. Sınır ve vize ile ilgili düzenlemeler AB’deki en gelişmiş hukuk alanlarından biridir. Bu nedenle AB transit ülkeler ile de işbirliği içinde çalışmak istemektedir. AB söz konusu işbirliklerini göç hareketlerini düzenleme konusunda siyasi bir araç olarak kullanmıştır. Bu araç vasıtasıyla AB’de gelişen göç yönetişimi Türkiye dâhil olmak üzere çevredeki ülkelere de yayılmıştır.²²⁸

1990’lı yıllarda ise Ortadoğu başta olmak üzere Türkiye’nin çevresinde yaşanan savaş ve çatışmalar Türkiye’yi bir sığınma ülkesi haline getirmiştir. Zulüm, baskı, yoksulluk gibi olumsuz şartları geride bırakıp refah seviyesi yüksek olan Avrupa’ya kaçmak isteyen insanlar tarafından Türkiye bir köprü olarak kullanılmaya başlamıştır. Buna karşın AB tarafı da sınır politikalarını güçlendirmeye başlamıştır. Düzensiz göç ve göçmen suçları bu olaylar zinciri ile artış göstermiştir. Küreselleşme ile değişen göç olgusunun Türkiye’ye yansması onu karmaşık göç hareketlerinin merkezi haline getirmesi olmuştur.²²⁹

Türkiye’de 2000’li yılların şüphesiz en önemli göç hareketlerinden biri Suriye Krizi ile yaşanmıştır. 2011 yılında Suriye’de başlayan çatışma sonucunda Suriyeli sığınmacılar Türkiye başta olmak üzere çevre ülkelere kitlesel halde göç etmeye başlamıştır. Başlayan bu kitlesel göçler yakın zamanda gerçekleşen en önemli göç olayı olarak hem Türkiye’yi hem de hedef konumundaki diğer ülkeleri etkilemektedir. Ülkemize gelen yaklaşık üç milyon Suriyeli Türkiye’deki göç düzenlemelerinde ‘geçici koruma altındaki sığınmacılar’ olarak önemli bir grup haline gelmiştir. Bugün Suriyeli sığınmacıların durumu hem küresel çapta hem de ulusal çapta siyasallaşan bir sorundur.²³⁰ Suriyeli sığınmacılar başta olmak üzere zorunlu göçlerin

²²⁷ Aktel ve Kaygısız, 2018: 590.

²²⁸ Üstübcü, 2017: 109-110.

²²⁹ Işıkçı, 2017: 30-31.

²³⁰ İçduygu, 2017: 27-28.

meydana getirdiği tüm sorunların çözümü açısından Türkiye'nin de etkin katılımı ile dâhil olduğu iyi bir göç yönetişimi toplumsal açıdan da elzem görünmektedir.

3.2. Türkiye’de Göç Yönetişimi

Göç yönetişimi, göç hareketlerine konu olan her ülkenin (ki her ülke az ya da yoğun olarak uluslararası göç ve iç göç hareketlerini barındırmaktadır) gerçekleştirmek durumunda olduğu düzenlemeleri içermektedir. Söz konusu düzenlemelerin içeriği, sınır denetimleri, güvenlik, toplumsal uyum, göçmenlerin ihtiyaçları vb. gerekliliklerle ülke politikalarına yön vermektedir. Bu gibi ihtiyaç ve zaruretlar ülkelerin göç yaklaşımlarını gözden geçirmelerini (gerektiğinde iç hukuklarında değişikliğe gitmelerini) ve uluslararası alanda mevcut bulunan aktörlerden ve bunların politikalarından etkilenmelerini sağlamaktadır.²³¹

Türkiye; göç alan, göç veren ve transit bir ülke olarak göç politikalarını iç dinamiklerine ve uluslararası düzenlemeler ile standartlara bağlı olarak şekillendirmektedir. Göç konusunda merkezi konumda bulunan ülkelerden biri olması Türkiye’yi göç alanında daha dikkatli politikalar izlemeye itmektir. Göçlerin yarattığı ekonomik, siyasal ve özellikle de toplumsal zeminde gerçekleşen etkiler göç politikalarında belirleyici unsurları oluşturmaktadır.

Türkiye’nin uluslararası göçe ilişkin düzenlemelerini etkileyen en önemli aktörlerden biri AB’dir. Türkiye’nin Birliğe üyelik süreci göç politikalarına da yansımaktadır. Sürecin başladığı ilk yıllardan itibaren göç düzenlemelerine yönelik AB etkisi Türk göç politikalarında kendisini göstermektedir.²³² AB üyelik sürecinin gereği olarak 2005 tarihinde ‘İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’ kabul edilerek göç politikalarında önemli bir adım atılmıştır. AB ile yürütülmekte olan göç düzenlemeleri ‘Adalet, Özgürlük ve Güvenlik’ başlıklı yirmi dördüncü fasılda işlenmektedir. Sonraki yıllarda konuya yönelik olarak kabul eden diğer eylem planları da AB üyelik sürecini takip eden politikalarından oluşmaktadır. Söz konusu düzenlemelerde AB ile uyumlu ve geniş bir iltica otoritesinin kurulması ve iltica yasasının çıkarılması için gereken hazırlıkların yapılması ile düzensiz göçün engellenmesi amacıyla uluslararası eşgüdümle kapasitenin artırılması hedeflenmiştir.²³³ 2016 yılında AB ve Türkiye, insan kaçakçılığını engelleme ve korumaya ihtiyaç duyan bireylere yönelik AB’ye göç konusunda güvenli

²³¹ Hamurcu, 2019: 5.

²³² Canpolat ve Arıner, 2012: 16.

²³³ Tekelioğlu vd., 2015: 12-13.

seçenekler oluşturma konusunda mutabakata varmıştır.²³⁴ Günümüz gelişmeleri göz önüne alındığında düzensiz göçü engellemeye yönelik politikaların yetersiz olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin g politikalarını belirleyen bir takım faktörler bulunmaktadır. Beş başlık altında toplanabilecek bu faktörler tarihsel olarak sınıflandırılmaktadır. İlk unsur daha önce anlatıldığı üzere cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşen olaylar sonucunda oluşturulan düzenlemelerden meydana gelmektedir. Bu dönemde Türk soyu unsuru vurgulanarak homojen bir ulus devlet oluşturma hedefi g politikalarını belirlemiştir. İkinci unsur Türkiye'nin NATO'ya yeliği ile ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ge daha çok güvenlik bağlamında yaklaşıldığı görülmektedir. Oluşturulan g politikalarının Türkiye'yi ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan koruması beklenmiştir. nc unsur ise Türkiye'nin hem NATO hem de Cenevre Sözleşmelerine uyum sağlamak durumunda olduğu g politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Dördüncü unsur yukarıda da bahsedilen AB uyum süreci kapsamında geliştirilen g kurallarından meydana gelmektedir. Bu açıdan Türkiye'nin AB ile geliştirmeye çalıştığı ilişkilerinde g konusu özel bir öneme sahiptir. Beşinci ve son unsur ise Suriye savaşı nedeniyle Türkiye'ye yönelen kitlesel göç hareketleridir. Türkiye'de koruma altında bulunan Suriyelilerin alışma, barınma ve toplumsal uyum ihtiyaçları ulusal g politikalarını derinden etkilemektedir.²³⁵

Türkiye'nin g alanında mücadele ettiği en önemli sorunlardan biri şüphesiz ki düzensiz göç hareketleridir. Düzensiz göçün doğurduğu sonuçlardan sadece Türkiye değil AB de etkilenmektedir. Türkiye'nin de kabul ettiği Cenevre Sözleşmeleri gereğince mültecilik statüsü yalnızca Avrupa coğrafyası ile sınırlandırılmıştır. Bu durumda AB'ye geçmek amacıyla Türkiye'ye ulaşan düzensiz göçmenler sözleşme nedeniyle burada kalmaktadır. Türkiye söz konusu insanları ne zulüm korkusu ile terk ettikleri devletlere geri gönderebilmekte ne de 'Avrupa' şartı nedeniyle mülteci olarak kabul edebilmektedir. Bunun sonucunda Türkiye'de kalan kişiler burada düzensiz göçmen olarak yaşamayı tercih etmektedirler.²³⁶ Türkiye düzensiz gle mücadele konusunda gerek ulusal çapta alınan önlemleri gerekse uluslararası alanda işbirliği araçlarını etkin bir şekilde kullanmaktadır. Türkiye göç alanında uluslararası sorunların belirlenmesinde rol almakta ve bunu gerçekleştirirken uluslararası veri alışverişinde ve ortak projelerde etkin bir şekilde yer almaktadır. Düzensiz göçe karşı gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda 2016 yılında yaklaşık 175 bin göçmen tespit edilmiş ve yakalanmıştır. 2005 – 2016 yılları arasında yakalanan

²³⁴ <https://www.avrupa.info.tr/tr/ab-turkiye-bildirisi-6894> (erişim tarihi: 21.06.2021)

²³⁵ Günay vd., 2017: 54.

²³⁶ zer, 2011: 75.

düzensiz göçmen sayısı yaklaşık 818 bini bulmuştur.²³⁷ 2019 yılında Türkiye’de belirlenen düzensiz göçmen sayısı büyük bir artış göstererek yaklaşık 455 bine ulaşmıştır. 2020’de nispeten azalarak 122 bin 302 kişiye düşen düzensiz göçmen sayısı elde edilen son verilere göre 2021’in Mayıs ayı itibarıyla 40 bine yaklaşmıştır.²³⁸

Türkiye’nin düzensiz göç karşısında yer aldığı önemli projelerden biri Budapeşte Süreci’dir. 1993 tarihinde başlayan süreçte 50’den fazla katılımcı ülke bulunmaktadır. Ayrıca 15 uluslararası kuruluş da süreçte aktif bir şekilde rol almaktadır. Budapeşte Süreci gayri resmi bir niteliğe sahip olsa da sorunların ve uygulamaların paylaşımını sağlayacak özel bir platform işlevi görmektedir. Süreç vasıtasıyla aktörler arasında göç yönetişimini sağlayacak yoğun ağlar kurulmuştur. Budapeşte Süreci, göç konusunda ortak bir yaklaşımın oluşturulması için önemli bir uluslararası adımı oluşturmaktadır.²³⁹ Sürecin amacı düzensiz göç karşısında alınabilecek tedbirlerin ve izlenebilecek politikaların belirlenmesidir. Bunun yanında uluslararası alanda düzensiz göçe ilişkin problemlerin belirlenmesi de projenin hedeflerindendir. Türkiye 2006 yılından bu yana söz konusu projede başkanlık görevini yürütmektedir. Proje kapsamında düzenli göçün teşvik edilmesi için kapsamlı ve sürdürülebilir bir düzen yaratılması hedeflenmektedir.²⁴⁰

Türkiye Cumhuriyeti’nin göç yönetişimi alanında kullandığı araçlar genel olarak bölgesel ve uluslararası işbirliklerinden oluşmaktadır. Özellikle son yıllarda Ortadoğu coğrafyasında meydana gelen hadiseler Türkiye’nin çevre ülkelerle işbirliği içinde göç politikaları izlemesi için itici bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Düzenli veya düzensiz olarak gerçekleşen göç akınları karşısında Türkiye ve AB yönetimleri yoğun görüşmeler yürütmekte, işbirlikler yapmakta ve uygulamalar sürdürmektedir. AB’nin yanı sıra BM ve IOM, Türkiye’de yükselen uluslararası göç hareketlerine yönelik olarak projeler geliştirmektedir. Uluslararası işbirliğinin ve göç yönetişiminin izlenmesi ve analiz edilmesi açısından güncel gelişmelerle birlikte Türkiye coğrafyası önemli bir örneklem alanını oluşturmaktadır.

3.3. Türkiye’de Ulusal Düzeyde Göç Politikaları

Türkiye’nin ulusal göç mevzuatı analiz edilirken 2013 tarihinin önemli bir dönüm noktası olduğu görülmektedir. Nitekim bu tarihte Türkiye Göç İdaresi kurularak ilk kez göç alanında uzman bir kamu kurumu politik düzlemde kendisini göstermiştir. Göç İdaresi’nin kuruluşundan önce göç yönetimini sağlayan ulusal aktör 2002 tarihinde kurulan Göç Çalışma

²³⁷ 2016 Türkiye Göç Raporu, 2017: 56-57.

²³⁸ <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (erişim tarihi: 05.05.2021)

²³⁹ <https://www.goc.gov.tr/budapeste-sureci16> (erişim tarihi: 05.05.2021)

²⁴⁰ Hamurcu, 2019: 9.

Grubu'dur. Grup şu ana birimlerin temsilcilerinden meydana gelmekteydi; Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı. Bu birimler Göç İdaresi kurulana değin birbirleri ile eşgüdüm içinde göç yönetimini sağlamayı sürdürmüşlerdir.²⁴¹

2013 tarihine dek Türkiye'de göç ile ilgili yasalar çeşitli mevzuatlarda karışık bir biçimde düzenlenmiştir. Bu yasal düzenlemelerden Pasaport Kanunu ve Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun öne çıkmaktadır. Uluslararası koruma dışındaki göçmen hareketlerini içeren bu düzenlemeler yeni ortaya çıkan göç problemlerini ortadan kaldıracabilecek nitelikte değildirler. Göç alanını düzenleyen en geniş kanun 2006 tarihinde hazırlanmıştır ancak bu kanun da 1934 yılında çıkarılan İskân Kanunu'nun güncellenmiş versiyonu olduğu için yine soy bağı unsurunu taşımaktadır. Bu nedenle gelişmeler karşısında yine yetersiz bir düzenleme olarak mevzuatta yer almıştır.²⁴² Bu dönemlerde düzenlemelerde kendini gösteren dağınıklık göç alanında faaliyet gösteren kurumsal yapıya da yansımaktadır.²⁴³

Türkiye, Cenevre Sözleşmesi ve ona bağlı Ek Protokol'ü kabul etmiş olması dolayısıyla göç alanında önemli iç düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Ulusal hukukta yapılan yeni kanun değişiklikleri hukuk mekanizmasının işlevselliğini arttırmıştır. Uluslararası standartlara uygun olarak ortaya konulan ilk düzenleme koruma (iltica) alanına ilişkindir. 1994 yılında yürürlüğe giren ve 'Mülteci Yönetmeliği' olarak adlandırılan düzenlemenin²⁴⁴ amacı Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokol uyarınca ülkeye iltica talep eden, ülkeden ikamet izni isteyen ve sığınan yabancılara yönelik olarak uygulanacak esasların ilgili kurumlar tarafından belirlenmesini sağlamaktır.²⁴⁵

2013 tarihine gelindiğinde Türkiye'de göç politikalarının kurumsallaşması yönünde etkin bir adım atılmıştır. Bu tarihte AB uyum sürecinin geliştirilmesi ve dolayısıyla göç alanının kurumsallaşması için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunun içeriği Türkiye'ye giriş ve çıkış yapan yabancıların hareketlerini düzenlemek ve burada bulunan yabancıların vize – ikamet işlemlerini düzenlemek üzere gerçekleştirilecek esasları ortaya koymaktadır. Yine yabancılarla ilgili olarak onların Türk toplumu ile entegrasyonunu sağlamaya dair düzenlemeler kanun

²⁴¹ Kabakuşak, 2015: 259.

²⁴² Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2066.

²⁴³ Kara ve Dönmez Kara, 2016: 11.

²⁴⁴ Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2067.

²⁴⁵ Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 1994, md.1.

içerisinde yer almaktadır. Kanunda göç politikalarının kurumsallaşmasının sürdürülmesi amacıyla bir kurum oluşturulması planlanmıştır.²⁴⁶ Bu çerçevede Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurularak göç politikalarının dağınıklığı ortadan kaldırılmıştır.

YUKK, beş kısım ve yüz yirmi altı maddeden meydana gelmektedir. Birinci kısımda kanunun amaç, kapsam, tanım ve geri gönderme ile ilgili maddeler yer alırken; ikinci kısımda yabancıların ülkeye giriş-çıkışları, sınır dışı edilmeleri vb. durumlarına yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Üçüncü kısımda uluslararası koruma çeşitleri, koruma başvurusu, koruma şartları vb. esaslar bulunmaktadır. Dördüncü kısımda yabancılar ve uluslararası korumaya dair ortak esaslar sıralanır. Son olarak beşinci kısımda ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu, görevleri ve yapısal nitelikleri gibi kurumsal hükümler yer almaktadır.²⁴⁷

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir kurum olarak 2013 tarihinde oluşturulmuştur. Kurumun amacı, bu alanda belirlenecek politika ve uygulamaları hayata geçirmek, göç alanında faaliyet gösteren birimler arasında eşgüdüm temin etmek, yabancıların Türkiye'ye yönelik hareket ve başvuru süreçlerini yönetmek ve uluslararası koruma alanında çalışmaları gerçekleştirmektir.²⁴⁸ YUKK hükümleri gereğince Göç İdaresi Türkiye'nin tüm illerinin yanı sıra sınır ötesi alanda da teşkilatlanma gerçekleştirecektir. Müdürlük, hizmet standartlarını tayin etmiş ve misyonunu saptamış bir şekilde etkin bir göç yönetişimini sağlama konusunda önemli bir birim haline gelmiştir. Kurumun hedefi uluslararası alanda göç politikalarını belirlemek ve belirlenen politikaların yürütülmesine katkıda bulunmaktır.²⁴⁹

Türkiye'deki mevzuatta göçe yönelik diğer kanunlar Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, Harçlar Kanunu, İskân Kanunu, Pasaport Kanunu, Türk Vatandaşlık Kanunu ve Uluslararası İşgücü Kanunu'dur. Bunların yanında sayısı toplam otuzdan fazla olan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yönergeler, Bakanlar Kurulu kararları ve genelgelerde de ulusal göç politikaları düzenlenmektedir.²⁵⁰ Göç İdaresi, AB uyum sürecine uygun olarak AB göç yasalarına, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarına ve uluslararası alanda göç ile ilgili belirlenmiş olan hukuk kurallarına uygun olarak çalışmaktadır.²⁵¹

²⁴⁶ Kesgin, 2015: 62.

²⁴⁷ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013.

²⁴⁸ Goularas ve Sunata, 2015: 30.

²⁴⁹ Öztürk ve Tekiner, 2017: 154.

²⁵⁰ <https://www.goc.gov.tr/ulusal-mevzuat> (erişim tarihi: 16.05.2021)

²⁵¹ Kabakuşak, 2015: 260.

3.4. Türkiye’de Uluslararası Düzeyde Göç Politikaları

Türkiye göç politikalarında belirleyici olan uluslararası kaynaklar, ikili anlaşmalar, bölgesel anlaşmalar, çok taraflı anlaşmalar, uluslararası örgüt bildirileri ve sözleşmeleri ve diğer uluslararası bağlayıcı ya da bağlayıcı olmayan düzenlemeler - belgelerden oluşmaktadır. Türkiye özellikle iltica ve geri kabul alanlarında komşu ülkeler ve uluslararası aktörler ile işbirliği içinde faaliyet yürütmektedir. Ülkemizin uluslararası göç politikalarında BM ve AB’yle birlikte gerçekleştirdiği düzenlemeler ile uygulamalar ön plana çıkmaktadır.

Türkiye’nin uluslararası alanda gerçekleştirdiği işbirliklerinde daha çok sınır kontrolleri, emek göçü, zorunlu göç, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti gibi temalar göze çarpmaktadır. Bu işbirliklerinden pek çoğunu giderek gelişmekte olan geri kabul anlaşmaları oluşturmaktadır. Türkiye açısından önemli bir adım da uluslararası kuruluşlarla göç alanında gerçekleştirebileceği potansiyel ilişkiler ve anlaşmalar olacaktır. Çünkü Türkiye, 1951 Sözleşmesi ile mülteci statüsüne ilişkin coğrafi bir şart koşmaktadır. Mülteci politikasında bu şartın ortadan kaldırılması için Türkiye ‘yük paylaşımı’ konusunda uluslararası ortak çalışmalarını ilerletmektedir. Son yıllarda yaşanan Suriye krizi de Türkiye’nin uluslararası alanda göçe dair yaklaşımlarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Suriye’den sınırlarımıza yönelen kitlesel akımlar Türkiye’nin bu konuda insani yardım içeren uluslararası politikalar geliştirmesine olanak sağlamaktadır.²⁵²

Türkiye’nin mülteci statüsü hakkında yürüttüğü politikaların temel kaynağı 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Ek Protokolü’dür. Daha önce de belirtildiği üzere 1954 tarihli Mülteci Yönetmeliği bu kaynaklar neticesinde düzenlenmiştir. İlerleyen yıllarda ise yönetmeliğin kapsamının genişletilmesi ve sınırlılıkların ortadan kaldırılması için bir Ulusal Eylem Planı oluşturularak bu kapsamda İltica Kanunu çıkarılmıştır.²⁵³

Türkiye’nin göç alanında taraf olduğu uluslararası düzenlemelerden önemli bir kısmı bölgesel işbirliği çerçevesinde AB ile imzaladığı sözleşmelerdir. Avrupa Konseyi ile yapılan bu sözleşmeler ise; Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi²⁵⁴ ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’dir.²⁵⁵

Göç alanında ülkeler arasında yapılan ikili işbirliklerinin bir kısmı emek göçünü, insan haklarını içeren göç hareketlerini kapsarken önemli bir kısmı da polisiye işbirliğini

²⁵² Kara, 2015: 215.

²⁵³ Güner, 2007: 86.

²⁵⁴ Eke, 2018: 47.

²⁵⁵ <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-mevzuat> (erişim tarihi: 16.05.2021)

kapsamaktadır. Bu kapsamda Uluslararası Polis Teşkilatı (INTERPOL) ve Avrupa Polis Ofisi (EUROPOL)²⁵⁶ Türkiye'nin Emniyet Genel Müdürlüğü vasıtasıyla işbirliği içinde olduğu uluslararası polisiye kuruluşlardır. Türkiye'nin taraf olduğu ikili işbirliklerinden bazıları ise diğer ülkelerle birlikte göç alanında yürütülen projelerden oluşmaktadır. Örneğin 2021 itibarıyla Norveç ve ABD ile devam eden Norveç AVRR ve LEVANT projeleri etkin bir şekilde yürütülmektedir.²⁵⁷ Bu projelerin amaçları Türkiye ve diğer işbirlikçi ülkelerde göç yönetişimi kapasitesini arttırmak ve dolayısıyla göç alanında kurumsallaşmayı desteklemektir.

Türkiye'de göç politikaları söz konusu projelerin yanı sıra bölgesel işbirliği süreçleri ile de desteklenmektedir. Türkiye'nin katılımcı olduğu süreçler; Prag Süreci, Almatı Süreci, Bali Süreci, Lahey Süreci ve Rabat Süreci'dir. Prag Süreci, çeşitli Avrupa ve Asya ülkelerinin üye olarak bulunduğu 2009 yılında başlayan bir işbirliği sürecidir. Sürecin içeriği düzensiz göçle mücadele, işçi göçü, geri kabul, göç ve kalkınma, zorunlu göç gibi alanları kapsamaktadır. Almatı Süreci ise 2013 itibarıyla Orta Asya ülkelerini göç sorunlarını çözmek amacıyla bir araya getiren bir platformdur. Farklı coğrafyalarda yer alan ülkeler gözlemci olabilmekte veya Bakanlık seviyesinde gerçekleşen toplantılara katılabilmektedir. Bali Süreci ise 2002 yılında başlayan ve insan kaçakçılığı gibi suç içeren göç hareketlerini engellemeyi hedefleyen bir uluslararası işbirliği sürecidir. Daha çok Güney Doğu Asya ülkelerinin yer aldığı sürece uluslararası kuruluşlar ve farklı bölgelerdeki ülkeler de üye olarak katılabilmektedir. Süreç, uluslararası organize suçlara karşı bölgesel farkındalığı yükseltme misyonunu etkin bir şekilde gerçekleştirmeye devam etmektedir. Lahey Süreci de gayriresmi olarak gerçekleşen bölgesel işbirliği süreçlerinden birisidir. Programın amacı mülteci ve göçmenleri insan hakları ihlallerine, ayrımcılığa karşı koruyarak kültürel çeşitlilik, sosyal gelişme vs. sağlamaktır. 2000 yılında başlayan süreçte dünyanın farklı bölgelerinde yer alan yirmi yedi ülke üye olarak bulunmaktadır. Rabat Süreci ise Avrupa ve Afrika merkezli olarak başlayan bir girişim sonucunda ortaya çıkmıştır. 2006 yılında sürecin ortaya çıktığı zemin, Afrika kaynaklı göç hareketlerinin düzenlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik olarak ülkelerin taleplerinin karşılanması üzerine gerçekleştirilen Bakanlar Konferansı'nda yaratılmıştır. Ayrıca göç ve kalkınmanın sağlanması ile sınır denetimlerinin güçlendirilmesi de süreç kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan hedeflerdendir. Sürecin üye sayısı uluslararası kuruluşlar, gözlemciler ve üyeler dâhil olmak üzere altmışı geçmiştir.²⁵⁸

²⁵⁶ Kara ve Dönmez Kara, 2016: 7.

²⁵⁷ <https://www.goc.gov.tr/goc-projeleri56> (erişim tarihi: 16.05.2021)

²⁵⁸ <https://www.goc.gov.tr/goc-surecleri> (erişim tarihi: 16.05.2021)

Süreçler çerçevesinde aktörler arasında resmi olmayan fakat oldukça geniş kapsamlı ağlar kurulmuştur. Aktörler bu sayede iyi uygulamaların ve politikaların paylaşımını sağlamakta ve sorunların çözümü noktasında istişare edebilmektedirler. Bu sayede, geliştirilen süreçler göç alanında ortak standartlar belirlenmesi için oldukça elverişli bir platform olma vazifesini yerine getirmektedirler.

3.5. Uluslararası Örgütlerin Türkiye’de Göçe Yönelik Faaliyetleri

Uluslararası örgütler, küresel göç yönetişiminin geliştirilmesi, mülteciler ile göçmenlerin insan haklarının uluslararası alanda korunması gibi amaçlarla hükümetlerin göç politikalarının yapım aşamasında önemli bir role sahiptir. Uluslararası örgütlerin yapısal niteliklerinden biri olan ‘küresellik’ avantajı aktörler arasında yönetim ağlarının kurulması ve geliştirilmesi için önemli bir fırsat yaratmaktadır. Küresel göç yönetişimi mekanizması içerisinde hükümetler ve diğer yerel / uluslararası aktörlerle bir arada çalışan uluslararası örgütlerin bu alanda diğer aktörlere oranla daha fazla geçmişe ve çok taraflılığa sahip olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir.

Türkiye de dâhil olmak üzere birçok devlet uluslararası örgütlerin göç yönetimi konusunda sağladığı avantajlardan uzun yıllardır faydalanmaya devam etmektedir. Son yıllarda hükümetler ve uluslararası kuruluşlar arasında gerçekleşen işbirliği ve diyalog süreçleri önemli ölçüde artış göstermiştir. Özellikle BM, IOM ve ILO göçün farklı alanlarında işbirlikçi üyeler ile birlikte oldukça önemli normlar, stratejiler, projeler ve uygulamalara imza atmışlardır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’nin ilgili kuruluşlarla yürüttüğü faaliyetler ve gerçekleştirdiği işbirliği alanları incelenecektir.

3.5.1. Birleşmiş Milletler

Herhangi bir uluslararası örgütün Türkiye’de faaliyet gösterebilmesi, haklara ve yükümlülöklere sahip olabilmesi için kurucu anlaşmasının ölkemiz tarafından kabul edilerek anlaşmaya taraf olunması gerekmektedir. Türkiye, BM kurucu antlaşmasını 1945 tarihinde kabul etmiştir. BM’nin Türkiye’de göç ve mülteci alanında gerçekleştirdiği faaliyetler genellikle BMMYK aracılığıyla sağlanmaktadır. Çalışmada daha önce de vurgulandığı üzere BMMYK, BM’ye bağılı bir organ niteliğı taşımaktadır.²⁵⁹

BM Mülteci Örgütü olarak da adlandırılan BMMYK, Türkiye’de 1960’lı yıllardan bu yana zorunlu göç alanında yakın işbirliği ve ortaklık gerçekleştirmektedir. Göç alanında iki aktör arasında hâlihazırda bulunan işbirliğine resmîyet kazandıran anlaşma ise 2016 tarihinde

²⁵⁹ Ekşi, 2018: 352.

imzalanmıştır. ‘Ev Sahibi Ülke Anlaşması’ BMMYK ve Türkiye arasında mevcut bulunan ortaklığı sağlamlaştıran bir düzenleme olarak oldukça önemlidir. Anlaşmanın kabul edilmesinde önce BMMYK, Türkiye’nin müsaade ettiği kadarıyla ülkedeki çalışmalarını yürütmekteydi. Ancak buna rağmen anlaşmadan önceki ulusal mevzuatta BMMYK ile işbirliğini vurgulayan ve zorunlu göç gibi alanlarda BMMYK ile ortaklık yürütülmesini belirten hükümler yer almaktaydı.²⁶⁰ BMMYK günümüzde Türkiye’de sahada da aktif bir şekilde çalışmaktadır. Kuruma bağlı birimler Türkiye’nin yedi farklı kentinde faaliyetlerini yürütmektedir. BMMYK’nın operasyonel çalışmaları Ankara, İstanbul, Gaziantep, Van, İzmir, Hatay ve Şanlıurfa’da bu birimler tarafından gerçekleştirilmektedir.²⁶¹

Türkiye İçişleri Bakanlığı ve BMMYK, 1994 tarihinde Türkiye’de İltica Yönetmeliği’nin yürürlüğe konulması hedefi ile çeşitli faaliyetler başlatmıştır. Bu konuda seminerler gerçekleştirilmiş, atölye çalışmaları yapılmış ve çalışma programları ile süreç güçlendirilmiştir. ‘Türkiye’de Bir Sığınma Sisteminin Geliştirilmesi’ projesi kapsamında gerçekleştirilen bu faaliyetler, 1997 yılından bu yana uluslararası koruma ve mültecilik şartlarının saptanması konusunda yüzlerce personele eğitim verilmesine olanak sağlamıştır. İçişleri Bakanlığı’na bağlı güvenlik personellerinin yanı sıra kaymakam, hâkim ve savcılara da eğitim vermeye devam etmekte ve ilgili birimlere teknik destek sağlamaktadır.²⁶² Türk iltica politikalarında temel taşlardan biri olan 1994 tarihli yönetmeliğin amacı Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokol’ün hükümleri gereğince ülkemizde iltica talep eden ya da başka bir ülkeye iltica talep etmek için Türkiye’de ikamet izni isteyen kişilere uygulanacak esasların ve ilgili kurumların tespit edilmesidir.²⁶³

Türkiye ve BM başta olmak üzere diğer uluslararası kuruluşlar arasındaki ilişkilerin yükselen oranı Türk politik yaşamı üzerinde bariz sonuçlar yaratmaktadır. Örneğin Avrupa Komisyonu 1990’lı yılların sonlarından itibaren Türkiye’deki sığınma politikalarını analiz eden raporlar yayınlamaktadır. 2001 tarihinden bu yana geliştirilerek daha yoğun çözümlemeler barındıran raporlar bazı göç politikaları üzerinde belirleyici olmuştur. Komisyon tarafından yayınlanan raporlarda Türkiye ve BM arasında göç alanında işbirliğinin ilerletilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun sonucunda çeşitli uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları 2010 tarihinde çıkarılan YUKK’nın tasarlama sürecinde etkin bir şekilde yer almışlardır.²⁶⁴ YUKK’nın ortaya çıkma sürecinde BMMYK, öğretici, norm girişimcisi ve

²⁶⁰ Ekşi, 2018: 352.

²⁶¹ <https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr> (erişim tarihi: 20.05.2021)

²⁶² Kahraman, 2016: 121.

²⁶³ 1994 Yönetmeliği, md.1.

²⁶⁴ İçduygu ve Aksel, 2012: 56.

değer getirici gibi önemli bir rolleri yerine getirmiştir. BMMYK desteğiyle kanun, olağandan kısa sürede çıkarılmıştır. Sürecin sonunda Türkiye'nin hem siyasi tarafında hem de kamuoyu tarafında uluslararası normların ulusal politikada uygulanmasının Türkiye'nin yararına olacağına dair inanç artış göstermiştir.²⁶⁵

BMMYK'nın Türkiye'de aktif bir biçimde varlık göstermesinin iki gerekçesi vardır. Birincisi Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokol'e taraf bir devlet olarak mülteciler için coğrafi kısıtlama şartını bulundurmasıdır. İkinci olarak Türkiye, mülteci statüsündeki bireylerin Türkiye'de bulunmasına izin vermemektedir. Bu nedenle söz konusu bireylerin güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirilme zorunluluğu bulunmaktadır. Türkiye'de faaliyet göstermekte olan BMMYK, bireylerin üçüncü ülkeye yerleştirilmesi ve mültecilere bağlı diğer işlemlerin gerçekleştirilmesi sürecinde yer almaktadır.²⁶⁶ Türkiye, Avrupa dışından mülteci başvurularını kabul etmediği için gelen başvuruları BMMYK ile beraber değerlendirmektedir. Mültecilik statüsü için uygun olarak değerlendirilen göçmenler BMMYK vasıtasıyla güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilmektedir.²⁶⁷ Başvuru ve üçüncü ülkeye yerleştirme sürecinde Türkiye ve BMMYK arasında paralel bir çalışma gerçekleştirilmektedir. İlk olarak mültecilik başvuruları Türk yetkililer tarafından BMMYK'ya bildirilmektedir. BMMYK tarafından kayıt altına alınan başvurular sonrasında iltica talep eden bireyler ve Komiserlik arasında görüşmeler yapılmaktadır. Bunun sonucunda Komiserlik, Türk yetkililerine görüş bildirebilmektedir. Karşılıklı müzakere yoluyla şahıslar hakkında bir karara varılmaktadır.²⁶⁸

BMMYK'nın Türkiye'deki temel faaliyetlerinden biri Suriye Krizi nedeniyle ortaya çıkan yoğun mülteci hareketliliğinin yönetilmesine katkıda bulunmaktır. Bu süreçte BMMYK, Türkiye tarafından gerçekleştirilen çalışmalara önderlik etmekte ve kurumlar arasında eşgüdüm sağlamaktadır. Bunun yanı sıra BMMYK, uluslararası koruma ihtiyacı bekleyen kişilerin ülkedeki koruma zeminini oluşturmakta ve sosyal yardım sistemine erişebilmelerini kolaylaştırmaktadır. Bir diğer temel faaliyet, Türkiye'de sahada çalışan yetkili kişi ve kurumlarla birlikte insani yardımların mülteci ve sığınmacıların bulunduğu yaşam alanlarına ulaşmasına yardımcı olmaktır. Son olarak BMMYK, Türkiye'nin göç

²⁶⁵ Çorabatır, 2018: 253.

²⁶⁶ Scheel ve Ratfisch, 2014: 6.

²⁶⁷ İhlamur Öner, 2014: 44.

²⁶⁸ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği ve T.C. İçişleri Bakanlığı, 2005: 13.

alanında kurumsallığını arttırmaya; dolayısıyla göç yönetimi sistemini geliştirmeye yönelik katkılar sağlamaktadır.²⁶⁹

İltica Yönetmeliği ve YUKK dışında BMMYK'ya ilişkin hükümler içeren farklı ulusal düzenlemeler de bulunmaktadır. Bunlar; Geçici Koruma Yönetmeliği, Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerine Dair Yönetmelik ve Cumhurbaşkanlığının 4 no'lu kararnamesidir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nde Türkiye'nin mülteci başvurusu yapan şahısların kişisel bilgilerini BMMYK ile paylaşacağı hükmü yer almaktadır. Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerine Dair Yönetmelik'te iltica talep edenlerin BMMYK ile görüşme yapmalarına dair izin hükmü yer almaktadır. Cumhurbaşkanlığının 4 no'lu kararnamesi ile uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu'nda BMMYK'nın Türkiye temsilcisinin gözlemci olarak bulunabileceği hükmü düzenlenmektedir.²⁷⁰

BMMYK, mülteci krizlerini engellemek, krizlerin etkilerini azaltmak ve göç yönetişimini güçlendirmek üzere çeşitli yöntemler geliştirmektedir. Örneğin krizlerin yoğun olarak yaşandığı alanlarda sivil toplum örgütlenmelerine destek vererek ve demokratik yönetişimi güçlendirerek kriz bölgesine olumlu katkılar sağlamaktadır.²⁷¹ BMMYK'nın hedefi yalnızca menşe devletler değil; göçmen rotaları ve hedef devletler de olabilmektedir. Bu bakımdan Türkiye söz konusu yöntemlerin uygulandığı önemli bir örneği teşkil etmektedir. BMMYK'nın yardım ve teşebbüsleriyle Türkiye'de oluşan STÖ'lerden biri 1995 tarihinde kurulmuş olan Türkiye Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'dir. Yine BMMYK'nın koordinasyon ve desteğiyle ülkemizde bulunan STÖ'ler bir araya gelerek mülteci hakları platformunu oluşturmuştur.²⁷²

Türkiye, 3,6 milyon Suriyeli sığınmacı ve başka milli kimliklere sahip yaklaşık 400 bin kişiyi topraklarında bulundurmaktadır. Bu rakamlarla dünyada en fazla mülteci bulunduran devlet konumuna gelmiştir. Türkiye mültecilere ev sahipliği yapma konusunda dünyada öncülük ederken²⁷³ BMMYK, mülteci yönetimi konusunda Türkiye'ye destek veren en büyük yardımcı kuruluşlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. BMMYK, ülkemizde bulunan sığınmacı ve mültecilere mali yardımlar sağlamakta, sahada görev almakta, raporlar ve istatistikler oluşturmakta ve kurumlar arasında koordinasyon sağlamaktadır. BM,

²⁶⁹ <https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr> (erişim tarihi: 20.05.2021)

²⁷⁰ Ekşi, 2019: 360-361.

²⁷¹ Barnett, 2002: 12.

²⁷² Kirişçi, 2012: 68-69.

²⁷³ <https://www.unhcr.org/tr/genel-bakis-2> (erişim tarihi: 20.05.2021)

Türkiye’de bulunan göçmen ve mültecilere bireysel sosyal destek sağlama imkânına sahip bir kuruluştur. Bu bağlamda örgüt, göçmenlere yönelik danışmanlık ve eğitim çalışmaları yapmaktadır. Danışmanlık hizmeti; hukuki, psikolojik rehberlik sağlama ve haklar ile hizmetlere ulaşım konusunda rehberlik etme boyutunda sürdürülmektedir.²⁷⁴

3.5.2. Uluslararası Göç Örgütü

Uluslararası Göç Örgütü’nün Türkiye’deki ilk faaliyetlerinin ortaya çıkışı Körfez Savaşı neticesinde olmuştur. 1991 yılında savaş dolayısıyla Türkiye’de ilk birimini açan IOM, savaş sonucunda yaşanan göç hareketliliği üzerinde çalışmaya başlamıştır. Önce Iraklı mültecilerin yerleştirilmesi amacıyla faaliyet göstermiş, daha sonra ise göç yönetimi programlarını geliştirmiştir. IOM, YUKK’nın yapım süreci ve Türkiye Göç İdaresi’nin kuruluşuna oldukça önemli katkılar sağlamıştır. IOM’nin Türkiye’de gerçekleştirdiği önemli çalışmalardan biri de 2011 yılında yaşanan Van Depremi sonrasında olmuştur. Örgüt, deprem bölgesine yardım ederken görev alanını ‘Acil Müdahale Programlarını’ kapsayacak halde genişletmiştir. Örgütün Acil Müdahale Programlarının gelişimi Suriye ve Akdeniz krizleriyle birlikte günümüze kadar devam etmektedir.²⁷⁵ Örgütün yayınladığı 2018 – 2019 Göç Krizi Operasyonel Çerçevesinde acil müdahale programı kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar, Göçmen Mevcudiyeti Tespiti Programı, temel ihtiyaç yardımı, koruma yardımı, barınma yardımı ve geçim kaynağı yardımından meydana gelmektedir.²⁷⁶

Şu anda IOM’nin Türkiye’de Ankara merkez olmak üzere altı farklı şehirde birimleri ve yaklaşık bin çalışanı vardır. IOM, Türkiye’deki faaliyetlerin zaman içinde genişletmiş ve geliştirmiştir. Göç ve sınır yönetimini desteklemek ve geliştirmek üzere çalışan IOM, aynı zamanda mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamakta ve üçüncü ülkeye yerleştirilmelerine yardımcı olmaktadır. Göç hareketlerine dair araştırma yapmak ve rapor hazırlamak da IOM’nin Türkiye’deki önemli çalışmaları arasında bulunmaktadır.²⁷⁷ IOM’nin ülkemizdeki çalışmalarının odak noktası düzensiz göç ve insan kaçakçılığını önlemektir.²⁷⁸ IOM, 2005 tarihinde Türkiye ile ortaklaşa bir şekilde insan ticareti mücadele programı oluşturmuştur. Birçok proje ve güvenlik birimleriyle gerçekleştirilen çalışmalar sayesinde yüzlerce mağdurun gönüllü bir şekilde geri dönüşü sağlanmıştır. IOM Türkiye temsilciliği 2005 – 2009 tarihleri

²⁷⁴ Ekşi, 2019: 364.

²⁷⁵ <https://turkey.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda> (erişim tarihi: 22.05.2021)

²⁷⁶ Uluslararası Göç Örgütü, 2018: 14-15.

²⁷⁷ <https://turkey.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda> (erişim tarihi: 22.05.2021)

²⁷⁸ <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353795> (erişim tarihi: 22.05.2021)

arasında yaklaşık 17 bin yerleştirme ve insan ticareti ile mücadele kapsamında 932 geri dönüşe yardım ederek önemli bir başarıya imza atmıştır.²⁷⁹

Türkiye, uzun bir süre boyunca IOM'da gözlemci üye statüsüyle yer almıştır. 30 Kasım 2004 tarihine gelindiğinde ise Türkiye'nin üyeliği yapılan işbirliği anlaşması ile resmiyet kazanmıştır. IOM'nin Türkiye'deki Hukuki Durumu, Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları' başlıklı anlaşma ile IOM – Türkiye ortaklığı resmi bir zemine oturmuştur. Anlaşmanın uygulamaya konduğu 2004 yılında 88.'si gerçekleşen IOM Konseyi toplantısında Türkiye'nin üyelik başvurusu kabul edilmiştir.²⁸⁰ Söz konusu anlaşma ile Türkiye, IOM'nin Ankara'da bir ofis açması için örgüte yetki tanımıştır. Bununla birlikte IOM, anlaşmayla ülke sınırları içinde hükmi bir şahsiyete sahip olacaktır. Bu sayede sözleşme yapabilecek, mülk sahibi olabilecek, resmi ve resmi olmayan kaynaklardan fon sağlayabilecek ve hukuki teşebbüslerde bulunabilecektir. Aynı zamanda IOM, Türkiye'de hukuki işlemlere karşı dokunulmazlık içerisinde bulunacak ve IOM'nin mal ve varlıkları bağışık olacaktır. Anlaşmada IOM çalışanları ve ailelerine yönelik onların haklarını düzenleyen hükümler de yer almaktadır.²⁸¹

IOM Türkiye temsilciliği ülkemizde birçok projeye imza atmıştır ve projelerini yürütmeye devam etmektedir. Örneğin 2012 yılında IOM ortaklığında 'Türkiye'nin Göç Yönetiminde Yeni Mevzuat Oluşturma Çabalarına Destek' projesi ile YUKK'nın oluşturulmasına destek verilmiştir. IOM ile gerçekleşen projelerden bir diğeri 'Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Merkez ve Taşra Personelinin Eğitim Programının Desteklenmesi Projesi'dir. Proje kapsamında elliden fazla göç uzman yardımcısına hazırlayıcı eğitim verilmiştir. Bunların dışında 2012- 2020 yılları arasında düzensiz göç, insan ticareti, geri dönüş, göç yönetimi, göçmen yardımları gibi alanlarda pek çok proje uygulanmıştır.²⁸² 2021 yılı itibariyle de IOM ortaklığıyla sürdürülen projeler mevcut bulunmaktadır.

3.5.3. Uluslararası Çalışma Örgütü

Türkiye'nin ILO'ya üyeliği 1932 yılında gerçekleşmiştir. ILO'nun Türkiye'de açtığı ilk birim 'Yakın ve Orta Doğu İnsan Gücü Saha Ofisi'dir. 1952'de açılan ofis İstanbul'da bulunmaktadır. Bunların yanında ILO'nun Ankara'da da iki ayrı ofisi yer almaktadır. ILO Türkiye ofisleri, ülkemizde tüm ilgili tarafların temsilcisi olarak faaliyetlerini yürütmektedir.

²⁷⁹ İçduygu ve Aksel, 2012: 57-58.

²⁸⁰ <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353795> (erişim tarihi: 22.05.2021)

²⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Örgütü Arasında Örgütün Türkiye'deki Hukuksal Durumu, Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkında Anlaşma, 2003.

²⁸² <https://www.goc.gov.tr/goc-projeleri56> (erişim tarihi: 22.05.2021)

Söz konusu taraflar; hükümet, sosyal ortaklar, paydaşlar, uluslararası topluluk ve genel kamuoyundan meydana gelmektedir. ILO'nun Türkiye'deki hedefleri; uluslararası çalışma standartlarının ülkemizde de uygulanmasını sağlamak, insana yakışır iş fırsatlarını yayma amacıyla teknik proje ve eğitim destekleri vermektir. ILO, ülkemizde gerçekleşen sosyal ve ekonomik gündemi, politik süreç ve gelişmeleri takip ederek analiz çalışmaları yapmakta ve tanıtım, savunma çalışmaları sürdürmektedir.²⁸³

ILO'nun göç alanında Türkiye ile gerçekleştirdiği işbirlikleri düzensiz göçü önlemeye yöneliktir. ILO çeşitli sözleşmeler oluşturarak ve tavsiye niteliği taşıyan kararlar alarak iş yaşamına yönelik katkılar sağlamaktadır. Temel haklar, örgütlenme hakkı, toplu pazarlık, zorla çalıştırmama, fırsat ve muamele eşitliği vb. ilkelerin sınır aşan şekilde yaygınlaştırılması amacıyla faaliyet gösteren bir örgüttür. Aynı zamanda düzensiz göçmen işçilerin iş hayatını düzenlemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de bu alana yönelik projeler hayata geçirmiştir. Söz konusu projelerden biri 2005-2007 yıllarını kapsayan AB-ILO Projesi'dir. Projenin amacı, kayıt altına alınmayan göçmen işçi problemini sosyal diyalog aracılığıyla çözüme kavuşturmadır.²⁸⁴

ILO Türkiye Ofisi'nin göç alanında gerçekleştirdiği önemli programlardan biri de 2017 yılında başlayan 'ILO Türkiye Mülteciler ve Ev Sahibi Topluluklara Destek Programı'dır. Programın başlamasından itibaren konuya yönelik dokuz proje hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında özellikle mülteci statüsünde bulunan kişilerin insana yakışır iş ilkesiyle istihdam edilmesine yardımcı olunmaktadır. Örgüt, proje kapsamında hayata geçirdiği faaliyetlerle Türk hükümetine diğer uluslararası kuruluşlar ile birlikte mültecilerin iş yaşamı konusunda dayanıklılık ve kendi kendine yeterlilik sağlamaları için destek vermektedir. Söz konusu faaliyetler 'Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) kapsamında gerçekleştirilmektedir. Türkiye üzerindeki mülteci istihdamı baskısını hafifletmek ILO'nun hedefleri arasındadır. Bunun nedeni mültecilerin ülkemizde istihdam edilebilmesinin önünde çeşitli engeller bulunmasıdır. Bu engellerden biri mültecilerin Türkiye'de düşük istihdam edilebilir nitelikte olmasıdır. Çoğu zaman mültecilerin eğitim düzeyleri ve teknik becerileri Türkiye'deki iş fırsatları açısından yeterli olmamaktadır. İkinci neden ise mültecilerin Türkçe konusunda kısıtlı dil yeteneklerine sahip olması ve dil sorunu nedeniyle bilgi ve hizmetlere sınırlı ulaşım sağlayabilmeleridir. ILO bu alanlarda mültecilerin yetkinliklerini arttırmaya yönelik uygulamaları hayata geçirmektedir. Proje ile birlikte yaklaşık 23 bin Türk vatandaşı ve mülteciye eğitim verilmiştir, sosyal bütünleşmeye katkı sağlanmıştır ve verilen eğitimlerin

²⁸³ <https://www.ilo.org/ankara/about-us/lang--tr/index.htm> (erişim tarihi: 25.05.2021)

²⁸⁴ Kara, 2015: 309-310.

cinsiyet eşitliği ilkesine uygun olarak gerçekleştirilmesi konu hakkındaki bilincin artmasına yardımcı olmuştur. Proje, sosyal alandaki faydalarının yanı sıra ekonomik alanda da önemli adımlar atılmasını sağlamıştır.²⁸⁵

Türkiye taraf olduğu çeşitli ILO sözleşmeleri ile hem kendi çalışanlarının hem de Türkiye'ye göç etmiş olan yabancı çalışanların haklarını ve özgürlüklerini muhafaza etmektedir. Örneğin Türkiye'de 1974 yılında yürürlüğe giren ILO Muamele Eşitliği Sözleşmesi ile göçmen işçilerin sosyal hakları korunmaktadır. Türk hükümeti bu sözleşme ile birlikte sözleşmeye taraf olan her ülke vatandaşının ülkemizdeki sosyal güvence ve yardımlara Türk vatandaşları ile eşit bir şekilde ulaşabileceğini garanti etmektedir.

ILO'nun Türkiye'de göçmen işçilere yönelik temel sözleşmelerinden biri de 'İstihdam Amaçlı Göç Hakkında 97 sayılı Sözleşme'dir. Örgüt tarafından 1949 yılında kabul edilen sözleşme, göçmen işçilere yönelik olarak ortaya çıkan ilk uluslararası düzenleme olması bakımından önem taşımaktadır. Yabancı ve yasal işçilerin iş bulmasını kolaylaştırmak ve iş hayatlarında eşitlik ilkesine uygun muameleye tabi tutulmalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Türkiye'nin taraf olduğu göçmen işçilere dair diğer ILO sözleşmelerinden bazıları ise; Göçmen İşçiler Hakkında 143 sayılı Sözleşme, Göçmen Taşıyan Gemilerin Denetimine Dair 21 Sayılı Sözleşme ile Göçmenlerin Emeklilik Haklarının Korunmasına Dair 48 sayılı Sözleşme'dir. 143 sayılı sözleşmede kötü şartlarda çalışan göçmen işçilere fırsat ve muamele eşitliği sağlanmasını amaçlayan hükümler yer almaktadır. 21 sayılı sözleşme göçmenlerin gemideki kontrollerinin sadeleştirilmesini öngörmektedir. 48 sayılı sözleşme ise taraf devletlerde yaşlı, dul ve yetim statüsünde bulunanların sosyal sigorta haklarını korumaktadır.²⁸⁶

ILO dünya çapında barış ve sosyal adaletin iş hayatının uluslararası düzeyde iyileştirilerek sağlanabileceğine inanarak üye ülkelerde çalışmalarını yürütmektedir. Bu amaçla iş yaşamına dair birçok sözleşmeyi hayata geçirmiş ve ülkelere tavsiye nitelikli kararlar önererek çalışma hayatının düzenlenmesine önemli katkılar sağlamıştır. Türkiye de örgüte üye olduğu yıl itibarıyla çeşitli ILO sözleşmelerini onaylayarak ulusal mevzuatını uluslararası standartlara göre geliştirmiştir ve geliştirmeye devam etmektedir. ILO tarafından sağlanan eğitimler ve teknik destekler ile Türkiye - ILO işbirliği süreci devam etmektedir.

²⁸⁵ https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_702144/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 25.05.2021)

²⁸⁶ Babayiğit, 2014: 14-23.

Bilhassa bireysel iş hukuku ve sendika hukuku alanlarında yapılan ILO sözleşmeleri sayesinde bu konudaki uluslararası normlar iç mevzuatımıza doğrudan aktarılmıştır.²⁸⁷

3.5.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Türkiye AGİT'in kurucu üyelerinden biri olarak örgütle temel güvenlik alanlarında aktif olarak işbirliği yapmaktadır. Ülkemiz askeri, ekonomik, çevresel ve insani güvenlik konusunda etkin ve yapıcı bir rol üstlenmektedir. Terörle mücadele, polis işbirlikleri, sınır güvenliği, ekonomik ve çevresel işbirlikleri, göç ve uyum süreçleri, insan ticaretine karşı işbirliği gibi alanlarda örgüt ile birlikte çalışmaktadır. Türkiye, tüm bu alanlarda AGİT ve ona bağlı kurumlarla istikrarlı bir diyalog içerisinde yer almaktadır. AGİT'in güçlendirilmesi ve etkinliğinin artırılması adına Türkiye işbirliği ile çalışmakta ve örgüt faaliyetlerine önemli bir destek sağlamaktadır.²⁸⁸

Türkiye, 18-19 Kasım 1999 tarihinde gerçekleştirilen 6. AGİT Zirvesi'ne (İstanbul Zirvesi) ev sahipliği yapmıştır. Aynı zamanda Avrupa Güvenlik Şartı ya da diğer adıyla İstanbul Şartı imzalanarak 21. Yüzyılda örgüt bölgesini korumaya yönelik ilke ve yöntemler belirlenmiştir. İstanbul Şartı ile erken uyarı çatışma önleme ve kriz yönetimi gibi konuların gerçekleştirilebilmesi için örgüt bünyesinde çeşitli mekanizmalar geliştirilmesine karar verilmiştir. AGİT bölgesindeki uluslararası kuruluşlarla birlikte oluşturulan mekanizmalar arasında 'İşbirliğine Dayalı Güvenlik Platformu' ve 'Süratli Uzman Yardım ve İşbirliği Ekipleri' bulunmaktadır. Böylelikle İstanbul'da gerçekleşen Zirve'de örgüt müktesebatına önemli düzenlemeler eklenerek katkı sağlanmıştır. Türkiye'nin AGİT'ten temel beklentisi yakın coğrafyalarda gerçekleşen ve devam eden anlaşmazlıkların/çatışmaların devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğü hakları gözetilerek çözülmesine yardımcı olmaktır. Bu kapsamda Türkiye, AGİT Minsk Grubu'nun da aktif bir üyesidir.²⁸⁹

AGİT'in temelde bir güvenlik teşkilatı olarak kurulsun da insana saygı, hukukun üstünlüğü ve demokrasi ilkeleri doğrultusunda aktif çalışmalarını sürdürmektedir. Varşova'da düzenli olarak her sene İnsani Boyut Uygulama toplantısı gerçekleştirilmektedir. Türkiye özellikle insani konuların çözümü noktasında AGİT dâhil olmak üzere farklı uluslararası örgütlerle başarılı işbirlikleri yürütmektedir. Avrupa Konseyi ve BM sözleşmeleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden (AİHS)

²⁸⁷ Nurdoğan, 2018: 91.

²⁸⁸ https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-_agit_.tr.mfa (erişim tarihi: 18.08.2021)

²⁸⁹ https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-_agit_.tr.mfa (erişim tarihi: 18.08.2021)

kaynaklanan yükümlülükler, AB Müktesebatı ve AGİT ilkeleri Türkiye’de insan hakları alanında yapılan düzenlemelerin uluslararası kaynaklarını oluşturmaktadır. Ülkemizde 2019 yılında açıklanan Yeni Yargı Reformu, Avrupa Konseyi, BM, AB ve AGİT norm ve ilkeleri göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Türkiye’nin bu mekanizmalarla sürdürdüğü işbirliği istikrarlı ve kararlı bir biçimde devam etmektedir.²⁹⁰

3.5.5. Avrupa Birliği

Türkiye 1999 yılında Helsinki Zirvesi ile AB adaylık statüsü kazanmış, birliğe katılım müzakereleri ise 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır. Bu kapsamda ülkemizin göç politikaları da AB politikaları ile uyum sürecine girmiştir. Göç konusu AB ve Türkiye ilişkilerinde “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” başlığı altında yürütülmektedir. 2005 senesinde bu kapsamda Göç ve İltica Ulusal Eylem Planı; 2006’da ise Sınır Kontrolleri ile ilgili Eylem Planı oluşturulmuştur.²⁹¹

AB uyum süreci öncesinde geçici ve sistemsiz nitelik taşıyan Türkiye göç politikaları AB hukuku çerçevesinde kurumsallaşmaya başlamıştır. Hem AB hem de diğer uluslararası örgütlerin Türkiye üzerindeki baskısının da etkili olduğu bu dönemde ulusal göç hukukunda önemli adımlar atılmasını sağlanmıştır. İltica Göç Ulusal Eylem Planı ile birlikte Türkiye’de; uzmanlık birimi oluşturulmasına, personel eğitimlerine, yatırım projelerine, iltica bilgi sisteminin hayata geçirilmesine ve kabul - barınma - geri gönderme merkezlerinin oluşturulmasına karar verilmiştir. 2008 yılında plan geliştirilerek Türkiye’de kapsamlı ve uluslararası hukuka uygun standartlarda bir İltica Kanunu’nun oluşturulması öngörülmüştür.²⁹²

AB uyum sürecinde taraflar tarafından üzerinde durulan en önemli konulardan birisi de düzensiz göçlerdir. Düzensiz göç kapsamında düzenleme getirilen alanlar; sınır yönetimi, sınır güvenliği, vize uygulamaları, göçmen kaçakçılığı ile mücadele gibi başlıca konulardan oluşmaktadır.²⁹³ 2001 tarihli AB – Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi’nde AB tarafı Türkiye’den ulusal mevzuatında belirli değişiklikler yapmasını talep etmiştir. Öncelikler ve Orta Vadeli Hedefler ismiyle listelenen istekler; veri koruma konusunda EUROPOL ve AB müktesebatının benimsenmesi, vize uygulamalarının ve düzensiz göçü önleme tedbirlerinin uyumlulaştırılması, sınır kontrolünün sıkılaştırılması ve 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin coğrafi çekincesinin kaldırılmasıdır. Coğrafi çekince hakkındaki talep dikkat çekmektedir zira bu

²⁹⁰ https://www.mfa.gov.tr/insan-haklari_tr.mfa (erişim tarihi: 18.08.2021)

²⁹¹ Şemşit, 2010: 276.

²⁹² Güleç, 2015: 93.

²⁹³ Somuncu, 2006: 148-153.

taleple Türkiye'nin Avrupa dışından gelenlerin mültecilik başvurusunu değerlendirerek AB üzerindeki baskıyı azaltması ve AB ile doğu arasında tampon bölge rolü oynaması hedeflenmektedir. Takip eden yıllarda ortaya çıkarılan Katılım Belgelerinde de aynı talep yinelenmiştir.²⁹⁴

AB, Türkiye'ye dair ilerleme raporlarını düzenli olarak yayınlamakta ve bu raporlar Türkiye'nin politika yapım süreci üzerinde etki sağlamaktadır. 1998 yılından bu yana oluşturulan raporlarda Türkiye'nin AB göç politikaları bağlamında gerçekleştirdiği iyileştirmelerin analizi yapılmaktadır. Türkiye'nin, düzensiz göç, insan ticareti, vize prosedürleri, geri kabul anlaşmaları, uluslararası koruma gibi pek çok alanda gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmediği düzenlemeler ve uygulamalar konusunda olumlu/olumsuz değerlendirmeler yapılmaktadır.²⁹⁵ Raporların yayınlanmaya başladığı ilk yıldan itibaren AB tarafından Türkiye'ye Geri Kabul Anlaşmaları konusunda istikrarlı bir baskı yapıldığı görülmektedir. 2020 yılında yayınlanan İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin AB'ye geçişleri engelleme konusunda kilit rol üstlendiği ve 2019 yılı boyunca büyük çabalar gösterdiği ancak Şubat 2020 sonundan itibaren AB'ye geçişleri teşvik ettiği belirtilmiştir. Ayrıca 2017 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'nın üçüncü ülke vatandaşlarına dair kararlarını uygulamadığı yönünde eleştirilmekte ve gelecek yıl bu konuda ilerleme kaydetmesi istenmektedir.²⁹⁶

Türkiye'nin göçmenler açısından AB tarafına geçiş ülkesi olma özelliği AB - Türkiye ilişkilerinde titizlikle yaklaşılan bir konudur. Ortadoğu, Kafkasya, Akdeniz ve Karadeniz ile sınırdış olan Türkiye'yle istikrarlı bir işbirliği sürdürmek ve barışın korunmasına yönelik projeleri Türkiye ile ortaklaşa yürütmek AB'ye güvenlik alanında avantaj sağlayacaktır. Türkiye üzerinden Avrupa'ya yönelen mülteci hareketleri AB – Türkiye arasında en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir.²⁹⁷ Bu nedenle uyum sürecinde iki taraf arasında sıklıkla gündeme gelen konu geri kabul anlaşmalarıdır.

Geri kabul anlaşmaları AB'nin 1990'lı yıllardan günümüze değin kurguladığı dışsallaştırma araçlarından birisidir.²⁹⁸ Geri kabul anlaşmaları taraf ülkelerden herhangi birinde yakalanan düzensiz göçmenlere yönelik olarak uygulanacak politikaları belirlemektedir. Örneğin taraf ülkelerde yakalanan bir düzensiz göçmen uyuğu itibariyle söz

²⁹⁴ Akgün, 2011: 111-121.

²⁹⁵ Turan ve Ünal, 2020: 606.

²⁹⁶ Avrupa Komisyonu, 2020: 45-46.

²⁹⁷ İçduygu, 2006: 39.

²⁹⁸ Özansoy, 2017: 271.

konusu ülkelerden birine bağlıysa anlaşma uyarınca bağlı olduğu ülkeye geri kabul edilmesine hükmedilmektedir. Düzensiz göçmenin taraf ülkelerden birinden diğerine geçtiği tespit edildiğinde ise uyuşu dikkate alınmaksızın transit olarak kullandığı taraf ülkeye geri gönderilmektedir. Geri kabul anlaşmaları bu yönüyle Türkiye ve AB arasında sıklıkla tartışmalara neden olmaktadır. Türk yetkililer ülkemizin ‘AB tarafından istenmeyen göçmenlerin ülkemizde biriktirebileceği bir alan’ olarak kullanıldığı yönünde eleştirmektedir.²⁹⁹

AB yöneticileri AB sınırlarının güvenliğini artırmak ve göç sorununu AB sınırları dışında çözmek amacıyla mevcut hukuki sistem içinde ‘geri kabul anlaşmaları’ argümanını kullanmaktadır. Göçmenler üzerindeki sorumluluğunu üçüncü ülkelere yüklemek isteyen AB, özellikle transit ülkeleri ciddi bir maliyetle karşı karşıya bırakmaktadır.³⁰⁰ AB, yakın coğrafyadaki ülkelerin geri kabul anlaşmalarını kabul etmeleri için vize kolaylığı ve vize muafiyeti ile onları teşvik etmektedir. Geri kabul anlaşmaları vize kolaylığı / muafiyeti için bir ön koşul olarak taraf ülkelere sunulmaktadır.³⁰¹

AB’nin göç politikalarını ifade etmekte sıklıkla kullanılan kavram dışsallaştırmadır. Dışsallaştırma stratejisi ile göç kontrolünün AB sınırlarının dışında sağlanması hedeflenmektedir. AB’nin göçü güvenlikleştirme politikasının bir uzantısı olarak dışsallaştırma politikası, göç yönetimini üçüncü ülke sınırları içine taşımıştır. Göç yönetiminin uzaktan gerçekleştirilmesini hedefleyen dışsallaştırma politikasının bir aracı olarak ‘güvenli üçüncü ülke’ stratejisinden yararlanılmaktadır. 2003 yılında ortaya atılan Dublin II Yönergesi ile AB ülkeleri, sığınma başvurusu yapan kişileri daha önce başvuru yapma imkânları oldukları ülkeye geri gönderebileceklerine karar vermiştir. Göçmenleri geri gönderdikleri ülkeler ise çoğunlukla transit konumundaki ülkeler olmaktadır.³⁰²

AB ve Türkiye, 2013 yılında Geri Kabul Anlaşması’nı imzalamış ve bu gelişmeden sonra AB tarafından düzensiz göçmenlerin Türkiye’ye geri gönderilmesi süreci başlamıştır. AB Parlamentosu ve TBMM tarafından onaylanan anlaşma kapsamında özellikle Yunanistan üzerinden geri göndermeler yaşanmıştır. BMMYK başta olmak üzere AIHM ve birçok STK anlaşmayı ‘insanların pazarlık haline getirilmesi’ ve insani güvenliğin garanti edilmemesi

²⁹⁹ Somuncu, 2006: 157.

³⁰⁰ Yazıcı ve Düzgaya, 2017: 430.

³⁰¹

https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf (erişim tarihi: 26.08.2021).

³⁰² ORSAM, 2012: 14-15.

gerekçeleri ile eleştirmiştir. Söz konusu kuruluşlar günümüzde de anlaşmaya karşı çıkmaya devam etmektedir. BM, anlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu vurgulamaktadır.³⁰³

AB için bir diğer araç olan ‘güvenli üçüncü ülke’ liste önerisi 2015 yılında açıklanmıştır. Listede; Arnavutluk, Türkiye, Sırbistan, Bosna Hersek, Kosova, Makedonya ve Karadağ güvenli ülkeler olarak sıralanmıştır.³⁰⁴ Öneri BMMYK ve uluslararası STK’lar tarafından yine eleştirilere maruz kalmıştır. BM, Türkiye’nin sahip olduğu iltica sisteminin daha fazla düzensiz göçmeni kaldıramayacağını ve 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi kısıtlamanın Türkiye’de hala yürürlükte olduğunu belirtmiştir.³⁰⁵ Ayrıca mutabakatın ardından Yunan adalarındaki kayıt ve kabul merkezleri idari gözetim birimlerine dönüştürülmüştür. Bu gelişme yine BM tarafından uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Birçok STK, adalardaki faaliyetlerini durdurmuş ve protestolar düzenlenmiştir. Faaliyetlerini durduran kuruluşlar; BMMYK, Sınır Tanımayan Doktorlar, Norveç Mülteci Konseyi, Uluslararası Koruma Misyonu, Çocukları Kurtar ve OXFAM’dır.³⁰⁶

AB, Türkiye üzerinden Yunanistan’a ulaşan mülteci akınını engellemek amacıyla Türkiye ile yoğun görüşmeler gerçekleştirmiştir. 18 Mart 2016 tarihinde bu konuda Türkiye – AB arasında mutabakat sağlanmıştır. Mutabakatla birlikte 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye üzerinden Yunanistan’a giden tüm düzensiz göçmenlerin Türkiye’ye geri gönderileceği karara bağlanmıştır. Ayrıca Yunanistan tarafından Türkiye’ye gönderilen her Suriyeli düzensiz göçmen için Türkiye’den aynı sayıda Suriyeli düzensiz göçmenin AB sınırları içine yerleştirileceği karara bağlanmıştır. Bu kararın hukuki temelini 1 Haziran 2016’dan Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması olduğu ilan edilmiştir.³⁰⁷ Ayrıca mutabakatla birlikte AB, Türkiye tarafına sağlayacağı finansal desteği yinelemiştir. 2020 sonunda AB, Suriyeli sığınmacılar için Türkiye’ye 485 milyon euro ek destek sağlamıştır. Türkiye’ye tahsis edilen toplam 6 milyar euro desteğe ek olarak pandemi nedeniyle 500 milyon euro daha

³⁰³ <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-nin-a%C3%A7%C4%B1k-kap%C4%B1-politikas%C4%B1-sona-m%C4%B1-erdi/a-59215310> (erişim tarihi: 27.08.2021)

³⁰⁴ <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/api/stages/report/current/theme/towards-a-new-policy-on-migration/file/european-list-of-safe-countries-of-origin> (erişim tarihi: 01.09.2021)

³⁰⁵ <https://www.unhcr.org/protection/operations/56f3ec5a9/legal-considerations-returning-asylum-seekers-refugees-greece-turkey-under.html> (erişim tarihi: 01.09.2021)

³⁰⁶ <https://ecre.org/eu-leaders-agree-on-eu-turkey-deal-despite-serious-concerns-over-its-consequences-for-human-rights-of-refugees-and-migrants/> (erişim tarihi: 01.09.2021)

³⁰⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/MEMO_16_1494 (erişim tarihi: 01.09.2021)

eklenmiştir. Recep Tayyip Erdoğan ise kriz başladığından bu yana Türkiye'nin Suriyelilere yönelik olarak 40 milyar dolar harcadığını ifade etmiştir.³⁰⁸

Suriye krizi son yılların en büyük göçmen dalgalarına sebep olmuş ve AB'nin ortak göç politikalarının ne derece kırılğan olduğunu ve AB'nin insan güvenliğinden ziyade devlet güvenliği odaklı stratejiler izlediğini gün yüzüne çıkarmıştır. Yine son günlerde yaşanmakta olan Afganistan krizi uluslararası alanda yeni göç dalgaları oluşmasına yol açmıştır. Afgan mültecilere karşı izleyeceği göç politikaları için yorum yapmanın henüz erken olduğu AB, liderlerinin yaptığı açıklamalarla Afgan sığınmacılara karşı yine sınır güvenliği politikasını izleyeceğinin sinyallerini vermeye başlamıştır. Son günlerde yaşanan Afgan mülteci akınları AB'nin sınır güvenliği konusundaki ısrarlı tutumundan taviz vermeyeceğini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Afganistan krizinin gösterdiği üzere AB göç yönetimini kendi sınırları dışında sağlamak istemektedir. BM ve diğer uluslararası kuruluşların öncelikle insani güvenliği sağlama konusundaki beklentisi maalesef geleneksel yaklaşımı sürdüren ulus devletler ve AB tarafından benimsenmemektedir.

Afganistan krizi nedeniyle Ağustos ayında gerçekleşen AB İçişleri Bakanları'nın toplantısında katılımcılar sınır güvenliği alanındaki endişelerini dile getirmiş ve Afgan mültecilere ev sahipliği yapması için komşu ülkelere maddi yardım sağlanmasının uygun olacağını belirtmiştir. AB'nin krize karşı öncelikle AB vatandaşlarının güvenliğini sağlanmasının temel hedef olduğu ve dış sınırların etkin bir şekilde korunacağı sonuç bildirgesinde yer almıştır. Yeni göç dalgaları konusunda BM ve diğer uluslararası kuruluşların ön planda olması gerektiği vurgulanmıştır.³⁰⁹

3.6. Türkiye'de Göç Yönetişiminde Uluslararası Örgütler: Genel Değerlendirme

Türkiye'deki göç yönetiminde önemli bir taraf olan uluslararası örgütler diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de göç ve mülteci hukukunun gelişimine yadsınamaz katkılar sağlamıştır ve sağlamaya devam etmektedir. Göç yönetişiminin en etkin yöntemlerinden birinin uluslararası sözleşmeler olduğu düşünüldüğünde uluslararası örgütler aracılığıyla yaratılan sözleşmelerin önemi daha belirgin hale gelmektedir. Türkiye, BM sisteminin bir üyesi ve aktif bir katılımcısı olarak uluslararası göçün resmi yönetim ayağının da bir parçası haline gelmiştir. Uluslararası göç düzenlemeleri BM mekanizması içerisinde

³⁰⁸ <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-a%C3%A7%C4%B1k-kap%C4%B1-politikas%C4%B1-sona-m%C4%B1-erdi/a-59215310> (erişim tarihi: 01.09.2021)

³⁰⁹ <https://www.amerikaninseesi.com/a/ab-den-afgan-goc-dalgasina-guvenlik-onlemleri/6080831.html> (04.09.2021)

oluşan belgeler olarak göç alanında uluslararası normları meydana getirmektedir. Bu sayede göç hareketlerinin kontrolü ve göçmenlerin hakları ile yaşam standartlarının geliştirilmesine olanak sağlanmaktadır. Türkiye, göç yönetişimini gerçekleştiren, BM sözleşmelerinin birçoğunu onaylayan ve göç alanında uygulamaya koyan bir ülke olarak kendisine düşen rolü gerçekleştirmeye devam etmektedir. Özellikle Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokol Türkiye’deki mülteci hukukunun gelişmesinde temel taşı meydana getirmektedir. Türkiye tarafından kabul edilerek yürürlüğe konan Cenevre Sözleşmesi ve diğer göç sözleşmeleri BM normları vasıtasıyla iç hukukun uluslararası standartlara ulaştırılması açısından oldukça önem taşımaktadır. Uluslararası örgütlerin Türkiye’deki göç yönetişimine sağladığı katkılar sözleşmelere ek olarak uygulamalar ve projeleri de içermektedir. Uzun yıllardır BM, IOM, ILO, AGİT ve AB tarafından ülkemizde gerçekleştirilmekte olan proje ve saha çalışmaları sayesinde Türkiye, göç alanında görevli olan personeller ile yetkililerin uzmanlık ve deneyimini uluslararası standartlara uygun olarak arttırma fırsatı kazanmıştır. Söz konusu projelerin sahip olduğu çeşitlilik ve çok taraflılık Türkiye’de uygulanan göç yönetimine derinlik sağlayan unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Türkiye’nin her geçen gün artmakta olan göçmen ve mülteci baskısı BM başta olmak üzere göç alanında faaliyet gösteren diğer uluslararası kuruluşlar tarafından paylaşılmaktadır. Gerek ekonomik gerekse sosyal yardımlar aracılığıyla uluslararası kuruluşlar ve hükümet arasında yük paylaşımı yapılabilmektedir. Sağlanan uluslararası fonlar ve sosyal uyum projeleri yük paylaşımının odak noktasında bulunan unsurlardır. Finansal yardım konusunda AB, Türkiye’ye önemli destekler sağlamıştır.

Göç alanında ülkemizde gerçekleştirilen uluslararası örgüt faaliyetlerinin önemli bir kısmı da araştırma ve raporlardan meydana gelmektedir. Uluslararası örgütlerin sınır aşan niteliği göç hareketlerinin izlenmesi, analiz ve rapor edilmesi açısından örgütlere, devletlere nispeten daha fazla esneklik kazandırmaktadır. Örgüt raporları Türkiye dâhil olmak üzere pek çok ülkenin ulusal düzenleme ve alandaki faaliyetlerine yön verebilmektedir. Bunun yanında raporlar sonucunda uluslararası konferanslar düzenlenmekte ve yönetim müzakereleri sağlanabilmektedir. Nitekim BM sistemi içinde raporlar sonucunda oluşturulan sözleşme ve kurumların örnekleri mevcuttur. Uluslararası kuruluşlarca hazırlanan raporlar ve projeler iç hukukta gerçekleşen düzenlemelerin belirleyici kaynakları olabilmektedir. Örneğin YUKK’nın ortaya çıkma süreci hem BMMYK hem de IOM’nin somut yardımları ile desteklenmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluşu da hükümetin yanı sıra BMMYK çalışmalarının da önemli bir çıktısı olarak kabul görmektedir.

AGİT bir güvenlik örgütü olarak ortaya çıkmış olsa da günümüzde insani güvenlik yaklaşımının benimseyen en önemli uluslararası yapılardan birisi konumunda bulunmaktadır. İnsani güvenliğin sağlanması konusunda Türkiye dâhil olmak üzere pek çok ülkede faaliyetlerine devam etmektedir. AGİT'in insani güvenlik alanındaki normları diğer aktörlere örnek teşkil etmesi açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'deki göç düzenlemelerinin en önemli kaynaklarından biri AB hukukudur. Uyum süreci ile birlikte göç düzenlemelerimiz AB ile entegre hale getirilmeye başlamıştır. AB müktesebatı çerçevesinde ortak göç politikaları ulusal mevzuatta yerini almıştır. Vize prosedürleri, iltica, düzensiz göç vb. konularda taraflar işbirliği içinde hareket etmeye devam etmektedir.

Türkiye ve AB arasında müzakere sürecinin doğal bir sonucu olarak asimetrik bir güç ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişkide AB vaat eden; Türkiye ise vaat alan tarafta bulunmaktadır. Türkiye AB üyeliği hedefi ile AB'ye olan kurumsal bağlılığını devam ettirmektedir. Bağlılığın aşınabileceği 'mülteci krizi' gibi süreçler karşısında AB, Türkiye'yi işbirliği yoluyla ikna etmektedir. Türkiye ise söz konusu işbirlikleri ile çeşitli anlaşmalardan doğan vize muafiyeti gibi haklarını temin etmeye çalışmaktadır.³¹⁰

BMMYK, IOM, ILO, AGİT ve AB Türkiye'deki göç politikalarının gelişimi açısından sözleşme ve anlaşmalarla iç hukuka önemli ölçüde katkı yapmış ve ulusal düzenlemelerin uluslararası standartlara ulaşması konusunda yol gösterici olmuşlardır. Bu örgütlerin ulusüstü yapı olma avantajlarını kullanarak oluşturduğu ve düzenli olarak sundukları göç raporları Türkiye göç politikalarının yapımı sürecinde önemli bir kaynak haline gelmektedir. Fakat söz konusu örgütlerin göç politikaları arasında ortaya çıkan çelişkiler zaman zaman Türkiye'de göç konusu ile ilgili karmaşaya sebebiyet vermektedir. BM, IOM, ILO ve AGİT göç politikalarında insani güvenliğini ön planda tutarken, AB sınır güvenliğini önceliği haline getirmiştir. Bu durum hem AB'nin kendi içinde hem de küresel göç yönetişimi noktasında aşılması gereken bir problem haline dönüşmüştür. Türkiye AB'ye tam üyelik yolunda Birlik'le göç konusundaki işbirliğini sürdürüyor olsa da üzerindeki göçmen baskısı günden güne artmaktadır. AB'nin uluslararası göçmenler konusunda korumacı bir tavır sergileyerek yeterince sorumluluk paylaşmıyor olması Türkiye başta olmak üzere, uluslararası örgütler ve STK'lar tarafından dikkatle takip edilmektedir.

³¹⁰ Aka'dan akt. Mercan, 2016: 16.

SONUÇ

Göç yönetişiminin, küresel yönetim düzeyinde gerçekleşen bir alan olmasından dolayı göç yönetişimine katılan aktörler niteliksel olarak farklılık göstermektedir. Göç yönetişimi, uluslararası, ulusaltı ve ulusüstü katılımcılar tarafından gerçekleştirilen bir süreci ifade etmektedir. Söz konusu katılımcılar düzlemsel farklılık gözetmeksizin politika yapımında yer almaktadır. Hiyerarşik olmayan bu yönetim sisteminde uluslararası örgütler norm oluşturma safhasının en önemli katılımcılarından biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle BM, uluslararası bir aktör olarak politika yapımında yadsınamaz bir rol üstlenmektedir. Günümüzde tam anlamıyla işleyen bir göç rejiminden bahsetmek mümkün olmasa da uluslararası göç hukukunda varılan noktada BM, küresel bir yaklaşımla pek çok aktörün ulusal düzenlemelerini etkileyerek göç yönetişimine insani güvenlik temelinde önemli katkılarda bulunmuştur. Bugünkü mülteci rejimi her ne kadar geliştirilmeye ihtiyaç duysa da, rejimin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Ek Protokol'ün yarattığı zemin üzerinde geliştiği genel olarak kabul gören bir görüştür. Yine BM sistemi içinde oluşturulmuş olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi göç uygulamalarına insani boyutu ağır basan bir yaklaşım getirmiştir. Uluslararası göç hukukunda yer alan göçmenlerin korunmasına yönelik düzenlemelerde ve dolayısıyla göçmen yararını gözeten ulusal uygulamalarda beyannamenin etkisi büyüktür. Çoğu zaman realist politikalar tarafından sınırlandırılan uluslararası göç hukuku alanında BM, uluslararası norm oluşturma görevini başarıyla sürdürmektedir. BMMYK, üye ülkelerde gerçekleştirdiği proje ve uygulamalarla ulusal düzeyde göç yönetişimi kapasitesini arttırmaktadır. Örgüt, devletlerin ulusal mevzuatlarında göç alanına yönelik düzenlemelerin uluslararası standartlara uygun olarak oluşturulması ve dönüştürülmesinde önemli pay sahibidir. Nitekim Türkiye 'de de BMMYK ve diğer uluslararası örgütler tarafından desteklenerek yaratılan ve geliştirilen düzenlemeler mevcuttur. YUKK, bunun en belirgin örneklerinden biridir. Söz konusu kanunun oluşturulma süreci belirgin oranda BMMYK ve IOM'nin yardımları ile gerçekleştirilmiştir. BMMYK ve IOM, Türkiye göç politika ve uygulamalarının uluslararası standartlara ulaştırılması için somut yardımlarını sürdürmektedir. Bu örgütler tarafından hayata geçirilen proje ve eğitimler ülkemizde göç yönetişiminin sağlanmasına yönelik çabaları güçlendirmektedir. BMMYK, IOM ve ILO'nun çalışmaları yalnızca hükümet desteği ile sınırlı kalmamaktadır. Kuruluşlar aynı zamanda bireysel ve toplumsal zeminleri kapsayan faaliyetler yürütmektedir. Mülteci ve göçmenlerin yaşam ve iş standartlarını iyileştirme konusunda ilgili kişilere yönelik bireysel eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır.

Göçmenlerin korunması, göçün neden olduğu sorunların sınırlandırılması ve önlenmesi amacıyla çok taraflı müzakereler uluslararası aktörler tarafından yürütülmektedir. Uluslararası örgütlerin göç yönetişimine sunduğu önemli katkılardan bir diğeri aktörler arasında söz konusu müzakerelerin yürütüleceği zemini oluşturmaktır. Farklı düzeylerdeki aktörlerin bir araya gelerek görüş, politika ve uygulamaların paylaşıldığı ortak bir platform oluşturma görevi genellikle uluslararası örgütler tarafından sağlanmaktadır. Aktörler arasında gerçekleştirilen bilgi aktarımı yönetişimi sağlayacak düzenlemeler için en önemli unsurlardan birisidir. Özellikle düzensiz göçle mücadele çerçevesinde oluşturulan işbirliği ağları uluslararası örgütler nezdinde ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada ortaya konulduğu üzere uluslararası örgütler ulusal ve küresel göç yönetişimi kapasitelerini geliştirme, uluslararası norm yaratma ve bilgi paylaşımını sağlayacak zemini oluşturma rollerini üstlenmektedir. Uluslararası göç hukukunun gelişimi ulus devletlerin yanı sıra azımsanamayacak oranda BM ve AB (uygulamaları eleştiriliyor olsa da) tarafından sağlanmaktadır. BM sistemi içerisinde yer alan ve göç alanında uzman kuruluşların üye devletlerin yönetim deneyimini artırmak ve vizyonunu geliştirmek üzere gerçekleştirdiği faaliyetler bariz sonuçlar yaratmaktadır.

Uluslararası örgütlerin göç yönetişimi alanında ortaya koyduğu çalışmalar ve bu çalışmaların yürütülebilmesi hâlâ belli bir oranda ulus devletlerin politikalarına bağlıdır. Ulus devlet egemen yaklaşımının ortadan kaldırılması mümkün olmamakla beraber belli bir ölçüde sınırlandırılması göç yönetişiminin etkinliğini fazlasıyla arttıracaktır. Göç hareketleri bireyler dâhil olmak üzere küresel alanda var olan tüm unsurları etkileyebilecek düzeye ulaşmıştır. Sorunun çok taraflı niteliği çözümün de çok taraflı olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle karar alma süreçlerinde göçmenler başta olmak üzere tüm paydaşların yer alması var olan sorunların ortadan kaldırılması konusunda daha derin ve kalıcı çözümler yaratacaktır. Devlet dışı aktörlerin de yer aldığı küresel bir göç yönetişimi sistemi, günümüzde meydana gelen göç hareketlerine bağlı problemlerin üstesinden gelebilmek için en etkili yöntemlerden biri olarak görülmektedir. Genel olarak devletler ve uluslararası örgütler vasıtasıyla sağlanan göç yönetimi zorunlu göçmenlerin ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda ‘göç yönetişimine’ evrilmelidir. Düzensiz göçün yönetimi açısından oluşturulan küresel işbirliğine göçmen ve mülteciler de dâhil edilerek işbirliğinin gelişimi sağlanmalıdır. Bu noktada aşılması gereken en önemli engel ulus devlet güvenliğini temel alan ülkelerin mültecilere yönelik politikalarıdır. Devletler çalışmada belirtildiği üzere göçü güvenlikleştirerek göçmen ve mültecilerin taleplerini göz ardı etmektedir. Bazı ülkelerin ulusal güvenliğe dayalı geleneksel

yaklaşımlarını sürdürmesi nedeniyle zorunlu göçmenler küresel göç yönetişimi sürecine dâhil edilememektedir. Bu nedenle tüm paydaşların yer alması gereken küresel göç yönetişimi tam anlamıyla hayata geçirilememektedir. Dahası, devletlerin göçü güvenlikleştirmesi nedeniyle kamuoyunda göçmen karşıtlığının önü açılmaktadır. Göçmenlerin ulusal ve uluslararası politikaların yanında kamuoyundan dışlanması süreci daha da zorlaştırmaktadır. Göçmen ve mültecilerin uluslararası sistemde görünür hale gelmesi ve insani güvenliklerinin sağlanması konusunda uluslararası örgütlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Zorunlu göçmenlere yönelik farkındalığın artırılması konusunda çalışmalar yürüten uluslararası örgütler, bu farkındalığı tüm düzlemlere yayarak derinleştirmelidir. Uluslararası örgütler sınır aşan nitelikleri ile uluslararası alandaki en kapsamlı yapılardan biridir. Bu yönleriyle yönetişimin gerçekleştirildiği zemini çoğunlukla kendileri yaratmaktadır. Örgütler aracılığıyla gerçekleştirilen zirveler, diyaloglar vb. süreçlerde göçmen ve mültecilere daha fazla yer verilmelidir. Bu sayede devletler ve diğer katılımcılarla birlikte aynı platformda yer alan göçmen ve mültecilerin küresel alanda seslerinin duyurulmasında önemli bir katkı sağlanacaktır. Devletlerin göçmen karşıtı politikaları karar alma süreçlerine göçmen ve mültecilerin dâhil edilmesi ile sınırlandırılabilir. Bu nedenle uluslararası örgütler nezdinde gerçekleştirilen uluslararası anlaşmalar göçmen ve mültecilerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak şekillendirilmeli ve bu sayede uluslararası standartlar insani güvenlik ile temellendirilmelidir.

Uluslararası göç hareketlerinin coğrafi anlamda giderek genişlemekte olan niteliği doğal olarak göçün etkilediği insan sayısının da artışına neden olmaktadır. Günümüzde pek çok birey ve toplum doğrudan ya da dolaylı olarak göçün olumlu/olumsuz sonuçlarını hissetmektedir. Bu nedenle uluslararası göç hareketleri ve göç nedeniyle ortaya çıkan sorunlar ancak küresel bir işbirliği düzeyi ile kontrol altına alınabilecektir. Üstelik göçlerin yapısı da küreselleşme ile beraber çok çeşitli hale gelmektedir. Göçlerin niteliğinin ve göç nedenlerinin daha kompleks hale gelmesi uluslararası ve ulusal çapta uygulanan göç politikalarının revize edilmesini gerektirmektedir. Ekonomik uçurumlar, savaşlar, çatışmalar, iklim değişiklikleri veya bireysel istemler gibi göçe neden olan unsurlar çok çeşitli hale gelmiştir. Göçe konu olan insan sayısının artmasından dolayı devletler arasında insani güvenlik temelinde bir sorumluluk paylaşımı ihtiyacı doğmaktadır. Adil bir ‘yük paylaşımı’ vasıtasıyla devletler üzerinde uluslararası göç hareketlerinin neden olduğu baskı diğer uluslararası aktörler tarafından paylaşılmalı ve göç olgusuna yönelik ortak anlayış ve uygulamalar geliştirilmelidir. Küresel çapta etkin bir şekilde gerçekleştirilecek göç yönetişimi, söz konusu baskıyı hafifletmek ve uluslararası standartlar oluşturmak için en etkili yöntem olarak ortaya

çıkılmaktadır. Göç olgusunun yerel, bölgesel ve küresel düzeylerde ve farklı düzlemlerde bulunan aktörler tarafından ele alınarak bilhassa insani yönüyle ön plana çıkan uluslararası standart ve normların oluşturulması büyük bir önem arz etmektedir.

Göç yönetişimi son yıllarda önemi hızla artan ve uluslararası ilişkiler çalışmaları arasında giderek daha fazla yer edinen bir kavram haline gelmiştir. Uluslararası göçün girift bir yapıya bürünmesiyle uluslararası işbirliğinin gerekliliği düşüncesi birçok uluslararası aktör nezdinde paylaşılmaktadır. Göç alanında uygulanmaya çalışılan küresel yönetişimin normatif anlamda yol katettiği görülmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarla birlikte insani güvenliğin önem kazanmasıyla bu alanda önemli adımlar atılmıştır. Gerek BM gerekse AB uluslararası alanda norm oluşturucu güçler olarak pek çok belgenin düzenlenmesine katkıda bulunmuşlardır. Günümüzde mültecileri koruma sorumluluğu uluslararası düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Fakat küresel bir göç rejimini etkin bir şekilde sağlamak için aktörler arasındaki işbirliğinin daha fazla derinleştirilmesi gerekmektedir. Zira göç yönetişimini sağlaması gereken uluslararası aktörlerin göç olgusuna yaklaşımı konusundaki farklılıklar dikkat çekmektedir. BM ve ona bağlı alt kuruluşların insani güvenliği ön plana çıkaran söylem ve düzenlemelerine rağmen AB ve birçok ulus devletin bu konuda kayıtsız kaldığı görülmektedir. AB ve söz konusu devletlerin göçmenlerin güvenliğini sağlamak yerine ulusal güvenliklerini korumayı tercih ettiği görülmektedir. Yöneticilerin göçmenlere karşı uyguladığı dışlayıcı tutum kamuoyu nezdinde de karşılık bulmakta ve göçmen nefretinin önünü açmaktadır. Çalışmada daha önce de belirtildiği üzere göçmenleri dışlayan ve haklarını yok sayan bir küresel göç yönetişimi mümkün değildir. Göç olgusunun en önemli tarafı olarak göçmenler, can güvenliği veya daha iyi bir yaşam adına zorlu yolculukları göze almaktadır. Göçmenlerin savunmasız insanlar olarak değerlendirilerek koruma altına alınması insani güvenliğin gerektirdiği bir sorumluluktur. Bu sorumluluğu paylaşması gereken aktörler ise göç yönetişiminin tarafları olan uluslararası örgütler, devletler ve insan haklarını koruma konusunda katkı sağlama gücü bulunan tüm paydaşlardır.

AB'nin uluslararası alanda normatif bir güç olarak yer aldığı varsayımı pek çok kişi tarafından paylaşılan bir görüştür. Bu nedenle dünya kamuoyunun genelinde de AB'nin kurucu ilke ve değerlerine bağlı olarak dış politika geliştirmesi yönünde dikkate değer bir beklenti bulunmaktadır. Bu doğrultuda AB'nin özellikle insani güvenliği esas alarak diğer aktörlere rehberlik edebilecek uygulamaları ortaya koyması beklenmektedir. Göç olgusu AB'nin normatif yönünü ortaya koyabileceği güncel bir alanı oluşturmaktadır. Fakat özellikle Suriye krizinin başlamasıyla birlikte ortaya çıkan ve bir kısmı kendi sınırlarına yönelen

mülteci akımlarını yönetme şekliyle AB, pek çok bireyi ve uluslararası aktörü hayal kırıklığına uğratmıştır. Kendi içinde de ortak bir göç yaklaşımını benimsemeyen Birlik, kriz yönetiminde daha çok mültecilerin sığındığı diğer ülkeleri finansal anlamda destekleme eğilimi göstermektedir. Bu eğilimin sebebi AB'nin kendi sınırlarını mültecilerden koruma hedefine dayanmaktadır. Üyelerin özellikle iç siyasette başarı sağlamak adına güvenlikleştirdiği göç konusu maalesef birçok üye ülkede politik bir araca dönüştürülmüştür. AB liderlerinin göçmenleri hedefleyen dışlayıcı söylemleri AB vatandaşlarını etkilemekte, bunun sonucunda göçmen karşıtı politikalar yeniden yükselişe geçerek içinden çıkılması zor bir döngü içine girilmektedir. AB'nin göçmen karşıtı tutumu BM başta olmak üzere insan haklarını savunan diğer uluslararası kuruluşlar tarafından eleştirilmektedir. AB'nin Geri Kabul Anlaşmaları ve Güvenli Üçüncü Ülke politikası BM ve uluslararası STK'ların eleştirdiği en önemli noktalardır. Birincisi BM'ye göre bu anlaşmalar insan haklarına aykırıdır çünkü insanları bir pazarlık aracı haline getirmektedir. Bu yönüyle insana saygı ilkesiyle de bağdaşmamaktadır. İkinci olarak BM söz konusu anlaşmaların uluslararası hukuka aykırı olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü sığınma konusu 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde düzenlenmekte ve hala imzacı ülkeler tarafından uygulanmaktadır. AB'nin özellikle Türkiye'ye dayattığı Geri Kabul Anlaşmaları coğrafi kısıtlama şartını uygulamakta olan Türkiye'yi zor durumda bırakmakta ve BM ile karşı karşıya getirmektedir. Kısıtlamaya göre Avrupa harici ülkelere mülteci kabul etmeyen Türkiye, Geri Kabul Anlaşmaları nedeniyle Avrupa'dan geri kabul ettiği mültecileri sınırları içinde barındırmaktadır. Birçok devlete ve AB'ye nazaran insani güvenliği daha başarılı sağlayan bir ülke olarak Türkiye, kendisine sığınan insanları kaçtıkları ülkelere geri göndermemektedir.

Türkiye en çok sığınmacıyı barındıran ülke olarak uluslararası alanda önem kazanmıştır.³¹¹ Türkiye'nin sığınmacılar ve geçici koruma sahiplerine karşı benimsediği destekleyici yaklaşım diğer aktörler açısından örnek teşkil etmektedir.

Küresel göç yönetişiminin önündeki en büyük engel uluslararası alanda dikkate değer bir ağırlığa sahip olan AB'nin ve geleneksel güvenlik anlayışını sürdüren devletlerin insan güvenliğini geri planda tutarak oluşturduğu göç politikalarıdır. Günümüz haliyle küresel göç politikalarının bütünlüğünden söz etmek güçtür. Ulus devlet düzeyindeki göç politikaları ve uygulamalarının küresel düzlemde bakıldığında bölünmüş bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Aktörlerin politika konusunda uzlaşmadığı bir ortamda göç yönetişiminden söz etmek mümkün olamamaktadır. Ortak göç politikalarının oluşması ile birlikte,

³¹¹ <https://tr.euronews.com/2020/02/28/dunyada-en-fazla-multeciye-ev-sahipligi-yapan-ulke-turkiye-ilk-10-da-avrupa-sadece-almanya> (erişim tarihi: 17.09.2021)

uygulamalar konusunda da aktörler arasında insani güvenliği esas alan bir uyum olmalıdır. Devletlerin genellikle realist yaklaşım ile ele aldığı egemenlik anlayışından kaynaklanan söz konusu bölünmüşlüğü ortadan kaldırılmasının en etkili yolu insani güvenlik yaklaşımının aktörler tarafından benimsenmesidir. Bunun yanında göçmen ve mültecilerin yönetim sistemi içerisinde etkin bir şekilde yer alması zaruri görülmektedir. Uluslararası göç politikaları özellikle zorunlu göçmenlerin ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda oluşturulmalıdır. Bu şekilde göç politikaları, insani güvenliği sağlayabilecek, standartlaştırılabilir ve tüm tarafların eşit olduğu bir küresel göç yönetiminden söz etmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler, Tezler, Raporlar, Bildiriler, Yayınlar ve Projeler

- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aka, H. B. ve Özkural, N. (2015). “Turkey and the European Union: A Review of Turkey’s Readmission Agreement”, *The European Legacy*, 20(3): 255-272.
- Akbey, F. ve Saraç, Ö. (2005). “Küresel Yönetişim Ekseninde Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri”. *Türk İdare Dergisi*, 77(446): 215-242.
- Akbulut, E. (2018). “Evrensel ve Bölgesel Düzenlemeler Arasında Bir Yer Edinme Çabası: Mülteci Hakları”. *Sosyal Hizmet Kongresi: Mültecilerle Sosyal Hizmet Kongresi*, 11 - 18 Mayıs 2018, İstanbul, 33-43.
- Akdemir, E. (2014). “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi”. B. Akçay ve İ. Göçmen (Ed.), *Avrupa Birliği*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 40-66.
- Akdoğan, E. ve Atalay, M. (2017). “Avrupa Birliği’ni Değişime Zorlayan Güç: Göç”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(15): 2371-2390.
- Akgün, E. (2011). *Yasa Dışı Göç Çerçevesinde Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktel, M. ve Kaygısız, Ü. (2018). “Türkiye’de Göç Yönetimi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2): 579-604.
- Atar, E. (2021). “Uluslararası Göç ve Mülteci Yönetimi İçin Büyük Veri Kullanımının Avantaj ve Dezavantajlarının Sistemik Analizi”. *Alternatif Politika*, 13(1): 146-174.
- Ateş, D. (2014). *Uluslararası Örgütler*. Dora Yayıncılık, Bursa.
- Avrupa Komisyonu. (2020). *AB Genişleme Politikasına İlişkin 2020 Bilgilendirmesi, AB Türkiye Raporu* (SWD/2020 355).
- Aydemir, S. ve Şahin, M. C. (2017), “Tek Tanrılı Dinlerde Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz”. *Journal of Islamic Research*, 28(3): 359-371.

- Babayiğit, Z. K. (2014). *İşgücü Göçü Yönetimi: Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Göçmen İşgücü Politikaları*. Uzmanlık Tezi. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Bahçeci, H. I. ve Uzun, Ş. (2017). “Türkiye’de Uluslararası Göç ve Yerel Politika”. *Yüüüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(4): 1-17.
- Baran, D. (2016). “AB Dış Güvenlik ve Göç Politikaları Üzerinden Mülteci Krizinin Değerlendirilmesi” . *EURO Politika*, (2): 26-33.
- Barnett, L. (2002). “Global Governance and The Evolution of The International Refugee Regime”. New Issues In Refugee Research, Working Paper No: 54.
- Bayraklı, E. ve Keskin, K. (2015). “Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi”. *Analiz*, (143).
- Bayraktar, F. (2015). “Yönetişim Paradigması ve Neoliberalizm: Çelişki ve Kopuş Mu Uyum ve Süreklilik Mi?”. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2): 71-94.
- Bell, S. ve Hindmoor, A. (2009). “Rethinking Governance: The Centrality of the State in Modern Society”. *Cambridge University Press*, New York.
- Betts, A. (2010). “Global Migration Governance: The Emergence of a New Debate”. *The Global Oxford: Economic Governance Programme Briefing Paper*.
- Betts, A. (2017). *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*. (Çev. S. M. Türkaslan), Hece Yayınları, Ankara.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2016). *Mülteci ve Göçmen*. [Broşür].
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği ve T.C. İçişleri Bakanlığı. (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*, Başkent Matbaası, Ankara.
- Buzan, B. ve Hensen, L. (2005). “The Evolution of International Security Studies”. *Cambridge University Press*, Cambridge.
- Canpolat, H. ve Arıner, H. O. (2012). “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”. *ORSAM Rapor No:123*, Ankara.

- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı*. (Çev. B. Bal ve İ. Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Charnovitz, S. (2000). ‘*The International Labour Organization in Its Second Century*’. Max Planck Yearbook of United Nations, 147-184.
- Çağlar, T. (2018). ‘*Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve*’. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8): 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). ‘*Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi*’. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Güz(17).
- Çelik, F. (2005). ‘*İç Göçler: Teorik Bir Analiz*’. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2): 167-184.
- Çelik, F. (2006). ‘*İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi*’. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Temmuz- Aralık (27): 149 - 170.
- Çelik, D. Ş. ve ŞEMŞİT, S. (2019). ‘*Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç*’. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15(2): 279-294.
- Çiçeksoğut, A. (2017). ‘*Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler’in Türkiye’deki Statüsü*’. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2): 1-20.
- Çolak, A. (2019). ‘*Sosyal Politikanın Uluslararası Taraflarından Uluslararası Çalışma Örgütü ve Küreselleşme*’. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1): 73-84.
- Çorabatır, M. (2018). ‘*Uluslararası Aktörler ve Göç Süreçleri: Bir Vaka Çalışması Olarak Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği*’. *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*. N. Aslı Şirin Öner ve S. Gülfer İhlamur Öner (drl.). Der Yayınları, İstanbul.
- Demirci, K. (2019). ‘*Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme ve Türkiye’nin Mevzuat Bakımından Sözleşmeye Uyumu*’. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergi*, 2(2): 6-16.
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). ‘*Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi*’. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9): 23-62.

- Develi, E. S. (2017). “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı): 1343-1353.
- Düvell, F. (2006). “Irregular Migration: A Global, Historical and Economic Perspective”, *Illegal Immigration in Europe*, F. Düvell (drl.). Palgrave Macmillan, New York.
- Eke, E. (2018). “Türk Kamu Yönetimi Açısından Göç Politikası ve Teşkilat Yapısı: Güncel Bir Perspektif”. H. Hüseyin Aygöl ve E. Eke (Ed.). *Uluslararası Göç ve Mülteciler*. Nobel Yayıncılık, Ankara, 37 – 72.
- Ekşi, N. (2019). “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Türkiye’deki Faaliyetleri ve Türk İltica Sisteminde Değişen Rolü”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 77(1): 343-370.
- Ekşi, N. (2016). “İklim Mültecileri”. *Göç Araştırmaları Dergisi, The Journal Of Migration Studies*, 2(2): 10-58.
- Erdil, B. (2020). “Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye’nin Göç Politikalarına Etkileri”. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2): 71-86
- Erdoğan, İ. (2013). “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı”. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 6 (12): 265-292.
- Ergüven N. S. ve Özturanlı B. (2013). “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4): 1007-1061.
- Erol, A. M. (2012). “İsrail: Göçlerle Kurulmuş Bir Devlet”, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Fidan, Y. (2011). “Yönetimden Yönetişime: Kavramsal Bir Bakış”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, S.2: 5-10.
- Gaddes, A. (2001). “International Migration and State Sovereignty in an Integrating Europe”. *International Migration*, 39(6).
- Gamlen, A. ve Marsh, K. (2011). “Introduction: Modes of Governing Global Migration”, Robin Cohen (Ed.). *The International Library of Studies on Migration*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 13-33.

- Goularas, G. B. ve Sunata, U. (2015). "Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi". *Moment Dergi*, 2(1): 12-40.
- Gök, G. O. (2016). "Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31): 65-82.
- Görgün, M. (2019). *Uluslararası Göç*. Beta Yayınevi, Ankara.
- Görgün, M. (2017). "Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı): 1317-1327.
- Güleç, C. (2015). "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları". *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2): 81-100.
- Güler, A. (2016). "Mülteci Sorunu ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme: Siyasi Gerçeklik ve Normatif Düzen İkilemi". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(51): 41-61.
- Güllüpnar, F. (2014). "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4): 53-85.
- Günay, E., Atılğan, D. ve Serin, E. (2017). "Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2): 37-60.
- Güner, C. (2007). "İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(56): 81-109.
- Güneş, V. (2019). "İnsan Hakları Bağlamında Göç ve Mülteciler". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güreşçi, E. (2016). "Ortak ve Farklı Yönleriyle İç Ve Dış Göçler / Internal and External Migration With Their Commonalities And Differences". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (43): 1307-9581.
- Hamurcu, A. (2019). "Uluslararası Göç Yönetişimi ve Türkiye". 13. *Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu*. 18 – 20 Nisan 2019, Gaziantep, 1-15.
- Hayter, T. (2000). "Open Borders: The Case Against Immigration Controls". *Pluto Press*, London.

- Heywood, A. (2013). *Küresel Siyaset*. (Çev. N. Uslu ve H. Özdemir), Adres Yayınları, Ankara.
- Hopyar, Z. (2016). ‘‘Avrupa’nın Mülteci Politikası’’. *International Journal of Political Sciences*, 2(3): 59-67.
- Ihlamur Öner, S. G. (2012). ‘‘ Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru’’ . Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar ve Tartışmalar. S. Gülfer Ihlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ihlamur Öner, S. G. (2014). ‘‘ Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası’’. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 6(61): 42-45.
- International Organization for Migration. (2018). *MCOF: Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi*. IOM. Ankara.
- Işıkçı, Y. M. (2017). ‘‘ Türkiye’de Kamu Politikası Olarak 2000 Yılı Sonrası Uluslararası Göç Yönetiminin Analizi’’. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(13): 25-47.
- İçduygu, A. (2017). ‘‘Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar: ‘‘Siyasallaşan’’ Bir Sürecin Analizi’’. *Toplum ve Bilim*, 0(140): 27-41.
- İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Ofisi, Ankara.
- İçduygu, A., Erdener S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). ‘‘Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere’’, *MiReKoç Proje Raporları (1/2014, TÜBİTAK 1001_106K291)*. İstanbul.
- İçduygu, A. (2006). *Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları*. (TÜSİAD-T/2006-12/427). TÜSİAD, İstanbul.
- İrgin, R. (2008). *Avrupa Birliği’nin Güvenlik Politikalarında Yasadışı Göç*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- İzmirli, L. A. (2017). ‘‘ Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme Çerçevesinde Göçmen Kadınlar’’. *Second Mediterranean International Congress on Social Sciences*, 10-13 Ekim 2017, Ohrid, 631-646.

- Kabakuşak, D. (2015). ‘‘Küresel Göç Yönetişimi Çerçevesinde Türkiye’de Göç Olgusunun Kurumsallaşması’’. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 15 – 17 Ekim 2014, Artvin, 254-266.
- Kahraman, S. (2016). *Türkiye’de Göç Yönetişimi ve Suriyeli Sığınmacılar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kahraman, S. ve Tanıyıcı, Ş. (2018). ‘‘ Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Örneğinde Çok Düzeyli Göç Yönetişimi’’. *TESAM Akademi Dergisi*, 5(1): 235-280.
- Kanat, S. ve Aytaç, M. (2018). ‘‘Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası Ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları’’. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2): 55-86.
- Kara, C. Ö. D. (2015). *Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye’nin Politikaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kara, M. ve Kara, C. Ö. D. (2016). ‘‘ Türkiye’de Göç Yönetişimi: Kurumsal Yapı ve İşbirliği’’. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10(2): 1-25.
- Karluk, R. (2014). *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar*. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kesgin, S. S. (2015). ‘‘ Türk Kamu Yönetiminde Göç Algısı ve Politikaları’’. *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*, 29 – 30 Mayıs 2015, İstanbul, 27- 45.
- Kirişçi, K. (2012). ‘‘Turkey's New Draft Law on Asylum: What To Make of It?’’. S. Paçacı Elitok ve T. Straubhaar (Ed.). *Turkey, Migration and the EU*. Hamburg University Press, Hamburg, 63-83.
- Koser, K. (2001). ‘‘New Approaches to Asylum?,’’ *International Migration*, 39(6): 85 – 102.
- Kurt, H. (2006). ‘‘Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri’’. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1): 149-150.
- Kütük, B. Ş. (2015). ‘‘Türkiye’den Batı Avrupa’ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları’’. *Sosyoloji Konferansları*, (DOI: 10.18368/IU/sk.19012). 609-654.
- Laczko, F. (2016). ‘‘Improving Data on International Migration and Development: Towards a Global Action Plan’’, *Improving Data on International Migration-towards Agenda*: 1-12.

- Maiegun, O. (2019). "Role Of Regional Consultative Processes in The Lead Up To The Negotiations of Global Compact on Migration: The Case of Africa", *International Migration*, 57(6): 258-272.
- Martin, P. ve Widgren, J. (2003). "International Migration: Facing the Challenge." *Population Bulletin*, 57(1): 3-40.
- Masset, D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, E. (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*, No. 3: 431-466.
- Mercan, S. (2016). "Geri Kabul Anlaşması ve Mülteci Krizi Etkisinde Türkiye-AB İlişkileri". *EURO Politika*, (2): 12-19.
- Nurdoğan, A. K. (2018). "Uluslararası Çalışma Örgütü'nün(UÇÖ-ILO) Yüzüncü Yıl Dönümü ve Türkiye İlişkileri". *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3(4): 78-95.
- Ongur, H. Ö. ve Yavçan, B. (2014). "Uluslararası İlişkilerde Marksist Yaklaşımlar". *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. R. Gözen (drl.). İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Orhun, Ö. (2009). *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve AGİT'in İnsani Boyutu*. Türk Bilimleri Akademisi. Yeni Reform Matbaacılık, Ankara.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi (Rapor No: 123)*. ORSAM. Ankara.
- Ozansoy, A. (2017). "Göç Alanında AB'nin Dış Politikasının Normatif Güç AB Kavramı Çerçevesinde İncelenmesi". *Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM)*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016). "Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43): 2063-2072.
- Özcan, E. D. E. (2017). "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme". *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4): 183-215.
- Özer, M.A. (2006). "Yönetişim Üzerine Notlar". *Sayıştay Dergisi*, 17(63): 59-89.

- Özer, M.A. ve Yayman, H. (2009). “Klasik Yönetim Düşüncesinden Bir Sapma: Yönetişim, Dönüşüm ve 3. Dünya Bakışı”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2): 88-112.
- Özer, Y. (2011). “Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Çalışma Alanı Olarak Uluslararası Göç: Yasalaşma Ve İdari Yapılanma Sürecinin Değerlendirilmesi”. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.45: 73-88.
- Özer, Y. (2015). *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*. Derin Yayınları, İstanbul.
- Özgöker, U. ve Doğan, G. (2019). *Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi*. Der Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, C. ve Tekiner, M. A. (2017). “Stratejik Göç Yönetimi Çerçevesinde Türkiye’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Konumu”. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 19(1): 143-159.
- Öztürk, N. Ö. (2012). “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2): 187-229.
- Öztürk, N. Ö. (2016). “1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi ve Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (2): 393-448.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Papademetriou, D. G. (2011). “The Governance of International Migration”. *Council Statement from the Sixth Plenary Meeting of the Transatlantic Council on Migration*. Lisbon, 2011.
- Pazarcı, H. (2003). *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Perrucjoud, R. ve Redpath, J. (Ed.). (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*, IOM Yayınları.
- Petersen, W. (1958). “A General Typology of Migration”. *American Sociological Review*, 23(3): 256-266.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Rodrik, D. (2011). *Akıllı Küreselleşme*. Efil Yayınevi, Ankara.

- Sağlam, F. (2019). ‘‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde Tüm Hak ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme’’. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2): 1236-1252.
- Sayın, A. K. (2010). ‘‘Emek Piyasalarını Düzenleyen Uluslararası Normlar’’. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(48): 53-96.
- Sayın, H. (2019). *Uluslararası Göç ve Uluslararası Güvenlik*. Berikan Yayınevi, Ankara.
- Scheel, S. ve Ratfisch, P. (2014). ‘‘Refugee Protection Meets Migration Management: UNHCR as a Global Police of Populations’’. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 6(40).
- Solak, A. ve Özpolat, V. (2018). *Zorunlu Göçler ve Doğurduğu Sosyal Travmalar*. HEGEM Yayınları, Ankara.
- Somuncu, B. (2006). *Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Soykan, C. (2015). ‘‘Mültecilik ve İnsan Hakları’’. *Kontrast Dergisi*, 0(45): 4-7.
- Stalker, P. (2002). ‘‘Migration Trends and Migration Policy in Europe,’’ *International Migration*, 40(5): 151-179.
- Stalker, P. (1994), ‘‘The Work of Strangers: A Survey of International Labour Migration’’, *ILO*, Geneva.
- Sürücü, H. (9 Aralık 2009). ‘‘Küresel İstikrarın Sağlamasında Güvenlik Örgütlerinin Etkileri’’. *Güvenlik ve İşbirliği Semineri-I (Türkiye – Pakistan)*. İstanbul, 47-58.
- Şahin, M. (2021). ‘‘AB’nin Akdeniz’deki Güvenlik Çelişkisi: İnsan ve Sınır Güvenliğinin Aynı Anda Sağlanması’’. *Avrasya Etüdleri*, (59): 142-164.
- Şemşit, S. (2010). *Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şemşit, S. (2018). ‘‘Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış’’. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 25(1): 269-289.

- Şirin Öner, A. (2018). "Türkiye'nin Göç Yönetiminin Dünü ve Bugünü". Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği. B. Kartal ve U. Manço (drl.). Transnational Press, London.
- Şirin Öner, A. (2019). "Sonuç: Küresel Yönetişimin Evrimi ve Uluslararası Göç". Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler Ve Politikalar. S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (drl.). Der Yayınları, İstanbul.
- Taş, İ. E. ve Durgun, S. (2020). "Göç Yönetişimi Bağlamında Bölgesel İstisare Süreçleri". F. Çelebi (Ed.), *Beşeri ve Sosyal Bilimlerde Kavramsal ve Uygulamalı Araştırmalar*. Duvar Yayınları, İzmir, 477-500.
- T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu (Yayın no: 40)*. Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- Tekelioğlu, M., Doğan, A. ve Çelebi, F. (2015). "Türkiye'de Göç Politikalarının Gelişimi ve Mevcut Durum". *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*. 29 – 30 Mayıs 2015, İstanbul, 3-26.
- Tekin, F. (2020). "Küresel Yönetişimde Devletlerin Rolü: Japonya Örneği". *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1): 50 – 69.
- Thouez, C. ve Channac, F. (2006). "Shaping International Migration Policy: The Role of Regional Consultative Processes". *West European Politics*, 29(2): 370-387.
- Todaro, M. P. (1980). "Internal Migration in Developing Countries". *International Labour Office*, Geneva.
- Toksöz, G. (2014). "Göç ve Kalkınma Üzerine Küresel Forum". *İdeal Kent*, 0(14): 29-37.
- Toksöz, G., Erdoğan S. ve Kaşka, S. (2012). "Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları". *Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları*, Ankara.
- Topcuoğlu, R. A. (2016). "Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama". *İnsan Hakları Yıllığı*, (34): 1-20.
- Turan, R. ve Ünal, F. (2020). "Düzensiz Göç Kapsamında AB İlerleme Raporlarının Türkiye Üzerindeki Etkileri". *Journal of Awareness*, 5(4): 601-616.

- Türkeş Kılıç, S. (2018). ‘‘Avrupa Komşuluk Politikası’nda Göçün Güvenlikleştirilmesi’’. *Mukaddime*, 9(1): 1-20.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. (2. bs.). IOM. Cenevre.
- Uzun, E. (2016). ‘‘ Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK’nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri’’. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 60-85.
- Ünsal, Z. (2007). *Güvenlik Eksenli Bir Bakış Açısından Avrupa’da Değişen Göç Politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara.
- Üstübcü, A. (2017). ‘‘Türkiye’de Göç Politikaların Dönüşümü: Yasadışılığın Uluslararası Üretiminden Makbul Yabancıya’’. *Toplum ve Bilim*, 0(140): 106-122.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı, Ankara.
- Yazıcı, E. ve Düzkaya, H. (2017). ‘‘Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü: Türkiye ve Avrupa Birliği Mevzuatı Ekseninde Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme’’. *Emek ve Toplum*, 6(16): 419-456.
- Yılmaz, A. (2014). ‘‘Uluslararası Göç Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri’’. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2): 1687-1688.
- Yılmaz Elmas, F. (2016). *Avrupa ‘Kapı Duvar’: Göç Yaklaşımında Söylem-Eylem Tutarsızlığı*. USAK Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, G. (2005). ‘‘Emek Göçünün Tarihsel Arka Planı AB’deki Göçmen İşçilerin Durumu’’. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 6(23): 1-7.
- Yönlü, K. Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*. Doğu Kitabevi, İstanbul.
- Yüksel, M. (2000). ‘‘Yönetişim Kavramı Üzerine’’. *Ankara Barosu Dergisi*, 3(58): 145-159.
- Kanun ve Sözleşmeler**
- Birleşmiş Milletler Antlaşması (26 Haziran 1945), T. C. Resmi Gazete, 6902, 24 Ağustos 1945.

Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi (10 Aralık 1948), T.C. Resmi Gazete, 9119, 6 Nisan 1949.

Göçmen İşçiler (Ek Hükümler) Sözleşmesi (24 Haziran 1975), Uluslararası Çalışma Örgütü, 143, 9 Aralık 1978.

Hükümetlerarası Avrupa Göç Hareketleri Komitesi (CIME)'nin Kuruluş Yasasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (29 Haziran 1978), T.C. Resmi Gazete, 16339, 7 Temmuz 1978.

İstihdam İçin Göç Sözleşmesi/Revize (1 Haziran 1949), Uluslararası Çalışma Örgütü, 97, 22 Ocak 1952.

İskân Kanunu (2006), T.C. Resmi Gazete, 26301, 19 Eylül 2006.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (28 Temmuz 1951), T.C. Resmi Gazete, 10898, 29 Ağustos 1961.

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (18 Aralık 1990), T.C. Resmi Gazete, 25516, 18 Haziran 2004.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Örgütü Arasında Örgütün Türkiye'deki Hukuksal Durumu, Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkında Anlaşma (16 Kasım 1995), T.C. Resmi Gazete, 25267, 21 Ekim 2003.

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (14 Eylül 1994), T.C. Resmi Gazete, 22127, 30 Kasım 1994.

Uluslararası Göç Örgütü Kuruluş Anlaşması (5 Aralık 1951), T.C. Resmi Gazete, 730, 10 Ağustos 2010.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (4 Nisan 2013), T. C. Resmi Gazete, 6458, 11 Nisan 2013.

İnternet Kaynakları

Akcağündüz, E. “Küresel Krizlerde Yönetişim Kavramının Önemi”. E-kitap, <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/handle/11616/12044> (erişim tarihi: 30.03.2020).

Aktan, C. C. “İyi Yönetişim Kavramı”, <http://www.canaktan.org/politika/yonetisim/tanim.htm> (erişim tarihi: 30.03.2020).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, ‘AB-Türkiye Bildirisi’ <https://www.avrupa.info.tr/tr/ab-turkiye-bildirisi-6894> (erişim tarihi: 21.06.2021).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Tüzüğü, http://madde14.org/index.php?title=Birleşmiş_Milletler_Mülteciler_Yüksek_Komiserliği_Tüzüğü (erişim tarihi: 09.05.2020).

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü, <https://www.unhcr.org/tr/> (erişim tarihi: 11.03.2020).

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü, <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (erişim tarihi: 14.03.2020).

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü, “Türkiye’de UNHCR” <https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr> (erişim tarihi: 20.05.2021).

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü, <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/IOM%20TR.pdf> (erişim tarihi: 04.06.2020).

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü, “ TBMM ve UNHCR Parlamenterler İçin Uluslararası Mülteci Koruması Hakkındaki El Kitabını Tanıtıyor” <https://www.unhcr.org/tr/22034-gnat-and-unhcr-launch-the-handbook-for-parliamentarians-on-international-refugee-protection.html> (erişim tarihi: 20.06.2021).

DW, “ Türkiye'nin "açık kapı politikası" sona mı erdi?” <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-a%C3%A7%C4%B1k-kap%C4%B1-politikas%C4%B1-sona-m%C4%B1-erdi/a-59215310> (erişim tarihi: 27.08.2021).

ECRE, “EU leaders agree on EU-Turkey Deal despite serious concerns over its consequences for human rights of refugees and migrants” <https://ecre.org/eu-leaders-agree-on-eu-turkey-deal-despite-serious-concerns-over-its-consequences-for-human-rights-of-refugees-and-migrants/> (erişim tarihi: 01.09.2021).

Euronews, “Dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke Türkiye, ilk 10'da Avrupa'dan sadece Almanya var” <https://tr.euronews.com/2020/02/28/dunyada-en-fazla-mul-teciye-ev-sahipligi-yapan-ulke-turkiye-ilk-10-da-avrupa-sadece-almanya> (erişim tarihi: 17.09.2021).

European Commission, “Implementing the EU-Turkey Agreement – Questions and Answers” https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/MEMO_16_1494 (erişim tarihi: 01.09.2021).

European Parliament, “European List of Safe Countries of Origin” <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/api/stages/report/current/theme/towards-a-new-policy-on-migration/file/european-list-of-safe-countries-of-origin> (erişim tarihi: 01.09.2021).

Fusun Özülke, “Yönetimden Yönetişime Kavramsal Bir Değişim Yolculuğu” <http://fusunozulke.com/yonetimden-yonetisime-kavramsal-bir-degisim-yolculugu/> (erişim tarihi: 11.08.2021).

Health World News, “Uluslararası Göç Örgütü Tarihçesi ve Türkiye ile İlişkileri” <https://www.healthworldnews.net/uluslararasi-goc-orgutu-iom-tarihcesi-ve-turkiye-ile-iliskileri/> (erişim tarihi: 04.06.2020).

International Organization for Migration, “Migration Policy Research”, <https://www.iom.int/migration-policy-and-research> (erişim tarihi: 04.06.2020).

International Organization for Migration, “International Dialogue on Migration”, <https://www.iom.int/international-dialogue-migration> (erişim tarihi: 04.06.2020).

International Organization for Migration, “International Migration Law”, <https://www.iom.int/international-migration-law> (erişim tarihi: 04.06.2020).

İstanbul Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme” <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/26-birlesmis-milletler-sozlesmeler/> (erişim tarihi: 01.05.2020).

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), <https://www.osce.org/> (erişim tarihi: 07.08.2021).

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), “Migration” <https://www.osce.org/migration> (erişim tarihi: 08.08.2021).

Ovalı, A. Ş. “İnsan Güvenliği”, <http://www.secopedia.org/insan-guvenligi/> (erişim tarihi: 08.08.2021).

- Pusula, “İnsan Güvenliği”
https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/14/pusula_bolum5_insanguvenligi_istanbulbilgiuniversitesi yayinlari.pdf (erişim tarihi: 18.09.2021).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, “Türkiye-Ab Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları”
https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf (erişim tarihi: 26.08.2021).
- T.C. Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde Daimi Temsilciliği, “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği”
<http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353727> (erişim tarihi: 09.05.2020).
- T.C. Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde Daimi Temsilciliği, “Uluslararası Göç Örgütü”
<http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353795> (erişim tarihi: 09.04.2020).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı”
https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-agit_tr.mfa (erişim tarihi: 07.08. 2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, “Avrupa Birliği’nin Tarihçesi”,
https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html (erişim tarihi: 11.08.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, “Avrupa Birliği’nin Kurumları”,
https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-kurumlari_45641.html (erişim tarihi: 11.08.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “İnsan Hakları”
https://www.mfa.gov.tr/insan-haklari_tr.mfa (erişim tarihi: 18.08.2021).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Düzensiz Göç”
<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda> (erişim tarihi: 20.03.2020).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Düzensiz Göç İstatistikleri”
<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (erişim tarihi: 05.05.2021).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Budapeşte Süreci”
<https://www.goc.gov.tr/budapeste-sureci16> (erişim tarihi: 05.05.2021).

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç Projeleri”
<https://www.goc.gov.tr/goc-projeleri56> (erişim tarihi: 16.05.2021)
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç Süreçleri”
<https://www.goc.gov.tr/goc-surecleri> (erişim tarihi: 16.05.2021)
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Ulusal Mevzuat”
<https://www.goc.gov.tr/ulusal-mevzuat> (erişim tarihi: 16.05.2021).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Uluslararası Mevzuat”
<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-mevzuat> (erişim tarihi: 16.05.2021).
- TIMETURK, “Uluslararası Göç Örgütünün hazırladığı '2020 Göç Raporu' Washington'da sunuldu”
<https://www.timeturk.com/uluslararasi-goc-orgutunun-hazirladigi-2020-goc-raporu-washington-da-sunuldu/haber-1365861> (erişim tarihi: 14.03.2020).
- Uluslararası Çalışma Örgütü, “ILO Ankara Ofisi Hakkında”
<https://www.ilo.org/ankara/about-us/lang--tr/index.htm> (erişim tarihi: 25.05.2021).
- Uluslararası Çalışma Örgütü, “ILO Türkiye Mülteciler ve Ev Sahibi Topluluklara Destek Programı”
https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_702144/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 25.05.2021).
- Uluslararası Göç Örgütü, “IOM Türkiye Hakkında”
<https://turkey.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda> (erişim tarihi: 21.05.2021).
- UNHCR Türkiye, “UNHCR’nin Tarihçesi”
<https://www.unhcr.org/tr/unhernin-tarihcesi> (erişim tarihi: 10.05.2020).
- UNHCR, “Legal considerations on the return of asylum-seekers and refugees from Greece to Turkey as part of the EU-Turkey Cooperation in Tackling the Migration Crisis under the safe third country and first country of asylum concept”
<https://www.unhcr.org/protection/operations/56f3ec5a9/legal-considerations-returning-asylum-seekers-refugees-greece-turkey-under.html> (erişim tarihi: 01.09.2021).
- Voice of America, “AB'den Afgan Göç Dalgasına "Güvenlik" Önlemleri”
<https://www.amerikaninsesi.com/a/ab-den-afgan-goc-dalgasina-guvenlik-onlemleri/6080831>. (erişim tarihi: 04.09.2021).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Zeliha NAZLIGÜNEŞ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Abbas Sıdika Çalık Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Uluslararası İlişkiler

